

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TUTUKLAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erdem AKPINAR

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Vesile Sonay EVİK

MART 2012

ÖNSÖZ

Tutuklama müessesisi üzerindeki tartışmalar ve eleştiriler son yıllarda ülkemiz gündeminden hiç düşmemiştir. Maalesef yargılamanın yavaşlığının yanı sıra uzun zamandır yargı kurumları nezdinde teamül haline gelmiş olan birçok kanunun ruhuna aykırı uygulamalar neticesinde, kamuoyu nazarında tutuklama koruma tedbiri, bir tür cezaya dönüştürmüştür.

Kanun hükümlerinin gereğince uygulanamamasına gerekçe olarak ileri sürülen maddi yetersizlikler ve ağır iş yükü, kişi hürriyeti gibi kutsal bir kavramın özensizce sınırlandırılmasının bahanesi olmamalıdır. Ancak fiili durum maalesef bu yöndedir. Bilhassa, yargılamanın her kademesinde, buna Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de dâhil olmak üzere, baş gösteren yavaşlık gerçekten kanayan bir yaradır.

Soruşturma evresinde savcıların önce şüphelileri tutuklayıp sonra delil toplama eğilimleri, sulh ceza hâkimlerinin savcıların tutuklama taleplerini neredeyse otomatik bir şekilde kabul etmeleri yaygın uygulamalardır. İddianameler özensiz ve eksik hazırlanmalarına rağmen hakim ve mahkemelerce kabul edilmektedir.

İddianamenin kabulü ile başlayan koğuşturma sürecinde ise esasında iddia makamının görevi olan delil toplama işi soruşturma evresinde tamamlanmamasına rağmen iddianameleri hâkimler kabul etmekte ve koğuşturma başlatılmaktadır. Koğuşturma evresinde de devam eden delil tedarikine yönelik bu işlemler fevkalade bir yavaşlıkla sürdürülürken, genel geçer birkaç satırdan ibaret matbu ifadelerle tutukluluk halinin devamına yönelik kararlar gerekçelendirilmekte ve böylece tutuklama gerçekten de yargısız infaz edilen bir ceza türü görünümü almaktadır .

Unutulmamalıdır ki, her ne kadar tutuklular tutukevlerin mahkûmlara nazaran daha hafif koşullara tabi olsalar da, tutukluluk içinde barındırdığı belirsizlik nedeniyle hürriyeti bağlayıcı cezalara nazaran psikolojik anlamda tahammülü daha zor ve daha yıpratıcı bir süreçtir. Tutuklanan şüpheli ve sanıkların yargılamanın neticesinde gerçekten suçlu oldukları tespit edilse bile uzun bir süre böyle bir belirsizlik ortamının yarattığı yoğun stres altında kalmaları adil olmayacaktır. Gündelik hayatından koparılıp tutukevine kapatılan şüpheli veya sanıklar hakkında masumiyet karinesi geçerliliğini korur. Bu tutuklulardan bazıları hakikaten suçlu oların dahi, onların da tutukluluktan kaynaklanan belirsizlikten ve yoğun stresten kurtulmak için hızlı ve etkili bir ceza yargılanmasına hakkı ve ihtiyacı vardır.

Bu çalışma ile kişi temel hak ve hürriyetlerini temelden sarsan ve maalesef ülkemizdeki uygulaması arzu edilene uzak bir noktada bulunan, ilginç ve bir o kadarda ihtilaflı bir ceza yargılaması müessesisi olan tutukluluk koruma tedbirini incelemem için bana öneren Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Vesile Sonay Evik'e tez yazım sürecinin her aşamasında benden esirgemedi yol göstericiliği ile yapıcı ve sabırlı yaklaşımı için saygı ve şükranlarımı sunarım.

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	x
RESUME.....	xii
ABSTRACT.....	xvii
ÖZET.....	xxii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
KORUMA TEDBİRİ OLARAK TUTUKLAMAMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ, TARİHÇESİ, ÖZELLİKLERİ, TABİ OLDUĞU İLKELER, KARŞILAŞTIRMA HUKUKTAKİ YERİ VE ALTERNATİFLERİ.....	3
I. TANIM.....	3
A. KANUN İLE DÜZENLENME MECBURİYETİ.....	3
B. BİR KORUMA TEDBİRİ OLARAK TUTUKLAMAMANIN TANIMI HUKUKİ NİTELİĞİ.....	5
1. Tanım.....	5
2. Hukuki Nitelik.....	6
C. TUTUKLAMAMANIN TARİHÇESİ.....	7
1. Genel Olarak.....	7
2. Antik Dönemde.....	8

3.	Avrupa Hukukunda Tutuklama	9
a.	Magna Carta	9
b.	Petition of Rights	10
c.	Habeas Corpus Act 1679.....	11
d.	Bill of Rights 1689.....	12
e.	1789 İnsan hakları Beyannamesi	12
4.	Türklerde Tutuklama Müessesinin Tarihçesi.....	13
(1)	1924 Anayasası Dönemi.....	15
(2)	1961 Anayasası Dönemi.....	16
(3)	1982 Anayasası Dönemi.....	18
II.	TUTUKLAMANIN ÖZELLİKLERİ	21
A.	KANUN İLE DÜZENLENME MECBURİYETİ.....	21
B.	BAŞLI BAŞINA BİR CEZA OLMAYIP SİHHATLİ BİR CEZA YARGILAMASI İÇİN GEREKLİ BİR ARAÇ OLMASI.....	21
C.	GEÇİCİ VE İSTİSNAİ BİR UYGULAMA OLMASI.....	23
III.	TUTUKLAMANIN ÖN ŞARTLARI	25
A.	GENEL OLARAK	25
B.	GECİKMEDE TEHLİKE	25
C.	HAKLI GÖRÜNÜŞ	25
IV.	TUTUKLAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER.....	27
A.	İHTİYARİ OLMASI	27
B.	MASUMİYET KARİNESİ.....	27
V.	KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA VE ULUSLARARASI BELGELERDE TUTUKLAMA	31
A.	KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA TUTUKLAMA MÜESSESİNİN UYGULAMASI.....	31
1.	Kıta Avrupası Hukuku	31
a.	Almanya	31
b.	Fransa	33
c.	İtalya	35
d.	Belçika	36
e.	Avusturya	37
f.	Hollanda	38

2. Anglo-Sakson Hukuku.....	39
a. İngiltere	39
b. Amerika Birleşik Devleti	40
B. ULUSLARARASI KAYNAKLARDA TUTUKLAMA	41
1. Birleşmiş Milletler Bünyesinde Düzenlenen Uluslar Arası Belgeler	41
a. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi	41
b. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi	
42	
2. Bölgesel Örgütler Tarafından Düzenlenen Uluslar Arası Belgeler	43
(1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	43
(2) İşkencenin ve Gayrı İnsani ya da Küçültücü Ceza veya	
Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi.....	46
(3) Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı	46
C. ULUSLARARASI KAYNAKLARDA TUTUKLAMA TUTUKLAMAYA	
ALTERNATİF TEDBİR OLARAK ADLİ KONTROL:.....	47
1. Kavram.....	47
2. Adli Kontrolün Uygulama Şartları	49
3. Adli Kontrol Olarak Karar Verilebilecek Yükümlülükler;	49
4. Adli Kontrol Kararı Vermeye Yetkili Merciler.....	51
5. Adli Kontrol Kararının Kaldırılması	52
6. Adli Kontrol Tedbirlerine Uymamanın Sonuçları.....	53
7. Adli Kontrolün Cezadan İndirilmesi	54
İKİNCİ BÖLÜM	55
TUTUKLAMA ŞARTLARI, TUTUKLULUK SÜRELERİ,	
TUTUKLAMA KARARININ İNFAZI, DENETLENMESİ VE	
ÖZEL TUTUKLULUK HALLERİ	55
I. TUTUKLAMA ŞARTLARI	55
A. GENEL OLARAK	55
B. TUTUKLAMANIN MADDİ ŞARTLARI	56
1. Şüpheli veya sanığın Huzurda Bulunması	56
2. Somut Olgulara Dayalı Kuvvetli Suç Şüphesi	58
3. Ölçülülük İlkesine uygunluk	62

4. Tutuklama Nedeninin Varlığı.....	64
a. Genel Olarak.....	64
b. Kaçma, Saklanma Şüphesi ve Değerlendirilmesi.....	66
(1) Kaçma veya Saklanma Kavramı.....	66
(2) Kaçma veya Saklanma Şüphesinin Değerlendirilmesi.....	68
c. Şüpheli veya sanığın Davranışları	71
(1) Genel Olarak	71
(2) Tanık, Mağdur veya Başkaları Üzerinde Baskı Yapılması Girişiminde Bulunma.....	72
(3) Tutuklama Sebeplerinin Varlığına İlişkin Yasal Karineler (CMK m.100/3)	73
C. TUTUKLAMAMANIN ŞEKLİ ŞARTLARI	75
1. Muhakeme Şartının Gerçekleşmesi	75
2. Hakim veya Mahkeme Tarafından Verilmiş Bir Tutuklama Kararının olması.....	77
a. Genel Olarak.....	77
b. Tutuklama Kararı Vermeye Yetkili Mercii.....	77
(1) Soruşturma Evresinde.....	77
(2) Kovuşturma Evresinde	79
(3) Kanun Yolları Evresinde	80
i. İtiraz İncelemesinde	80
(ii) İstinaf İncelemesinde.....	82
(iii) Temyiz İncelemesinde.....	82
3. Tutuklama Yasağının Bulunmaması.....	84
(1) Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama Yasağı	84
(2) Çocuk Koruma Kanunu'nda Tutuklama Yasağı	85
II. TUTUKLULUK SÜRELERİ.....	86
A. GENEL OLARAK	86
B. AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİRMEYEN İŞLERDE..	88
C. AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİREN İŞLERDE	89
D. ÖZEL YETKİLİ AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİREN İŞLERDE.....	90

III. TUTUKLAMANIN KARARI VE İNFAZI	91
A. TUTUKLAMA DURUŞMASI	91
1. Yüz yüze verilmesi	93
2. Yakalama Emri	93
3. Tutuklama duruşmasında Zorunlu Müdafî Yardımı	96
B. TUTUKLAMA KARARININ YERİNE GETİRİLMESİ	97
1. Genel olarak	97
2. Kelepçe kullanmama kuralı	99
3. Şüpheli veya sanık Hakkında Birden Çok Tutuklama veya Mahkûmiyet Kararı Bulunması Halinde Bunların Yerine Getirilmesi	100
C. KARARIN BİLDİRİLMESİ	100
1. Şüpheli veya Sanığa Bildirme	100
2. Şüpheli veya Sanığın Yakınlarına veya Belirlediği Bir Kişiye Bildirme	101
3. Konsolosluğa Bildirme	102
4. Teşkilatında Askeri Mahkeme Bulunan Kıt'a Komutanı ve Şüpheli veya Sanığın Mensup Olduğu Askeri Birlik Komutanına Bildirme	103
5. Bizzat Bildirme	103
IV. TUTUKLAMA KARARLARININ DENETİMİ	104
A. Genel Olarak	104
B. TUTUKLAMA KARARININ GERİ ALINMASI TALEBİ	104
C. TUTUKLULUĞUN RE'SEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ	106
1. Soruşturma Evresinde	106
2. Kovuşturma Evresinde	107
3. Kanun Yolları Evresinde	108
a. İstinaf İncelemesinde	108
b. Temyiz İncelemesinde	108
C. TUTUKLULUK HALİNİN DEVAMININ İTİRAZ YOLUYLA DENETİMİ	109
1. İtiraz Etme Yetkisi	109
2. İtiraz Usulü	110

V. ÖZEL TUTUKLAMA HALLERİ	112
A. TANIĞIN, BİLİRKİŞİNİN VE ZİLYEDİN TUTUKLANMASI	112
B. DURUŞMA DÜZENİNİ BOZANIN HAPSİ	113
C. ASKERÎ CEZA YARGILAMASINDA TUTUKLAMA	114
D. İADE TUTUKLAMASI	115
E. KAÇAKLARIN TUTUKLANMASI	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	118
TUTUKLUNUN TABİ OLACAĞI HUKUKİ REJİM-TUTUKLULUĞUN SONA ERMESİ VE HAKSIZLIKLARIN TELAFİSİ	118
I. TUTUKLUNUN TABİ OLACAĞI HUKUKİ REJİM	118
A. GENEL OLARAK	118
B. DOSYAYI İNCELEME HAKKI	118
1. Tutuklu Sanık Açısından Dosyayı İnceleme Hakkı	118
2. Tutuklu Sanığın Müdafii Açısından Dosyayı İnceleme Hakkı	119
C. TUTUKLU İLE MÜDAFİ GÖRÜŞMESİ.....	119
D. TUTUKLUNUN TUTUKEVİNDEKİ GÜNDELİK YAŞAMI	122
1. Tutuklunun Giyimi	122
2. Tutuklunun Çalışması	122
3. Tutuklunun Beslenmesi ve Tedavisi.....	123
E. TUTUKLUNUN DIŞ DÜNYA İLE İLİŞKİSİ.....	124
1. Tutuklunun Yazılı İletişimi	124
2. Tutuklunun Gazete, Dergi, Kitap Edinmesi ve Kütüphaneden Yararlanması	126
3. Tutuklunun Radyo, Televizyon, Teyp Edinmesi ve İnternette Yararlanması	126
4. Tutuklunun Hediye Kabul Etmesi	127
5. Tutuklunun Ziyaretçi Kabul Etmesi	128
F. TUTUKLU HAKKINDA DİSİPLİN TEDBİRİ VE KISITLAYICI ÖNLEME BAŞVURMA.....	129

II. TUTUKLAMANIN SONA ERMESİ VE HAKSIZLIKLARIN TELAFİSİ	
131	
A. TUTUKLAMANIN SONA ERMESİ HALLERİ.....	131
1. Yargılama Devam Ederken Tutuklamayı Gerektiren Nedenlerin Ortadan Kalkması.....	131
2. Yargılamayı Ve Dolayısıyla Tutukluluğu Sonlandıran Haller.....	133
3. Azami Tutukluluk Süresinin Dolması.....	134
4. Tutuklama Kararının Kaldırılmasında Usul.....	134
B. TUTUKLULUKTA GEÇEN SÜRENİN CEZA MAHKÛMİYETİNDENMAHSUBU.....	135
C. TAZMİNAT ÖDENMESİ.....	137
1. Genel Olarak.....	137
2. Tazminat Ödenecek Haller.....	138
a. Tazminat İsteminin Şekli Şartları.....	139
b. Kanun Yolu.....	140
c. Tazminatın Geri Alınması.....	140
d. Tazminat İstenemeyecek Haller.....	141
SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA.....	147
ÖZGEÇMİŞ.....	165

KISALTMALAR

AAD	: Askerî Adalet Dergisi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Al.CK	: Alman Ceza Kanunu
Al.CMK	: Alman Ceza Muhakemesi Kanunu
AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
AMKYUK	: Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu
As. Yarg.	: Askerî Yargıtay
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Av.CMK	: Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
AYMK	: Anayasa Mahkemesi Kararı
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BAMK	: Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun (Bölge Adliye Mahkemesi Kanunu)
Bkz.	: Bakınız
BVerfGE	: Bundesverfassungsgericht
BvK	: Bundesverband
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CvGTİK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMKYK	: Ceza Muhakemesi Kanunu Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük Kanunu)
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇMK	: Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (Çocuk Mahkemesi Kanunu)
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DicleÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dpn	: dipnot
E.	: Esas
EÜHFD	: Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GzÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İHK	: İnfaz Hâkimliği Kanunu

İHMD	: İnsan Hakları Merkezi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İzBD	: İzmir Barosu Dergisi
K.	: Karar
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: madde
MBD	: Manisa Barosu Dergisi
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THD	: Terazî Hukuk Dergisi
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl
Yarg.	: Yargıtay
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YD	: Yargıtay Dergisi

RESUME

En tant que mesure procédurale qui implique la détention d'un suspect avant le jugement judiciaire, la détention préventive est sûrement l'un des établissements les plus problématiques du droit de procédure pénale, si elle n'est pas la plus controversée. Etant contradictoires, par sa nature à la notion de la présomption d'innocence, cette mesure est considérée comme "un mal nécessaire"* dans le cadre de systèmes de justice pénale lorsqu'aucun autre moyen n'est estimé suffisant pour empêcher un suspect de détruire des preuves ou d'affecter l'enquête criminelle ou de fuir, à condition qu'un soupçon de culpabilité très forte basée sur des preuves substantielles se manifeste.

Même si toutes les conditions requise pour la détention provisoire sont réunies cette institution ne serait jamais une mesure obligatoire pour le juge mais restera toujours facultative et exceptionnelle.

Au sein de la première partie de cette thèse la notion de détention provisoire est définie ainsi que sa relation avec les grands principes de la procédure pénale, ses origines historiques et les différentes applications dans le domaine du droit comparés sont élaborés. La définition de la détention provisoire souligne le fait qu'il s'agit en fait d'une mesure de protection. Dans ce contexte il faut avant tout définir la notion de mesure de protection.

Les mesures de protections dans le droit turc sont des moyens réglementés par la loi qu'on doit faire appelle exclusivement afin d'atteindre les objectifs de la procédure pénale. Les mesures de protection prévoyant la restriction des libertés des suspects ou des accusé en vue d'atteindre le but ultime de la procédure pénale qu'est rien d'autre que de dévoiler la réalité substantiel concernant les délits et les crimes commises pour ensuite punir les coupables. Ainsi il sera possible de garantir un déroulement de manière correct de la procédure pénale.

Parmi les mesures de protection la détention provisoire est sans aucun doute celle qui restreint de manière la plus grave les libertés individuelles avant le jugement. Cette mesure de protection prévoit l'enfermement provisoire des suspects et des accusés afin de garantir qu'ils ne puissent fuir ou détruire les preuves.

Suite à la définition de la notion de détention provisoire, son évolution historique est commentée; les premières applications de ladite mesure de protection remontent à l'époque antique. Les grands édits et déclarations qui sont maintenant considérés comme les jalons de l'histoire européenne concernant la notion de détention provisoire. A savoir la «Magna

---

* Bkz. R.vn Hippel, *Der Deutsche Strafprozess*, Marburg 1941, s. 440, *aktaran Nur Centel*; **Yüce**, Turhan Tufan, *Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi*, EÜHFD Y:1 (1980) S:1, s.11-79; Philippe Robert, *Un «Mal Nécessaire»? La Détention Provisoire En France*, *Déviance et Société*. 1986, S. 10, No 1, s. 57-63

Carta», la «Pétition des Droits», « Habeas Corpus Act », et la « Déclaration Universelle des Droit de l'Homme de 1789» sont élaborés dans le cadre de cette thèse.

Chacun de ces documents qui ont contribué au développement de l'institution de détention préventive pour devenir ce qu'elle est aujourd'hui, représente une grande importance non seulement pour l'histoire du droit de procédure pénale mais aussi dans le cadre du domaine des droits de l'homme voire l'histoire de l'humanité en générale. Enfin, le développement de la détention provisoire dans le droit turc est traité pour les périodes qui précède et succède la proclamation de la république.

Après une présentation d'un point de vue rétrospective de évaluation la détention provisoire, les particuliers qu'elle partage avec les autres mesures de protections sont traités. Ces particularités sont la légalité, le fait qu'il ne s'agit pas d'une peine en soi mais est un outil pratique qui permet de s'assurer que la procédure pénale continue d'une façon sain, et enfin sa nature provisoire et exceptionnel sont définis.

Les bases légales de la détention provisoire sont l'article 19 de la Constitution, et les articles entre 100 et 108 du Code de Procédure Pénale. La détention provisoire n'est certainement pas une condamnation préalable. L'effet négatif de la détention provisoire sur les libertés individuelles, comme c'est aussi le cas pour les autres mesures de protection, sont en fait rien d'autres que des effets secondaires indésirables ** qu'il faut supporter pour pouvoir atteindre l'objectif de la procédure pénale qu'est de dévoiler la réalité à pros-pos du délit ou du crime commis, pour pouvoir condamner les criminelles.

Une autre particularité de la détention provisoire est qu'elle est temporaire et exceptionnel. La détention provisoire ne peut être appliqué exclusivement pendant la période durant laquelle l'intégrité de la procédure pénale est menacé dans des cas exceptionnel. La règle est la liberté. Si le fait que le suspect ou l'accusé soit libre ne représente plus un danger pour l'accomplissement des démarches de procédure pénale, ou que ces démarches sont maintenant terminés le suspect ou l'accusé doit immédiatement être mise en liberté.

Les conditions préalables de la détention provisoire sont le danger en cas de retard et l'apparence juste. La prise d'une décision de détention provisoire n'est jamais une obligation pour le juge. Après avoir examiné les conditions particulières de chaque cas, le juge peut toujours mettre en liberté le suspect ou l'accusé s'il estime qu'il n'y a plus de raison valable pour la continuer la détention provisoire.

La détention provisoire étant une exception de l'application du principe de présomption d'innocence, elle doit toujours être surveillée de prêt afin de pouvoir libérer promptement le suspect ou l'accusé dès que les conditions et les raisons initiales qui ont causé la prise d'une décision de détention disparaissent.

Dans les parties suivantes de ce travail, les différentes pratiques de détention provisoire dans le domaine du droit comparé et les dispositions relatifs à la détention provisoires au sein de différentes documents internationaux sont examinées.

** Nur Centel, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama*, İstanbul, 1992, s.6; Douglas J. Klein, "The Pretrial Detention "Crisis": The Causes And The Cure" *Journal Of Urban And Contemporary Law*, 1997, S.52 s. 281

Dans de nombreux pays les notions de sécurité et l'ordre public et le risque de répétition d'actes criminelle par les suspects ou l'accusé en cas de sa libération de ces derniers, sont aussi des raisons valides pour la prise d'une décision de détention provisoire. En Belgique la détention n'est pas limitée par le temps dans certain cas précis. Au Royaume-Uni bien qu'il n'y a pas de dispositions en ce qui concerne le control périodique de la détention préventif, comme les audiences pénales sont hebdomadaires il n'y a pas un besoin de ce type.

Parmi les documents internationaux celui qui nous intéressent le plus est sans doute les dispositions du Convention Internationale des Droit de l'Homme, qui contient des dispositions en accord avec le Code de Procédure Pénale Turc. La Cour Européenne des Droits de l'Homme veille au respect des états partie à la convention dont la Turquie.

A la fin du premier chapitre Le contrôle judiciaire, importé de la loi française, est examiné comme une alternative à la détention provisoire. Cet instrument, peut fournir les bénéfices attendus de la détention provisoire de personnes sans pour autant les enfermer. Cette institution peut être appliquée seulement pour les suspects ou les accusés, dans le cadre de l'inspection d'un crime pour lesquelles une peine de moins trois ans est prévue dans le Code Pénale. Cependant en cas du non-respect aux dispositions du control judiciaire le suspect ou l'accusé peut être objet d'une décision de détention provisoire même pour un délit pour lequel il existe normalement une interdiction de détention.

En parallèle, avec les conséquences graves de la détention provisoire, les conditions nécessaires pour son application et d'autant détaillées et rigoureuse. La détention provisoire, nécessite la combinaison de plusieurs conditions matérielles et l'existence d'une des raisons de détentions énumérées au sein du Code de Procédure Pénale. La deuxième partie est réservée aux conditions, aux limites temporelles, l'exécution de la décision de détention provisoires et certain cas spécial de détention provisoires.

La détention provisoire ne peut être décidée que par les juges en présence du suspect ou de l'accusé en cas de fort soupçon de culpabilité basés sur des faits matérielle et conformément au principe de proportionnalité. Dans ce contexte une décision en l'absence du suspect ou de l'accusé ne sera plus possible sauf pour les fugitives se trouvant à l'étranger. La nouvelle code de procédure pénale a mis fin au pratique de décision de détention provisoire en l'absence du suspect ou de l'accusé.

Le principe de proportionnalité exige une évaluation comparative entre la gravité de la criminalité, la sévérité de la sanction prévue par la loi pour ce délit ou crime d'une part et les dommages qui pourraient résulter de la détention du suspect ou l'accusé de l'autre, doit être effectuée par le juge. Si il est possible pour la procédure pénale d'atteindre ces fin sans nécessairement détenir le suspect ou l'accusé cette mesure de protection ne doit pas être appliqués.

Autre condition nécessaire pour pouvoir prononcer la détention provisoire est l'existence d'une des motifs des raisons de détention provisoire énumérées dans l'article 100 du Code de Procédure Pénale. En conformité avec les dispositions de l'article 100 les motifs de détention provisoire du suspect ou l'accusé sont le risque de fuite de ce-dernier ou le risque de d'obscurcissement des preuves ou encore le risque pour les témoins et autres personnes pouvant être consulté au cours de la procédure pénale, de subir une pression de la part du suspect ou de l'accusés.

Les conditions formelles de la détention provisoire quant à elles sont la tenue d'un procès de détention et l'existence d'une décision dûment prononcé par le juge et finalement l'absence d'une interdiction de détenir. On peut donner comme exemple à ces interdictions le cas des criminelles mineurs ou les crimes qui nécessitent une peine privative de liberté de moins d'un an.

La durée de la procédure est limitée en fonction du tribunal compétent à poursuivre la procédure pénale. En conséquence, pour les juridictions pénales de première instance le temps maximal de base est de dix mois, avec des prolongements la limite maximale peut atteindre au maximum dix-huit mois. Pour les dossiers qui sont examinés par les Cours d'Assises, la période de base maximale est de deux ans avec une possibilité d'extension de trois ans soit au total un maximum de cinq ans. Pour les Tribunaux Pénaux Spéciaux la période de base va jusqu'à quatre ans avec une prolongation possible de six ans soit au total une durée maximum est de détention de dix ans.

Sous la partie consacrée à l'exécution des décisions de détention provisoire, l'obligation de prononcer la décision de détention face au suspect ou à l'accusé et l'obligation de consigner un avocat pour défendre le suspect ou l'accusé pendant l'audience durant laquelle le juge examine la détention provisoire, est abordé.

Concernant l'exécution de la décision de détention, la suspension de l'exécution est possible. En effet les députés en mandat ou les personnes gravement malades ou encore les femmes enceintes pourront bénéficier d'un ajournement de l'exécution de la décision de détention provisoires. De plus, en règle générale, la décision sur l'exécution de la pratique dégradante de l'utilisation des menottes ne doit pas être adoptée sauf en cas danger.

La notification des décisions de détention sont notifiées aux relatives des suspects et des accusés conformément à l'article 107 du Code de Procédure Pénale. Par conséquent, cette notification doit être promptement notifiée par une décision du juge. A condition que cela ne mette pas en péril les attentes de la procédure pénale le suspect ou l'accusé pourra être permis d'annoncer son état de détention à ces proches en personne.

A condition que le suspect ou l'accusé citoyen d'un pays étranger s'oppose à cela par écrit une notification annonçant l'état de détention provisoire sera faite au consulat du pays dont il ou elle est ressortissant. Dans le cas où le détenu est un soldat la notification de détention sera effectuée au commandant de troupe dont il fait partie.

Les détenues peuvent faire appel contre décision concernant la détention provisoire ainsi que le procureur de la république. Les décisions données concernant les appels sont finales. Sauf la décision de détenir l'accusé donné suite à l'appelle faite par le procureur de la république contre le refus de sa demande pour détention provisoire. Dans ce cas, la étant donné qu'il s'agit pour le suspect ou l'accusé une première décision de détention provisoire, le détenue pourra faire appel contre cette décision. Les juges peuvent examiner les oppositions sur dossier sans tenir d'audience.

Sous la rubrique dédié aux formes spéciale de détention provisoire de cette thèse, la décision de détention provisoire pour les témoins, les experts qui refuse de témoigner ou de jurer sans motives valable est traité. Le juge pourra décider de mettre à une détention disciplinaire ces personnes pendant une période de trois mois. Le juge peut aussi décider de mettre en détention disciplinaire les personnes qui perturbent l'ordre des audiences du tribunal. Les soldats peuvent être mis en détention provisoire même pour les délits exclusivement militaires qui prévoit une peine privative de liberté de moins d'un an contrairement à l'interdiction de détention réglementé au sein du Code de Procédure Pénale.

La détention provisoire pour extradition de l'étranger suspect d'avoir commis un délit à l'étranger est possible à condition que l'acte Object de la demande d'extradition soit aussi un délit conformément à la législation turque.

Le jugement en contumace est possible seulement pour les fugitives se trouvant à l'étranger pour permettre leur extradition en Turquie.

Le suspect ou l'accusé peut demander sa libération à tout moment pendant la procédure pénale. Suite à cette demande le juge doit tenir une audience pour décider. Il est possible de faire appel contre cette décision. Enfin dans la troisième partie nous élaborerons les droits du détenu pendant la détention provisoires et ses droits en cas de détention injuste.

Les accusés et les suspects doivent être détenus au sein des institutions que l'on appelle centre de détention où ces dernies doivent être logés sont séparément des condamnés. Les droits des détenus les plus importants sont, le droit d'examiner le dossier, le droit à entretien avec un défendeur, le droit d'être séparés des condamnés. Les détenus peuvent porter leurs propres vêtements, la nutrition forcés des détenue n'est possible qu'en cas de e danger de mort.

En d'autres termes, le législateur a voulu éviter les cas de figure ou un accusé acquitté ne soit pas tenter de commettre un crime sachant qu'il a passé une période au centre de détention injustement et que maintenant il pourra bénéficier d'une déduction de peine

Toute personne injustement détenues peut demander indemnisation de l'Etat si la période de détention injuste n'est pas déduite de la durée d'une autre peine privative de liberté.

ABSTRACT

As a procedural measure which involves the detention of a suspect before the judicial judgment, the preventive detention is surely one of the most problematical institutions of the criminal penal procedure law if it is not the most controversial. Being contradictory by its nature to the notion of the presumption of innocence, this measure is regarded as “a necessary evil”^{*} in the scope of criminal justice systems when no other means is estimated adequate to prevent a suspect to destroy evidences or otherwise affect the investigation of the crime or to flee prosecution or punishment provided that a very strong suspicion of culpability has emerged based on substantial evidences.

Even though all this conditions are met the pre-trial detention would never be an obligatory measure to be taken by the judge and will always remain as an optional and exceptional measure

In the first section of this thesis, the definition of the notion and of pre-trial detention, its relation with the presumption of innocence and other fundamental principles of the penal procedural law, its historical roots and the different application of this measure within the comparative law are elaborated.

The second section is reserved for the substantive and formal conditions of pretrial detention, its application, its temporal upper limits and special forms of pre-trial detention.

Within the first part of this thesis the concept of custody is defined and its relationship with the main principles of criminal procedure, its historical origins and the various applications in the field of comparative law are developed. The definition of detention highlights the fact that it is actually a measure of protection. In this context we must first define the concept of protective measures.

The protection measures in the Turkish law are regulated by law means that we must appeal only to achieve the objectives of the criminal proceedings. Protection measures which cause the restriction of freedom of suspected he suspects in order to achieve the ultimate goal of the offenses and criminal procedure that is nothing more than to reveal substantial reality concerning the crimes and then punish those offenders. Thus it will be possible to guarantee an effective manner to administrate the criminal proceedings.

---

^{*} Bkz. R.vn Hippel, *Der Deutsche Strafprozess*, Marburg 1941, s. 440, *aktaran Nur Centel*; **Yüce**, Turhan Tufan, *Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi*, EÜHFD Y:1 (1980) S:1, s.11-79; Philippe Robert, *Un «Mal Nécessaire»? La Détention Provisoire En France*, *Déviance et Société*. 1986, S. 10, No 1, s. 57-63

Among the protection measures pre-trial detention is undoubtedly one that restricts in the most serious civil liberties before the trial. This protection provides temporary confinement of suspects and defendants to ensure they cannot flee or destroy evidence.

Following the definition of the concept of temporary detention, its historical development is discussed, the first applications of the measure of protection dates back to ancient times. Edicts and declarations that are now considered the milestones of the European history on the concept of custody; namely the "Magna Carta", the "Petition of Right," "Habeas Corpus Act," and the "Universal Declaration of Human Rights of 1789" were developed as part of this thesis.

Each of these documents that contributed to the development of the institution of preventive detention to become what it is today is of great importance not only for the history of the law of criminal procedure but also in the field of Human Rights or the history of mankind in general. Finally, the development of preventive detention in the Turkish law is treated for the periods preceding and succeeding the proclamation of the republic.

After presenting a retrospective view of the custody evaluation, the aspects of the pretrial detention which are shared with other protective measures are discussed within this section of the study. These aspects are the principle of legality, that it is not a punishment in itself but is a useful tool to ensure that criminal proceedings continue in a vigorous way, and finally its temporary and outstanding nature are defined.

The legal basis for detention is Article 19 of the Constitution and Articles 100 to 108 of the Code of Criminal Procedure. Pretrial detention is certainly not a prior conviction. The negative impact of detention on individual liberties, as is the case with other protective measures are in fact nothing more than unwanted side effects** need support in order to achieve the objective of the criminal proceedings to disclose what the reality pros-pos of the crime or the crime in order to convict the criminal.

Another feature of pre-trial detention is that it is temporary and exceptional Pre-trial detention can be applied only during the period in which the integrity of the criminal proceedings is threatened in the exceptional case. The rule is be released by the court pending a trial . If the liberation of the suspect or the accused is no longer a danger to the completion of proceedings of criminal procedure, or if these steps are now completed the suspect or the accused must be released immediately.

The precondition for the pretrial detention is the danger in case of delay and rightful appearance. The decision to pretrial detention is never an obligation for the judge. After considering the particular circumstances of each case, the judge can always set free the suspect or the accused if it considers that there is no reason to continue the detention.

** **Nur Centel, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama**, İstanbul, 1992, s.6; Douglas J. Klein, "The Pretrial Detention "Crisis": The Causes And The Cure" **Journal Of Urban And Contemporary Law**, 1997, S.52 s. 281

Pretrial detention is an exception to the principle of presumption of innocence; it should always be controlled in order to release promptly the suspect or the accused as soon as the conditions and reasons that caused the initial intake a decision to detain disappear.

In the following sections of this study, the different practices of detention in the field of comparative law and the provisions relating to provisional detention in various international documents are examined.

In many countries the concepts of security and public order and the risk of repetition of criminal acts by the suspects or the accused in case of release of these, are also valid reasons for a decision remand. In Belgium the detention is not limited by time in some cases. In the UK although there are no provisions regarding the control of periodic preventive detention since the criminal hearings are weekly there is no need of this type.

Among the international documents that concern us most is probably the provisions of the Convention on the Humans Rights , which contains provisions in accordance with the Turkish Code of Criminal Procedure. The European Court of Human Rights enforces the states party to the agreement with Turkey.

At the end of the first chapter Judicial imported from French law, is examined as an alternative to custody. This instrument can provide the expected benefits of the provisional detention of people without locking them. This institution can be applied only to suspects or accused, under the inspection of a crime for which a sentence of three years is provided in the Criminal Code. However in case of non-compliance with judicial review of the suspect or the accused may be subject to a decision to remand the same for an offense for which there is normally a ban on detention.

In parallel with the serious consequences of pretrial detention, the conditions necessary for its application are equally detailed and rigorous. Pretrial detention, requires a combination of physical conditions and the existence of one of the reasons listed in detention of the Code of Criminal Procedure. The second part is reserved for conditions, time limits, and the execution of the decision and remands certain special case of remand.

Pre-trial detention can be decided by the judges in the presence of the suspect or the accused in the case of strong suspicion of guilt based on facts and material in accordance with the principle of proportionality. In this context a decision in the absence of the suspect or the accused will not be possible except for fugitive located overseas. The new Code of Criminal Procedure ended the practice of custody decision in the absence of the suspect or the accused.

The proportionality principle requires a comparative evaluation between the severity of the crime, the severity of the penalty provided by law for this offense or crime on the one hand and the damage that may result from the detention of the suspect or accused of other must be made by the judge. If it is possible for the criminal process to achieve these purposes without necessarily hold the suspect or accused this protection should not be applied.

Another necessary condition for the remand decision is the existence of one of the motivating reasons for detention listed in Article 100 of the Code of Criminal Procedure. In accordance with the provisions of Article 100 of the provisional detention of the suspect or the accused is the risk of leakage of the last or the risk of obscuring evidence or ink the risk to witnesses and others who may available in criminal proceedings, to undergo pressure from the suspect or the accused.

The formal conditions of pretrial detention for their part are a trial detention and the existence of a decision duly made by the judge and finally the absence of a prohibition to hold. The offenses that require a custodial sentence of less than one and the juvenile criminals can't be object to a pretrial detention decision.

The duration of the procedure is limited by the competent court to continue the criminal proceedings. Consequently, for the criminal courts of first instance the maximum time base is ten months, with extensions up to the maximum limit up to eighteen months. For files that are reviewed by the Assize Court, the base period is a maximum of two years with an option to extend for three years totaling a maximum of five years. The Special Criminal Court for the base period is up to four years with a possible extension of six years for a total maximum duration of detention is ten years.

Under the section on enforcement of temporary detention, the obligation to vote against the decision to detain the suspect or the accused and the obligation to record a lawyer to defend the suspect or the accused during the hearing during which the judge reviews the detention, is discussed.

Concerning the execution of the detention decision, the suspension of execution is possible. Indeed, MPs mandate or the seriously ill or pregnant women will benefit from a postponement of the execution of the decision to remand. In addition, as a rule, the decision on the execution of the degrading practice of the use of handcuffs should not be adopted unless danger.

Notifications of decisions concerning custody are notified to the relatives of suspects and defendants pursuant to section 107 of the Code of Criminal Procedure. Therefore, the notification shall be promptly notified by a judge's decision. Provided that this does not undermine the expectations of the criminal suspect, the accused may be allowed to announce its state of holding close to these in person.

Provided that the suspect or the accused citizen of a foreign country is opposed to that written notification announcing the state of detention will be made to the consulate of the country he or she is a citizen. In case the offender is a soldier holding the notification will be made troop commander to which it belongs.

Inmates may appeal against the decision on remand and the district attorney. The decisions related to the appeals are final. Unless the decision to detain the accused in response to the appeal made by the public prosecutor against the refusal of his application for custody. In this case, as it is a first decision to remand for the suspect or accused, they may appeal against this decision. Judges may consider objections on record without a hearing.

Under the heading dedicated to special forms of temporary detention of this thesis, the decision to remand for witnesses, experts who refuse to testify or swear without a valid motive is treated. The judge may decide to make these people a disciplinary detention for a period of three months. The judge may also decide to disciplinary detention people who disrupt the order of the court hearings. Soldiers may be remanded in custody even for purely military offenses which provides a custodial sentence of less than one year contrary to the prohibition of detention prescribed in the Code of Criminal Procedure.

In accordance with the disposition of international agreements on the matter the detention of a foreigner for his or her extradition to the country where he or she is suspected to have committed a crime only possible provided that the allegations against the suspect which constitute the reason of the extradition demand is also considered as a crime under Turkish law.

With the new penal procedure code, the trial in absentia is possible only for the fugitives who are abroad. The reason for such exception is to enable the foreign country to execute the extradition to Turkey for those who have deliberately quit the country to escape from a fair trial.

The suspect or the accused could apply for release at any time during the criminal proceedings. Following this request the judge must hold a hearing to decide on the subject. It is possible to appeal against this decision as well. Finally in the third part we will develop the rights of the prisoner in custody and temporary right in case of unjust detention. The center where detainees are kept is called the detention center. The detainees must be sheltered separated from the convicted.

The most important right of the detainee is the right to review the case, the right to interview a defendant, the right to be segregated from convicted persons. Inmates may wear their own clothes, nutrition forced inmates is possible only if e-threatening.

In other words, the legislature intended to prevent cases where the acquitted accused may be tempted to commit a crime knowing that he or she has already spent a period in detention unfairly and now he can claim a deduction from future conviction

All persons unjustly detained may request compensation from the state if the period of unjust detention is not deducted from the period of another custodial sentence

ÖZET

Hakim kararından önce kişilerin tutulmalarını öngören tutuklama ceza muhakemesinin en ihtilafli konusu değilse bile en büyük sorunsallarından birini ihtiva eden müesseselerinden biri olduğu kesindir. Hakkında kuvvetli suç şüphesi doğurmaya yeterli somut deliller bulunan şüpheli veya sanığın yargılamadan kaçmasını veya delilleri karartmasını engelleyebilmek için başka hiçbir imkânın yeterli olmayacağı, hâkim tarafından takdir edildiğinde, ceza muhakemesi kapsamında başvurulabilen, bu koruma tedbirinin özü itibarıyla masumiyet karinesini karşıt “zorunlu bir kötülük” olduğu iddia edilmiştir*.

Tutuklama, kanunda öngörülen tüm şartların sağlanması ve bir veya birden çok tutuklama nedeninin bulunması halinde bile hiçbir zaman hâkim için hükmedilmesi zorunlu olmayıp ihtiyari ve istisnai niteliğini daima muhafaza eder.

Tezin birinci bölümünde tutuklama kavramının tanımı, masumiyet karinesi ve diğer ceza muhakemesi ilkeleri ile ilişkisi, tarihi kökenleri ve karşılaştırmalı hukuktaki uygulamaları ele alınmıştır. Tutuklamanın tanımı verilirken öncelikle bir koruma tedbiri olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede koruma tedbiri kavramı tanımlanmalıdır. Koruma tedbirleri ceza yargılamasının amaçlarına ulaşmak için başvuru kanunla düzenlenen bir takım uygulamalardır.

Koruma tedbirleri münhasıran yargılamanın nihai hedefi olan maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için şüpheli veya sanıkların belirli ölçüde özgürlüklerinden fedakârlık edilmesini öngörür. Bu çerçevede yargılamanın sıhhatli bir şekilde sürdürülebilmesi sağlanabilecektir.

Koruma tedbirleri arasında şüphesiz tutuklama kişi hürriyetini en ağır ölçüde kısıtlayan uygulama olup kişilerin yargı kararından önce ve fakat yargılama süresi içerisinde, delilleri karartmamalarını ve kaçmamalarını temin üzere tutukevlerinde geçici bir süre ile alıkonulmalarını öngörür. Tanımını müteakiben bu müessesinin tarihi gelişimi üzerinde durulmuş, antik dönemdeki ilk uygulamalar ve modern ceza muhakememizin köklerini teşkil eden Avrupa tarihindeki tutuklamaya ilişkin mihenk taşları olarak kabul edilebilecek ferman ve bildirimler üzerinde durulmuştur.

Bu kapsamda ele alınan önemli belgeler, Magna Carta, Petition of Rights, Habeas Corpus Act, Bill of Rights ve 1789 İnsan Hakları Beyannamesidir. Her biri gerek ceza hukuku tarihi gerekse genel olarak insan hakları ve hatta insanlık tarihi için çok büyük önem arz eden bu büyük tarihi belgelerin tutuklama müessesinin modern zamanlardaki halini almasındaki katkıları ele alınmıştır. Nihayet Türk Hukuk tutuklamanın tarihinde Cumhuriyetin ilanından önce ve sonraki gelişimi işlenmiştir.

---

* Bkz. R.vn Hippel, *Der Deutsche Strafprozess*, Marburg 1941, s. 440, aktaran Nur Centel; Yüce, Turhan Tufan, *Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi*, EÜHFD Y:1 (1980) S:1, s.11-79; Philippe Robert, *Un «Mal Nécessaire»? La Détention Provisoire En France*, *Déviance et Société*. 1986, S. 10, No 1, s. 57-63

Tutuklamanın gelişime retrospektif bir bakış açısıyla değerlendirdikten sonra diğer koruma tedbirleri ile paylaştığı özellikler olan kanunilik, başlı başına bir ceza olmayıp münhasıran ceza yargılamasının sıhhatli bir şekilde devam edebilmesini teminen başvuru pratik bir araç olması ve nihayet geçici ve istisnai oluşu üzerinde durulmuştur.

Tutuklamanın kanuni dayanakları, Anayasamızın 19'ncü maddesi ve CMK 100 ve 108'nci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Tutuklama kesinlikle bir ön ceza değildir. Esasında kişi hürriyeti üzerindeki olumsuz etkisi diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi amaçlanan hedef uğruna katlanılması icap olan istenmeyen yan etkilerden** ibarettir.

Tutuklamanın bir diğer özellikleri ise geçici ve istisnai oluşudur. Tutuklama geçici ve istisnaidir zira münhasıran yargılama sıhhatti tehlikedeysen istisnai olarak uygulanacaktır. Kural ise serbestliktir. Şüpheli veya sanığın serbest yargılanması durumunda tehlike altına girecek yargılama işlemleri tamamlandığında veya güvence altına alındığında tutukluluğun derhal sonlandırılması ve yerini kural olan serbest yargılanmaya veya suçluluk sübut etmişse mahkûmiyete bırakmalıdır.

Tutuklanın ön şartları ise gecikmede tehlike ve haklı görünüş unsurlarının varlığıdır. Gerçekten de tutuklama bir takım yargılama işlemlerin gereğince ifa edilebilmesi için acilen şüpheli veya sanığın serbestliğine son verilmesinin icap ettiği durumlarda yapılabilecektir. Tutuklama kesin hüküm yokluğunda yargılama devam ederken uygulandığından bu tedbire başvurulmasında görünüş itibarıyla haklılık olması ile yetinilmesi gerekecektir. Gerçek ise ancak yargılamanın neticesinde ortaya çıkabilecektir. Belki de tutuklanan kişinin masum olduğu ortaya çıkacak ve zararının tazmini söz konusu olabilecektir.

Çalışmanın tutuklamaya hâkim olan ilkeler başlığı altında ise ihtiyarilik ve masumiyet karineleri ele alınmıştır. Tutuklama kararı alınması hiçbir durumda hakim için bir zorunluluk olarak düzenlenmemiştir. Hakim her somut olayın özelliklerini ayrı ayrı değerlendirebilecek ve koşullar ne olursa olsun tutuklamaya hükmetmesinin gereksiz olduğunu takdir ederse bun tedbire başvurmadan imtina edebilecektir. Tutuklama esasında masumiyet karinesine aykırı istisnai bir uygulamadır bu yüzden hakimi tutuklama kararı alamaya zorlayan sebeplerin devam edip etmediği yakın takibe alınmalı sürekli kontrol edilmeli ve bu zorunluluğa artık gerek kalmadığı tespit edilirse derhal sonlandırılması gerekir.

Çalışmanın devamında karşılaştırmalı hukukta farklı tutuklama uygulamaları ve uluslar arası belgelerde tutuklamaya ilişkin hükümler incelenmiştir. Birçok ülkede kamu düzenini tehlikeye sokma ve tekrar suç işleme tehlikesinin de CMK'dan farklı olarak tutuklama nedeni olarak düzenlendiği, Belçika ve Almanya'da tutukluluk süresine üst sınır koyulmadığı durumlar olması, İngiltere'de tutukluluk halinin incelenmesine dair herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen duruşmaların haftada bir yapıldığından buna gerek kalmaması ve her ülkede farklı üst sınırlar düzenlenmiş olduğu görülmüştür. Uluslar arası belgeler arasında bizi en çok ilgilendiren ve iç hukukumuzla paralellik arz eden AİHS ve bu sözleşme hükümlerine uygunluğu denetleyen AİHM üzerinde durulmuştur.

** Nur Centel, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama*, İstanbul, 1992, s.6; Douglas J. Klein, "The Pretrial Detention "Crisis": The Causes And The Cure" *Journal Of Urban And Contemporary Law*, 1997, S.52 s. 281

Birinci bölümün sonunda ise tutuklamaya alternatif olabilecek Adli Kontrol müessesesi ele alınmıştır. Fransız hukukundan ithal olan bu müessese, tutuklamadan beklenen faydaları kişileri tutukevine kapatmadan sağlayabilecek niteliktedir. Sadece üst sınırı üç yıldan az olan suçlar için başvurulabilen bu uygulamanın şartları ve bunlara uyulmaması halinde şüpheli veya sanığın, isnat edilen suç için tutuklama yasağı olsa bile tutuklanabileceği bu alt başlıkta işlenmiştir.

Tutuklamanın ağır sonuçları paralel olarak ceza bu tedbire başvurulabilmesi bir o detaylı ve ağır şartlara bağlanmıştır. Tutuklama, maddi ve manevi birçok şartın bir araya gelmesi ve tutuklama nedeni olarak tabir edilen kanunda tadat edilmiş bir takım unsurlardan en azından birinin bulunmasını halinde uygulanabilecek bir müessesedir. İkinci bölüm tutuklamanın maddi ve şekli şartlarına, tutuklama kararının infazına, tutuklama süresinin üst sınırlarına ve özel tutuklama hallerine ayrılmıştır.

Ancak bir hâkim kararı ile uygulanabilen tutuklamanın maddi şartları, şüphelinin veya sanığın bu hâkim kararı verilirken huzurda bulunması, somut olgulara dayalı kuvvetli bir suç şüphesinin varlığı ve ölçülülük ilkesine riayet olarak sıralanabilir. Buna göre yurtdışındaki kaçakların iadesi için gerekli olan durumlar hariç gıyabi tutuklama müessesesi yeni CMK ile artık ceza muhakemesi hukukumuzdan çıkmıştır. Somut olaya dayalı kuvvetli suç şüphesi, şüpheli veya sanığın suçlu olmasının eldeki deliller ışığında çok daha olası görünmesidir.

Ölçülülük ilkesi ise tutuklama gibi bir tedbire başvurulmasının somut olayın koşulları göz önünde bulundurulduğunda, bu tedbire başvurularak elde edilecek fayda ile şüpheli veya sanık açısından ortaya çıkacak zarar arasında kabul edilebilir bir orantının bulunmasının gözetilmesidir. Bu çerçevede isnat edilen suçun vahameti bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığı ve şüpheli veya sanığın tutuklu yargılanmasının doğurabileceği zararlar, tutuklamaya karar verilmeksizin de yargılamanın amacına ulaşamama ihtimalinin büyüklüğü bir arada değerlendirilmelidir.

Tutuklamanın bir diğer maddi şartı da bir tutuklama nedeninin varlığıdır. CMK m. 100 uyarınca tutuklama nedenleri şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağına dair somut olgularının varlığı ile şüphelin delilleri karatacağı, şahitler ve yargılamanın gidişatında beyanlarına başvurulabilecek diğer kişiler üzerinde baskı kuracağı hususlarında kuvvetli şüphenin bulunmasıdır.

Bu çalışma kapsamında tutuklamanın şekli şartları ise, muhakeme şartının gerçekleşmesi, hâkim veya mahkeme tarafından verilmiş bir tutuklama kararının bulunması ve isnat edilen suç veya suçlular, örneğin çocuklar, için bir tutuklama yasağının bulunmaması olarak sıralanmıştır.

Tutuklama süreleri CMK sisteminde yargılamanın yapıldığı görevli mahkemeler temel alınarak düzenlenmiştir. Buna göre, Sulh ve Asliye Ceza Mahkemelerinin görevli olduğu işlerde temel süre en fazla on ay, uzatmalar ile birlikte azami sınır ise on sekiz aydır. Ağır Ceza Mahkemelerinin görevli olduğu işlerde ise temel süre iki yıl ve üç yıllık uzatma imkânı ile bu süre azami beş yıldır. Özel yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinde ise temel süre en fazla dört, uzatma süresi de en fazla altı olmak üzere toplam azami tutukluluk süresi on yıl olarak belirlenmiştir.

Tutuklama Kararının infazı başlığı altında tutuklama duruşması neticesinde tutuklama kararının yüz yüze verilmesi ve şüpheli veya sanığın mutlaka bir müdafii tahsis edilmesi gerekliliği ele alınmıştır. Duruşmada hazır bulunmayan kişiler hakkında artık gıyabi tutuklama kararı verilememektedir. Buna karşın çağrı üzerine gelmeyen veya kendisine tebligat yapılamayan kişi hakkında yakalama emri düzenlenebilecektir.

Tutuklama kararının infazına ilişkin olarak, tutuklamanın ertelenmesi müessesesi incelenmiştir. Milletvekillerin görevleri nedeniyle haklarında verilen tutuklama kararlarının ertelenebilmesi, yoğun tedavi gerektiren ağır hastalıklar ve gebelik durumlarında da tutuklamanın infazı ertelenebilecektir. Ayrıca kural olarak tutuklama kararının infazında gereksiz yere onur kırıcı bir uygulama olan kelepçe kullanımına başvurulmaması gerekmektedir.

Tutuklama kararın bildirilmesi ise CMK m. 107 çerçevesinde yapılmaktadır. Buna göre, tutuklama ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karar tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin bildirilecektir. Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilir.

Tutuklanan bir yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna bildirilecektir. Tutuklunun asker olması durumunda ise tutuklanma hakkındaki bildirim şüpheli veya sanığın mensup olduğu askeri birlik komutanına bildirilecektir. CMK m. 107 uyarınca soruşturmanın amacını tehlikeye düşürme tehlikesi bulunmaması halinde ve bu yönde bir talepte bulunması halinde şüpheli veya sanığın bu bildirimini bizzat yapmasına izin verilecektir.

Tutuklan şüpheli veya sanık hakkında verilen tutuklama kararına itiraz edebilecektir. Benzer şekilde savcının da tutuklama talebinin reddine ilişkin karara itiraz hakkı bulunmaktadır. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir. Bunun tek istisnası Cumhuriyet savcısının tutuklama talebinin reddine ilişkin karara itiraz etmesi halinde itiraz mercii'nin vereceği tutuklama kararıdır. Şüpheli veya sanık için bu hüküm, haklarındaki ilk tutuklama kararı olduğu için kendilerine itiraz hakkı tanınmıştır. İtiraz incelemesi duruşmasız dosya üzerinden karara bağlanabilecektir.

Tutuklu şüpheli veya sanığın yargılamanın her aşamasında tutukluluk kararının geri alınmasını ve serbest bırakılmasını, tutuklamaya karar veren hakim veya mahkemeden talep edebilecektir. Salıverilme talebi duruşmalı olarak karara bağlanır. Bu karara itiraz edilebilir.

Tutuklu veya sanığın tutuklama kararına itiraz etmemesi ve daha sonra salıverilmesini talep etmemesi halinde dahi tutukluluk en fazla otuz gün denetimsiz kalacaktır. Otuz günün hitamında hâkim tutukluluk halini re'sen incelemeli ve şüpheli veya sanığın tutukluluk halinin devamına veya salıverilmesine hükmetmelidir. Bu kararlar da itiraz konusu edilebilecektir.

Bu çalışma kapsamında özel tutuklama halleri başlığı altında; tanığın, bilirkişinin ve zilyedin yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinmesi halinde haklarında üç aya kadar disiplin hapsi verilebilmesi, Duruşma düzenini bozanlar aleyhine ise dört güne kadar disiplin hapsine karar verilebilecektir. Askeri Ceza yargılamasında ayrıca "askeri disiplinin korunması" amacı doğrultusunda "sırf askeri suç" olarak tabir edilen askerlere özgü

suçlarda isnat edilen suç için kanunda öngörülen ceza bir yıldan az olsa bile CMK'dan farklı olarak tutuklama yasağı söz konusu olmayacaktır.

İade tutuklama uluslararası anlaşmalar uyarınca yabancı bir ülkede işlediği bir suç nedeniyle bir yabancının yabancı bir ülkeye iadesi mümkün olabilecektir. Ancak iade yapılabilmesi için iadeye gerekçe gösterilen fiilim Türk kanunlarında da suç teşkil etmesi gerekecektir.

Kaçakların yargılanması giyabi tutuklama yasağının istisnasını teşkil etmektedir. Böylece, yargılamadan kurutulmak için yabancı bir ülkeye kaçanlar hakkında suçluların iadesi kurumunun işletilebilmesi mümkün olabilecektir. Nihayet üçüncü bölümde ise, tutukluluk süresince ve haksız tutuklama hallerinde sona ermesi halinde tutuklunun hakların hususları işlenmiştir.

Tutuklular tutukevinde mahkûmlardan ayrı tutukevi diye tabir edilen yerlerde barındırılmalıdırlar. Tutukluların önem arz eden hakları, dava dosyasını inceleme hakkı, Müdafii ile görüşme hakkı, mahkûmlardan ayrı yere barındırılma hakkı olarak sınırlanabilir. Tutuklular kendi giysilerini giyebilir, çalıştırılmaya zorlanamaz ve ölüm tehlikesi söz konusu olmadığı takdirde beslenmeye zorlanamazlar.

Tutukluların dış dünya ile ilişkisi de yargımla ve kurum disiplin ve güvenliği için tehlike arz etmediği müddetçe serbesttir. Tutuklunun kite iletişim araçlarından ve kütüphaneden yararlanması, ziyaretçi ve hediye kabul etmesi da gene kurum disiplini ve güvenliği için tehlike arz etmediği müddetçe mümkün olabilecektir. Tehlike arz eden tutuklular hakkında tecrit edilme ve bu kural olarak sahip olduğu haklardan yararlandırılmama gibi yaptırım ve kısıtlayıcı önlemlere başvurulabilir.

Tutuklamayı sonlandıran haller, tutuklama nedenlerinin ortadan kalması halinde soruşturma evresinde savcı tarafından re'sen salıverilmesi, koğuşturma evresinde salıverilme kararı verilmesi tutukluluk için kanunda öngörülen azami sürelerin dolması, kişinin yargılama sonunda beraat etmesi veya mahkûm olması ve nihayet yargılama sonuçlanmadan vefat etmesi, şeklinde sıralanabilecektir.

Tutuklamanın mahkûmiyetle sonuçlanması halinde tutuklu kalınan süre mahkûm olunan ceza süresinden mahsup edilecektir. Tutuklu yargılanan sanığın beraat etmesi halinde başka bir suçtan ötürü çarptırıldığı hürriyeti bağlayıcı cezadan da haksız yere tutuklu kaldığı süre mahsup edilebilecektir.

Şu kadar ki, mahkûmiyet kararına konu olan fiil, beraat kararından önce işlenmiş olsun. Başka deyişle kanun koyucu tutuklu yargılandığı bir suçtan beraat eden bir kişinin, haksız yere tutuklu kaldığı süreden mahsup edileceğini düşünerek suç işlenmesini önlemek istemiştir.

Haksız yere tutuklu yargılanan kişilerin tutuklu kaldıkları süre başka bir hürriyeti bağlayıcı cezadan mahsup edilemediği takdirde haksız yere tutuklanan kişi devlete karşı tazminat davası açabilecektir.

GİRİŞ

Ceza muhakemesi işlenen suçla ilgili olarak maddi gerçeği ortaya çıkarmayı ve suçluları kanunda öngörülen şekilde cezalandırılmasını amaçlar. Koruma tedbirleri gecikmesinde sakınca bulunan hallerde delillerin yok olmadan ortaya çıkarılabilmesini ve korunma altına alınışını, şüpheli veya sanığın yargılamayı sonuçsuz bırakabilecek eylemlerini önlemeyi amaçlar. Koruma tedbirlerinin her biri bu uğurda şüpheli veya sanığın özgürlüğünün belli oranlarda kısıtlanmasını öngörür. Tutuklama ise koruma tedbirleri arasında şüphesiz en ağır şekilde şüpheli ve sanıkların özgürlüklerini kısıtlayan uygulamadır. Hürriyeti bağlayıcı cezalara olan benzerliği ve yargılama işlemlerinin uzunluğu kamuoyunda bu müessesinin bir ön ceza, yargısız bir infaz olduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Bu bakış açısını haklılık payı ne kadardır? Tutuklamanın kuvvetli suç şüphesine dayanarak kişi hürriyetlerini kısıtlaması modern ceza hukukunun temel ilkelerinden masumiyet karinesinin açık bir ihlali midir? Uzun süren tutuklulukların beraat ile sonuçlanması halinde yıllarını sebepsiz yere tutuklu geçiren kişilerin maddi, manevi ve hatta sağlıklarına değgin zararları ne ölçüde tazmin edilebilir? Tutuklama müessesesi gibi acı bir ilaçtan başka çareler, alternatif yönetmeler yok mudur? Teknoloji kat edilen gelişmeler sayesinde tutuklama gibi ağır bir bedel ödenmeden de yargılamanın sıhhatli bir şekilde sonuçlanmasını güvence altına almak mümkün müdür?

Tutuklama etrafındaki tüm bu soru işaretleri ve ülkemizdeki tutuklama uygulamalarında yaşanan sıkıntıların 5271sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kabulünden sonra da devam etmesi tutuklama müessesinin tez konusu olarak seçilmesini ilginç ve cazip kılmıştır. Kamu vicdanını en çok rahatsız eden, eleştirilerin odağındaki unsurlar ise, tutuklamanın gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde tüm tutuklama şartlarının varlığı durumunda, son çare olarak istisnai şekilde başvurulması gerekirken fiiliyatta maalesef adeta rutin bir uygulamaya dönüşmüş ve uzun süren yargılama süreçleri

neticesinde tutukluluğun adeta masumiyet karinesinden mahrum kalan şüpheli veya sanıklara peşinen çektirilen bir cezaya dönüştürülmesidir.

Bu izahatlar ışığında tutuklama hususundaki olumsuzlukların mevzuattan mı yoksa uygulamadan mı kaynaklandığının tespit edilmesi gerekecektir. Bu noktada, teorik alanda, koruma tedbiri, tutuklama, ölçülülük, masumiyet karinesi gibi kavramların iyi tanımlanması, bu müesseselerin tarihi gelişimi ve karşılaştırmalı hukuk çalışmaları ile tutuklama müessesinin teknik yönlerinin ele alınması ve tutuklama tedbirini düzenleyen CMK hükümlerin her birinin incelenmesi gerekecektir. Bu tez çalışmasının yapılması ile hedeflenen de bundan ibarettir.

Tezin ilk bölümü tutuklama hakkında teorik genel bilgilere, bu müessesenin tarihi gelişimi, karşılaştırmalı ve uluslararası tutuklama ile ilgili düzenlemelere ve üst sınırı üç yılı geçmeyen suçlar için tutuklamaya alternatif olabilecek adli kontrol müessesesi ele alınmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde tutuklama müessesesi teknik anlamda ele alınmıştır. Bu itibarla tutuklama müessesinin maddi ve şekli şartları, tutuklama süreleri, tutuklama kararının infaz prosedürü, tutuklama kararlarının denetimi ve özel tutuklama halleri incelenmiştir.

Tez çalışmasının üçüncü ve son bölümünde ise tutukluluk müessesesi tutuklu açısından ele alınmıştır. Bu çerçevede tutuklunun tutukevindeki yaşamı, hakları ve yükümlülükleri ele alınmıştır. Ayrıca tutuklamayı sona erdiren haller ve tutuklamanın haksız olduğunun ortaya çıkması halinde haksızlıkların telafisi açısından tutuklunun haklarına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KORUMA TEDBİRİ OLARAK TUTUKLAMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ, TARİHÇESİ, ÖZELLİKLERİ, TABİ OLDUĞU İLKELER, KARŞILAŞTIRMA HUKUKTAKİ YERİ VE ALTERNATİFLERİ

I. TANIM

A. KANUN İLE DÜZENLENME MECBURİYETİ

Ceza Muhakemesi Hukukunun amacı maddi gerçeğe ortaya çıkarmak ve suçluluğu ispatlanırsa faili cezalandırmaktır¹. Ceza muhakemesi bu nihai amaçlara ulaşmak için bir takım tedbirlere araç olarak başvurulabilmektedir.

Ceza muhakemesi işlemlerinin sağlıklı olarak yapılabilmesi amacıyla hâkim veya mahkeme tarafından, sadece gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda ve geçici olarak sanık veya şüphelilerin temel hak ve hürriyetlerinin kanuna uygun olarak kısıtlanmasına koruma tedbiri denilmektedir².

Ceza muhakemesi tedbirleri esas itibari ile zorlayıcı tedbirlerdendir. Ve bu tedbirlerin uygulanabilmesi için ilgilinin rızası aranmaz³. Şüphelinin veya sanığın hazır bulunması ve delillerin karartılmaması için ceza sanık veya şüphelilere karşı zor kullanmak gerekebilir⁴.

---

1 Tiedemann, **Das Strafprozessrecht**, Roxin/Artzt/Tiedemann,s.89.

2 Bahri Öztürk/ Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Bası, Ankara, 2006, s. 485; Nur Centel/ Zafer, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Bası, İstanbul, 2005, s. 244.

3 Nevzat Toroslu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara: Savaş Yayınevi, 2003, s.193.

4 Nur Centel ve Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2005, s.244.

Bununla birlikte uygulanabilmesi için şüpheli veya sanığın rızasının aranmamasına rağmen gene de bünyesinde zorlama unsurunu barındırmayan koruma tedbirleri vardır. Örneğin, Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m.75'te düzenlenmiş bulunan beden muayenesi koruma tedbirine karar verilmesi ancak ilgilinin bilgisi çerçevesinde gerçekleşebilir. Öte yanda, iletişimin denetlenmesi, postada el koyma, gizli görevli kullanma optik ve akustik gözetleme tedbirlerine başvurma gibi koruma tedbirinde şüpheli veya sanıkların söz konusu tedbirin adli kolluk tarafından uygulandığından haberi olmayacağından zor kullanımı da söz konusu olmayacaktır⁵.

Öğretide, koruma tedbirleri bakımından değişik tanımlar kullanılmaktadır; ceza yargılaması önlemi⁶, emniyet tedbiri⁷ usul tedbirleri⁸, ihtiyati tedbir⁹ ve zorlayıcı önlem¹⁰, koruma tedbirleri için kullanılan diğer ifadelerdir. Alman Öğretisinde koruma tedbiri yerine, "*temel haklara müdahale*" ifadesi kullanılmaktadır¹¹.

Ceza muhakemesi hukuku tedbirleri "*koruma tedbirleri*" ve "*önleme tedbirleri*" olarak ayrılmaktadır. Uzak tehlikeyi önlemeye çalışan tedbire "önleme tedbiri", yakın tehlikeyi önlemeye çalışan tedbire de "koruma tedbiri" denilmektedir¹². Koruma tedbirlerini önleme tedbirlerinden ayıran husus önemle tedbirinin uygulamaya konulduğunda esasında henüz işlenmemiş muhtemel bir suçun işlenmesini önlemeye hizmet ederken diğerinin işlenmiş bir suçun aydınlatılmasına hizmet ediyor olmasıdır.

Önleme tedbirleri uyuşturucu madde tutkunları, alkolikler, akıl hastaları yahut serseri olarak tabir edilen yaşam tarzları itibarıyla suça bulaşmaya yakın kişilere

5 Aynı yönde bkz.. Bahri Öztürk./ Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Bası, Ankara, 2006, s. 485

6 Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, 1998, s.395; Fatih Selami Mahmutoglu, "**İnsan Hakları Açısından Tutuklama ve Türk Hukuku**", Prof. Dr. Nurullah Kunter'e **Armağan**, İstanbul, 1998, s.158.

7 Feyyaz Gölcüklü, **Muvakkat Yakalama-Tevkif**, Ankara, 1958, s. 27.

8 Faruk Erem, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi**, Ankara, 1996, s.221 vd.

9 Tahir Taner, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, İstanbul, 1945, s.125.

10 Yüce, Turhan Tufan, **Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi**, EÜHFD Y:1 (1980) S:1, s. 69.

11 Hans Heiner Kühne, (Çev: V. Özer Özbek) "**Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbirleri**", İzBD, S:2, Nisan 1993, s. 121.

12 Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku 2. Kitap**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2003, s.659-660.

engel olmak için hükmolunan önleyici güvenlik tedbirleri veya "toplumsal savunma tedbirleri" gösterilebilir¹³.

Koruma tedbirlerinin uygulanmasında gecikilmesi halinde delillere ulaşmak zorlaşabilecek ve hatta imkânsızlaşabilecektir. Önleme tedbirinin uygulanabilmesi için mutlaka bu önlem ile korunacak bir hakkın varlığı şart koşulmuştur. Oysa koruma tedbirleri için haklı görünüş ilkesine uygunluk kâfidir. Diğer bir ifadeyle koruma tedbirlerinde gecikilmesinde tehlike bulunduğundan, sadece haklı görünüşle yetinilmesi söz konusu olurken; önleme tedbirlerinde mutlaka korunması gereken bir hak olmalıdır¹⁴.

Haklı görünüş ilkesine uygunluk ile yetinilerek koruma tedbirlerine başvurulabiliyor olması ve koruma tedbirlerinin kişilerin temel hak ve özgürlüklerini üzerindeki kısıtlayıcı nitelikleri nedeniyle bu tedbirlerinin münhasıran yasa ile düzenlenmeleri gerektirmektedir¹⁵. Koruma tedbirlerine örnek olarak yakalama, gözaltına alma, tutuklama arama ve el koymanın yanı sıra 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) ile Ceza Muhakemesi hukukumuzda dâhil olan beden muayenesi, vücuttan örnek alınması, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi, teknik takip ve gizli soruşturmacı veya adli kontrol gibi yeni koruma tedbirlerine de sayılabilir. Tüm bu koruma tedbirleri arasında kişinin temel hak ve hürriyetlerini en büyük ölçüde sınırlayan tedbir hiç şüphesiz tutuklama koruma tedbiridir.

B. BİR KORUMA TEDBİRİ OLARAK TUTUKLAMANIN TANIMI HUKUKİ NİTELİĞİ

1. Tanım

Tutuklama kelimesi kökeni eski Türkçede yer alan "Tutug" kelimesine dayanmaktadır. Tutug, Uygurlar'da borçlunun çocuğunu alacaklısına, borcuna

---

13 Feridun Yenisey, **Hazırlık Soruşturması ve Polis**, İstanbul, 1987, s.139.

14 Nurullah Kunter/Yenisey, Feridun/ Ayşe Nuhoğlu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Bası, İstanbul 2006, s. 753 vd.

15 Centel ve Zafer, s.244.

teminat olarak alacaklının ev işlerinde çalıştırılmak üzere rehine olarak verilen çocuklar için kullanılan bir terimdir. Tutugluluk bu bağlamda insan rehini anlamını taşımaktaydı¹⁶. Günümüzde tutukluluk müessesesi üçüncü bir kişinin alacağını teminen insan rehininden çok farklı bir işlevi olsa da eskiden “tutug” tabir edilen kişinin modern almanda tutuklu ile paylaştığı tek ama çok önemli özellik her ikisinin de hürriyetinin geçici olarak kısıtlanmış olmasıdır.

Modern Ceza usul hukukumuzun tutuklama müessesinin tanımı Anayasa ve Ceza Usul Kanunlarımızda verilmemiş olup bu husus öğretiyeye bırakılmıştır. Öztürk¹⁷'e göre Suç işlediği yönünde kuvvetli şüphe bulunan şüpheli veya sanığın kişi hürriyetinin, henüz kesin hüküm olmadan önce hâkim veya mahkeme kararıyla kısıtlanmasına ve kişinin tutukevi denilen yere konulmasına tutuklama denir. Ünver-Hakeri¹⁸,ye göre, tutuklama, ceza muhakemesindeki en ağır koruma tedbiri olarak kesin hükümle mahkûm olmadan kişinin hürriyetinin kaldırılmasıdır. Centel-Zafer'e göre tutuklama, suçlu olduğu konusunda henüz kesin hüküm bulunmayan, ancak suç işlediği şüphesi kuvvetli olan kişinin özgürlüğünün hâkim veya mahkeme kararıyla geçici olarak kaldırılmasıdır¹⁹. Kunter-Yenisey'e²⁰ göre ise tutuklama; muhakeme hukuku açısından zorunlu hallerde hâkimin verdiği karara dayanılarak, henüz bir yargı ile hürriyeti kaldırıcı cezaya mahkûm olmadan, bir sanığın kişi hürriyetinin kaldırılması, bir diğer söyleyişle tutuk duruma sokulmasıdır.

2. Hukuki Nitelik

Kesin hükümle mahkûm olmadan önce kişinin hürriyetinin kaldırılmasını öngören ve onu ekonomik, sosyal ve psikolojik anlamda çok zor bir sürece sürükleyen, kişinin temel hak ve hürriyetlerini masumiyet karinesine rağmen ne kadar kuvvetli olursa olsun, netice itibarıyla bir “şüphe” ye dayanarak kısıtlayan, kuşkusuz ceza muhakemesindeki en ağır koruma tedbiri olan tutuklamaya,

16 Avcı Mustafa, “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, **Hukuki Perspektifler Dergisi**, Sayı: 3, Nisan 2005, s. 76

17 Mustafa Avcı, **Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama**, HPD, S:3, Nisan 2005, s.76.

18 Yener Ünver / Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara 2011, s. 357

19 Nur Centel/ Zafer, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2003, s.207;.

24 Nurullah Kunter ve Feridun Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 599

münhasıran hâkim veya mahkemeye karar verebilmektedir. Bu durumun istisnası bulunmamakta olup Anayasa'da da güvence altına alınmıştır (AY m.19).

Tutuklama kararının infazına "*tutma*", tutuklama kararı uyarınca tutulan sanık veya şüpheliye "*tutuklu*"²¹ denilmektedir. Tutulan şüpheli veya sanığın, tutuk halinin devam ettiği ve tutukevinde kaldığı müddetçe içinde bulunduğu hale ise "*tutukluluk hali*" denir²².

Münhasıran sıhhatli bir ceza yargılaması neticesinde, gerçeğe ulaşmak için başvurulması gereken tutuklama, suçlunun suskunluğunu bozmak için kullanılacak bir yıldırma işlemi veya bir ön ya da peşin ceza değil²³, koruma tedbiridir. Tutuklama müessesesinin masumiyet karinesine aykırı bir doğası olduğu inkâr edilemez. Ancak her şeye rağmen etkili bir ceza muhakemesi için tutuklamanın gerektiğinde uygulanması konusunda bir görüş birliği vardır ve AİHS' in 5/1. Md.' sinde bile kaçma tehlikesi nedeniyle tutuklamaya izin verilmiştir.

C. TUTUKLAMAMANIN TARİHÇESİ

1. Genel Olarak

İnsan hakları, kişi temel hak ve özgürlükleri alanında kat edilen ilerlemelere paralel olarak gerek koruma tedbirleri gerekse bir bütün olarak tüm ceza usul hukuku müesseseleri zaman içerisinde sürekli evrilerek bugün daha hümanist ve özgürlükçü bir hal kazanmıştır.

Bu bağlamda kişi temel hak ve hürriyetlerini en ağır şekilde kısıtlayan "tutuklama" koruma tedbirine neden hala ihtiyaç duyulduğunu ve bu tedbirin özelliklerin daha iyi kavranabilme için tarihi gelişiminin incelenmesi faydalı olacaktır.

---

21 Nurullah Kunter, "Tutuklu İşlerde İlk soruşturma Mecburi Olsun mu?", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi 1979, C:1, S:2, s. 35.

22 Metin Feyzioğlu, *Tutuklama*, s.3.

23 Nur Centel, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama*, İstanbul, 1992, s.5

2. Antik Dönemde

Eski Yunan' da tutuklamanın nasıl uygulandığı ve hangi koşullara bağlı olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte "*yargılanan kişi ile aynı miktarda vergi ödeyen üç vatandaşın kefil olduğu hiçbir Atinalı, vatana ihanet, halka ihanet ya da kefalet ücretinin hazineye ödenmemesi hariç tutuklanamaz.*" kuralı günümüze kadar aktarılan bilgi kısıtlılarından biridir. Ayrıca kural olarak tüm yabancıların, kamu davasında, tutuklandıkları bilinmektedir²⁴.

Roma hukukunda suçlar, "özel suçlar" ve "kamusal suçlar" olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Özel suçlar hukuk muhakemesinin, kamusal suçlar ise ceza muhakemesinin görev alanındaydı. Eski Roma'da tutukluluk daha çok ağır suçlardan dolayı infaz edilecek mahkûmların, cezalandırılana kadar kaçmamaları için tutulmalarını amaçlanmaktaydı.

Ayrıca, ödenmeyen borçlar nedeniyle borçlunun kapatıldığı özel zindanlar da bulunmaktaydı. On İki Levha Kanunu'na göre borçlu, alacaklı için 60 gün çalıştırılabilir ve bu sürenin sonunda hala borcun itfa edilememesi halinde borçlu, öldürülebilir veya köle olarak satılabiliyordu.

Her ne kadar tutuklamaya başvurma, hukuki bir zorunluluk olmayıp, Magistrat'ın takdirine bağlı bir işlem olsa da, suç soruşturması söz konusu olduğunda isnat edilen suç ne olursa olsun, Magistrat huzuruna çıkarılan her şüpheli veya sanığın tutuklanması adeta kural halini aldığı anlaşılmaktadır.

Tutukluluk halinin devamı, sadece kararı alan Magistrat'ın inisiyatifinde değil, Magistrat'ın yaptığı işlemi veto yetkisi bulunan diğer Magistratlar ve özellikle tutukluyu serbest bırakabilme yetkisi olan halk (pleb) tribunlarının da kararına bağlıydı²⁵.

---

24 Centel, a.g.e., s. 15

25 Centel, a.g.e., s.18

Kendisine suç isnat edilen kişinin, soruşturma sırasında tutuklanmak suretiyle kısıtlanan özgürlüğünün, kendisine verilen cezadan indirilmesi fikrine, ilk olarak Digesta' da rastlanmaktadır (L. 25 D. 48, 19 ve L. 23 Cod. 19, 47). İndirim, sadece suçsuz olduğu halde uzun süre tutuklu kalanlar için geçerli olmaktadır.

3. Avrupa Hukukunda Tutuklama

a. Magna Carta

Kral Yurtsuz John zamanında, kralın yetkilerini sınırlamak, yürürlükteki yasalara uygunluğunu sağlamak, kişilere bazı haklar tanımak ve bu hakları korumak amacıyla önemli bir hukuki belge ortaya çıkmıştır.

İngiliz hukukunun, ceza usul hukuku ve şimdiki anlamıyla, insan hakları ve anayasa hukuku çerçevesinde bilinen en eski ve bir o kadar da önemli belge 1215 yılında düzenlenen Büyük Özgürlük Fermanı'dır. (Magna Carta Libertatum) Kral Yurtsuz John ile baronlar arasında karşılıklı yetki ve görevleri belirleyen 63 maddelik bu fermanın düzenlenme amacı esasında kralın tebaasının özgürlüklerini güvencelemekten ziyade derebeylerinin merkezi güçten biraz olsun sıyrılmalarını, keyfi ve çok ağır vergi salınımlarının sınırlandırılmasını ve bu iki taraf arasındaki iktidar ilişkisinin derebeyleri lehine yeniden şekillendirilmesidir.

Ferman, kişi özgürlüğünü korumak amacıyla, bunu bir yargı güvencesine bağlamıştır. Bu itibarla, yargıç tarafından verilmiş bir karar olmadıkça, kişilerin yakalanamayacaklarını ve tutuklanamayacaklarını belirtmiştir. Büyük Özgürlük Fermanı'na rağmen, kralların, bu belgelerin yetkilerine koyduğu sınırlardan kendilerini kurtarmak için gösterdikleri çaba, fermanın tanzimi ile arzulanan sonuca varmayı geciktirmiştir²⁶.

---

26 Recai G. Okandan, **1215 Büyük Hürriyet Fermanı**, İÜHFİM, Cilt: 31, Sayı: 1-4, 1953, s. 4

Magna Carta, her ne kadar ekseriyetle kralın vergi salma ve benzeri konularda yetkilerini kısıtlayan bir belge olarak kabul edilse de, özgür kişilerin mal ve can güvenliklerini de teminat altına almıştır. Ferman uyarınca, yargıç tarafından verilmiş bir karar olmadıkça özgür kişiler yakalanamayacak, tutuklanamayacak, sürgün ve infaz edilemeyecekler ve malvarlıklarına el konulamayacaktır.

Böylece hakim kararı olmaksızın özgür kişilerin mal ve can güvenliklerine dokunulmayacak, dolayısıyla mahkeme kararı dışında tutuklama, sürgün ve mal müsadereyi yapılmayacaktı. Ortaçağda toplumda her bireyin özgür kişi statüsüne sahip değildi. Hatta halkın büyük çoğunluğunun serf diye tabir edilen ve üzerinde yaşadıkları toprak ile birlikte, derebeyinin bir nevi malı olan, çifti/köylülerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla ferman sadece şanslı bir azınlık için güvence sağlamaktaydı²⁷.

b. Petition of Rights

1628 yılında, Magna Carta'da güvencelenen haklara maalesef uygulamada genellikle riayet edilmemesi, kral nezdinde güçlü bir pozisyon elde eden avam kamarasını harekete geçirmiştir. Avam Kamarası tarafından kaleme alınan "Petition of Rights" (Haklar dilekçesi) adlı dilekçe ile krala başvurulmuş ve Magna Carta'ya aykırı haksız uygulamalara karşı kamaranın tepkisini dile getirilmiştir. Haklar Dilekçesi'nde, Magna Carta'daki haklar tekrarlanmıştır.

Haklar dilekçesi uyarınca, hiç kimse yaşadığı ülkenin yasalarına uygun ve aynı ülkenin hâkimlerince verilmiş bir karar olmadıkça, mal ve can güvenliğinden mahrum bırakılmayacak, savunması alınmadıkça tutuklanamayacak, sürgün edilemeyecek, mallarına zorla el konulamayacak ve miras haklarından mahrum edilmeyecektir²⁸.

27 Seyithan Güneş, **Teori ve Uygulamada Kişi Özgürlüğü ve Güvencesi**, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 15

28 Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 446

c. Habeas Corpus Act 1679

1679 yılında kral II. Charles tarafından kabul edilen ve latince kısaca Habeas Corpus Act olarak adlandırılan tam adı ise “*habeas corpus ad subjiciendum et recipiendum* ” olan düzenleme, yürütme ve derebeylerine hitaben kaleme alınmış olup şüpheli ve sanıkların, daha önce Magna Carta da belirtilen haklarına riayet edilerek, tutukluları hakim önüne çıkarmalarını emretmektedir.

Latince isminin anlamı “huzura çıkmasına müsaade et ” şeklinde tercüme edilebilir, burada hitap olunan kişi, vücudun sahibi yani şüpheli değil, onu yakalayan ve gözaltına alan kolluk/gardiyandır. Başka deyişle şüpheliyi cismen hâkim huzuruna çıkarmak için elinde tuttuğu ifade edilmek istenmiştir²⁹.

Habeas Corpus Act, esasında Magna Carta’nın öncesinde bile var olan bir Anglo-Sakson hukuk müessesesi olan Habeas Corpus mahkeme emrinin gücünü kanun statüsüne yükselten metindir. Genel olarak Habeas Corpus uygulaması ise mahkemelerin tanık, şüpheli veya sanıkları dinlemek için fiziken duruşmaya getirilmeleri için verilen hakim emirlerine verilen addır³⁰.

Habeas Corpus uyarınca, vatana ihanet durumu hariç olmak kaydıyla kral tarafından tutuklanan bir kişi dahi herhangi bir yargı organına başvurarak yargılanmasını talep edebilecekti. Talebi alan hâkim en çok yirmi gün içinde şüphelinin sorgulamakla yükümlüdür. Bu sürenin ihlali halinde gerek hâkim gerekse hapisane idaresinden sorumlu kişinin ağır para cezasına çarptırılması öngörülmüştür.

29 S.A. de Smith, **Constitutional and Administrative Law**, London 1978, s. 452. aktaran Metin Fezyioğlu

30 Metin Fezyioğlu, **Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 44, 1995 sayı 1-4, ss. 665-688

d. Bill of Rights 1689

1689 yılında güçlenen parlamentonun krala kabul ettirdiği bu beyanname, kraldan özel yetkili yargı mercileri kurma hakkını almış ve bir bakıma doğal hakim ilkesinin öncü metnini oluşturmuştur. Bu yasal düzenleme ile kişi özgürlüklerinin korunması amacıyla yurttaşlara krala dilekçe ile başvurma hakkı tanımıştır. Dilekçe hakkı güvence altına alınmış ve içeriği nedeniyle yurttaşın tutuklanamayacağı düzenlenmiştir.³¹

e. 1789 İnsan hakları Beyannamesi

Aydınlanma devri Fransız filozofların etkisiyle, 14 Temmuz 1789 Fransız Devriminden sonra, 26 Ağustos 1789' da, "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" kurucu meclis tarafından ilan edildi. İnsanı yücelten, hümanist bir felsefenin ürünü olan bildiri 17 maddeden ibarettir. Bildiri aynı zamanda insanın sadece ve sadece insan olmaktan ötürü sahip olduğu ve gasp edilemez yüce hakları olduğu fikrini dünyaya kazandırmıştır. Bildiri, tüm insanlara hitaben kaleme alınmış evrensel kapsamlı, soyut ifadeler içeren ve dayandığı inanç yönünden iyimser bir dile sahiptir.³² 1789 Bildirisi' nin uyandırdığı yankılar sayesinde insan hakları kavramı 19. yy. başlarından itibaren, önceleri Avrupa' ya, sonra bütün dünyaya yayılmış ve yazılı anayasaların kabulüyle birlikte uygar dünya ulusların hukukuna girmiştir.³³

Bildirinin kişi hürriyetini ve güvenliğini güvence altına alan 8'nci maddesi uyarınca; "hiç kimsenin, yasanın belirlediği haller ve öngördüğü biçimler dışında suçlanamayacağı, gözaltında tutulamayacağı, ya da tutuklanamayacağı, bu hususta keyfi emirler veren, bu tür emirleri düzenleyen, yerine getiren ya da getirtenler cezalandırılmayacaktır"

31 Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusal Üstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 54 vd.

32 Timur Demirbaş, **Kişi Güvenliği**, İÜHFİM, Cilt: 43, Sayı: 1-4, 1977, s. 155

33 Münci Kapani, **Kamu Hürriyetleri**, 7. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1993, s. 47

4. Türklerde Tutuklama Müessesinin Tarihçesi

a. Cumhuriyet öncesi dönem

Osmanlı İmparatorluğunda, şerri hukuk uygulanmaktaydı. İslam hukukunun ilk zamanında modern anlamda, tutukluluk müessesesi tanımlanmış değildi. Savaş esirleri, mahkûmlar, suçu sabit olmayan tutuklular ve borçlarını ödemekte temerrüde düşenler arasında tam bir ayırım yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bir hadiste Peygamberin tutuklular için esir terimi kullandığı rivayet edilmektedir. Ayrıca Peygamberin borçlarını vermeyenleri, harp esirlerini, katilleri veya cinayetten zanlı olanları hapsedtiği rivayet edilmektedir.³⁴

"İslam' a göre bir kişi udul (kuvvetli şüphe) olmadan esirleştirilemez (tutuklanamaz)" sözü Hz. Ömer'e atfedilmektedir. Burada kullanılan "tutuklama" terimi daha çok, genel anlamda hürriyetinden alıkoyma olarak anlaşılmalıdır, modern anlamda suçluluğu sabit olmayanların, geçici olarak tutulması kastedilmemektedir. İslam hukukunda tutuklama kararı verilebilmesi için isnat edilen suç, had, kısas ya da tazir cezası gerektirmelidir.³⁵

Osmanlı Hukuku'nda hapis kavramı, kural olarak tutuklama anlamında kullanılmaktadır. 1617' de Galata Mahkemesince adam öldürmekten sanık bir kişi, tutuklanmış ve davacıya iddiasını ispat için 15 gün süre tanınmış davacının bu süre içinde, delil sunamaması üzerine sanık kefil karşılığında serbest bırakılmıştır.

Osmanlı Hukuku'nda vali, hükümdar gibi kişiler tarafından da tutuklama yapılabilmekteydi. Bu durum katı bir kuvvetler ayrılığı ilkesinin bulunmayışı ile açıklanabilir³⁶. Yine Osmanlı Hukuku'nda kefalet sanığın, cezanın infazını bekleyen mahkûmun, ya da cezaevinden kaçmasından şüphe edilen kişilerden talep

34 Fahreddin Atar, **İslam Adliye Teşkilatı**, Semih Ofset, Ankara, Tarihsiz, s. 217

35 Mustafa Avcı, **Ceza Yargılaması Tarihimizde Koruma Tedbirlerinde Tutuklama**, KHUKA, Haziran 1998, Y:1, s.31.

36 A.g.e. s.32

edilmekteydi. Söz konusu kefalet, maddi teminat yerine kişisel teminatı esas almaktaydı³⁷.

1808 tarihli Sened- i İttifak belgesi ile padişah, ayanın bağımsızlığını tanıyarak, fiilen merkezden uzakta iktidarı elinde tutan feodal yapılanma resmen tanınmıştır. Magna Carta'ya kişi hak ve özgürlükleri güvence altına alan bir belge olmaması hasebiyle benzemese de³⁸ padişahın mutlak egemenliğinin sınırlaması ve daha öncesinde kul statüsünde olan ve padişah nezdinde hiçbir talepte bulunması söz konusu olmayan ayanın da, padişah nezdinde bazı haklarının güvencelemiş olması bakımından benzemektedir.

1839 tarihli Hattı Hümayunu Fermanı uyarınca yeni yapılacak yasaların temeli, can güvenliği, ırzın, namusun ve malın korunması, vergi salmada ve askerlik uygulamalarında eşitlik ilkesi benimsenmiştir. 1856 Islahat Fermanı ile da 1839 Fermanı' yla sağlanan hakların yanı sıra, kimsenin keyfi olarak tutuklanamayacağı düzenlenmiştir. Ancak padişahın tek taraflı beyanları olan bu fermanlar, Padişahın imtiyazları karşısında kişi haklarına mutlak bir güvence ve padişahın iradesinin üzerinde bir pozitif hukuk normu oluşturmamıştır³⁹.

1876' da yürürlüğe giren Kanuni Esasi Osmanlı'nın ilk Anayasal metnidir. Bu belge ile devletin genel yapısı, organları, bunlar arasındaki ilişkiler, vatandaşların temel hak ve özgürlükleri düzenlenmiştir. Can, mal, ırz, konut dokunulmazlıkları kavramları düzenlenmiş olsa da padişahın iradesi karşısında güvencesizlik ve yaptırım yokluğu kişi özgürlüğü açısından metnin en büyük eksikleridir. Padişaha verilen vatandaşları polis soruşturmasına dayanarak yurt dışına sürgün yetkisi bu durumun en çarpıcı örneğidir⁴⁰. İlk Anayasanın ömrü kısa olmuş iki yıl sonra padişah tarafından yürürlükten kaldırılmıştır.

37 Mehmet Akman, **Bir Ceza Yargılaması Aracı Olarak Kişiyi Kefalet: Osmanlı Örneği**, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara, 2004, s. 11

38 Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, İÜHF Yayınları, İstanbul, 1982, s. 38

39 Demirbaş, **Kişi Güvenliği**, s. 159

40 Coşkun Üçok ve Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 7. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, 1993, s. 269

1808 tarihli Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'ndan Türk Hukukuna ithal edilen 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu modern anlamda ilk ceza kanunumuz olarak kabul edilebilir. Kanun uyarınca, hakkında delil bulunmayan kişilerin, kabahatlerden ötürü yargılanan kişilerin tutuklanmayacağı düzenlenmişti. Ayrıca isnat edilen suçun kanundaki cezası, hürriyeti bağlayıcı bir ceza değilse sanığın tutuksuz yargılanmasına izin verilebiliyordu. Kural olarak tutuklamaya hakim yetkiliydi ancak soruşturma evresinde suçüstü hallerinde savcı da karar verebilmekteydi

1908'de ittihatçıların iktidarı padişahın almalarıyla, Kanuni Esası tekrar yürürlüğe girmiş, 1909' da yapılan değişikliklerle de padişahın sürgün yetkisi ilga edilmiş ve kişi özgürlüklerini düzenleyen 10'ncu madde genişletilerek "*Hürriyeti şahsiye her türlü taarruzdan masundur. Hiç kimse şer ve kanunun tayin ettiği sebep ve suretten maada bir bahane ile tevkif ve mücazaat olunamaz*" şeklinde yeniden düzenlenmiştir ⁴¹.

b. Cumhuriyet döneminde tutuklama

Cumhuriyetin ilanı 29 Ekim 1923'ten önce, TBMM tarafından kurtuluş savaşı sırasında düzenlenen 1921 Anayasasında, tutuklama müessesesi ile ilgili düzenlemeler yer alamamıştır⁴². Cumhuriyet döneminde ise üç 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu 1961 Anayasası ve son olarak da 1982 Anayasası olmak üzere üç Anayasal dönem söz konusudur.

(1) 1924 Anayasası Dönemi

1924 Anayasası'nın 5. bölümünde "Türklerin Kamu Hakları" başlığı altında 71. madde "cana, mala, ırza, konuta hiçbir türlü dokunulamaz". 72. Madde ise' de

41 Kapani, a.g.e., s. 103

42 Demirbaş, **Kişi Güvenliği**, s.160-161.

"kanunda yazılı hal ve şekillerden başka türlü hiçbir kimse yakalanamaz ve tutulamaz" hükümleri ile kişi özgürlüğü ve güvenliği düzenlenmiştir⁴³

1929 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile ceza usul hukukunda dönemin dünya standartlarına uygun bir kanun kabul edilmiştir. CMUK ile getirilen müesseseler 1936 yılında 3006 sayılı kanun ile 1924 Anayasasına da aktarılmıştır. Şöyle ki, tevkif müzekkeresinin geri alınması (m.110), tutuklunun tutuklama kararına itirazı (m.111), tutukluluk halinin devamına ilişkin inceleme (m.112), kefalet parasının irat kaydı ve acele itiraz (m.122), tutuklama ve salıverilme kararlarını verme yetkisi (m.124), tutuklama müzekkeresinin geri alınması talebi ve savcının tutukluyu salması (m.126) hususları 1924 anayasasına da girmiştir.⁴⁴

Akabinde yine, 1937 tarihli ve 3207 sayılı Kanun ile 1924 Anayasasının "*Tutuklama ve salıverme kararlarını verme yetkisi*" ne ilişkin 124. Maddesi ve 1938 tarihli ve 3515 sayılı Kanun ile "*Tutuklamadan kefaletle vaz geçilmesi*" ne ilişkin 117. Maddesi değiştirilmiştir⁴⁵.

(2) 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasası 1982 Anayasası'na model olmuştur. Çok partili rejime geçiş ve dünyadaki temel hak ve hürriyetler alanındaki gelişmelerden etkilenecek şekilde düzenlenmiş, temel hak ve özgürlükler ve sosyal haklar alanında yenilikçi ve liberal bir anayasal metindir. 1961 Anayasası'nda koruma tedbirlerine ve tutuklamaya ilişkin modern ve gelişmiş düzenlemelere yer verilmiştir⁴⁶. Yaşam ve hürriyet hakkına ilişkin olarak 14. maddesinde "*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve hürriyetine sahiptir.*" düzenlemesine yer verilmiştir

43 Suna Kili ve Şeref A. Gözübüyük, **Türk Anayasa Metinleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Yayın No: 269, Ankara, 1985, s. 125

44 Musa Sağ, **3842 Sayılı Yasa Değişikliği Işığında Tutuklama**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s.30.

45 Sağ, **Tutuklama**, s.30.

46 Centel, **a.g.e.**, s.33.

1961 Anayasası' nın 30. Maddesi uyarınca "*suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hakim kararı ile tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır. Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir, bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kimselere yakalanma veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar yazılı olarak hemen bildirilir.*

1961 Anayasası' nın kişi güvenliği, yakalama ve tutuklamaya ilişkin 30/4 maddesi ilk önce 1488 sayılı yasayla 22.09.1971 tarihinde, daha sonra da 20.03.1973 gün ve 1699 sayılı yasalarla tadil edilerek: "*Yakalanan veya tutuklanan kimse, tutuklama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırk sekiz saat ve devlet güvenlik mahkemelerinin görev ve yetkilerine giren suçlar ile kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda ve genellikle savaş veya sıkıyönetim hallerinde, kanunlarda gösterilen süre içinde hakim önüne çıkarılır, bu süre on beş günü geçemez. Kimse bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan veya tutuklanan kimsenin durumu hemen yakınlarına bildirilir"* şeklini almıştır.

Anayasanın 30'ncü maddesinde yapılan değişiklik daha sonra CMUK'un 108 ve 128. Maddelerinde yapılan değişikliklerle CMUK'a da yansıtılmıştır.

Şüpheli veya sanığın tutuklandıktan sonra derhal ve en geç tutulduğu gün hâkim önüne çıkarılmasını düzenleyen CMUK m.108'de, yapılan değişiklik sonrasında tutuklanan sanığın en geç aynı gün yerine yolda geçecek süre de dahil olmak üzere en geç kırk sekiz saat içinde yetkili hâkim önüne çıkarılacağını ve sorguya çekilmesini düzenlemiştir.⁴⁷ CMUK m.128'e göre ise, yakalanan kişi bırakılmazsa, lüzumsuz ve gerekli olmayan bir gecikmeye meydan vermeyecek surette sulh hâkimi önüne sevk olunacak ve hâkim tarafından ertesi gün sorguya çekilecektir. hükmünden 108'nci maddede yapılan değişiklik neticesinde "ertesi gün"

47 Yurtcan, *Hâkim Önüne Çıkarılma*, s.208 vd.

ibaresi çıkarılmıştır⁴⁸. Böylece her iki madde de yer alan somut süre sınırlandırmaları kişi hak ve hürriyetleri aleyhine esnetilmiştir.

(3) 1982 Anayasası Dönemi

Tutuklamaya ilişkin hükümler 1982 Anayasası'nın "Kişi Hürriyeti ve Güvenliği" başlığını taşıyan 19. maddesinde düzenlenmiştir.

Buna göre, mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörüldüğü üzere, ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılmaz (AY m.19/3).

19. maddeye göre kanunda belirlenen bazı istisnai durumlar dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu temel hak da ancak koşulları kanun ile düzenlenen durumlarda kısıtlanabilecektir. Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir (AY m.19/4).

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir (AY m.19/5).

---

48 A.g.e., s.209.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en geç dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir (03.10.2001- 4709 sayılı Kanun/ m.4 ile değişik AY m.19/6).

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir. (03.10.2001- 4709 sayılı Kanun/ m.4 ile değişik AY m.19/7). Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma ve kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir (AY m.19/8).

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir (AY m.19/9).

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir (03.10.2001- 4709 sayılı Kanun/ m.4 ile değişik AY m. 19/10).

1982 Anayasasının kabulünden bu yana, başka bir deyişle 25 yıllık süre içerisinde Anayasa metninde değişiklikler yapılmasının yanı sıra, CMUK'ta da önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. 25 yıllık bu dönemde, dönemin yürürlük kanunu olan CMUK'un 108, 110, 111, 112, 117, 123, 124 ve 125. maddeleri 1985 yılında 3206 sayılı Kanun ile 1987 yılında ise 3352 sayılı Kanun ile CMUK m.105 tekrar değiştirilmiştir⁴⁹.

CMUK'ta 1992 yılında yapılan 3842 sayılı Kanun değişiklik ile çağdaş ceza muhakemesi hukuku standartlarına ulaşmak için önemli bir adım atılmıştır. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı yeni Ceza Muhakemesi Kanunumuz

---

49 Sağ, **Tutuklama**, s.34.

ile genel olarak ceza yargılamasında tutuklamaya ilişkin düzenlemelerde dahil olmak üzere CMUK'a nazaran çok daha özgürlükçü ve ilerici düzenlemelere benimsenmiştir.

II. TUTUKLAMAMANIN ÖZELLİKLERİ

A. KANUN İLE DÜZENLENME MECBURİYETİ

Koruma tedbirleri henüz haklarında mahkûmiyet kararı olmayan ve dolayısıyla masumiyet karinesinden yararlanan kişilerin temel hak ve hürriyetlerini belli ölçüde kısıtlanmasını öngörür. Kişilerin temel hak ve hürriyetleri Anayasa ve uluslar arası insan hakları anlaşmaları ile güvence altına alınmış olduğundan yargılama süresince geçici bir süre için dahi olsa sınırlandırılabilmesi ancak açık kanun hükmünün izin verdiği durumlarda söz konusu olabilir⁵⁰. Normlar hiyerarşisinde kanunundan altında bulunan yasal düzenlemeye dayanılarak uluslar arası antlaşmalar ve anayasa ile güvence altına alınmış olan kişi temel hak ve hürriyetleri sınırlandırılmaz.⁵¹

B. BAŞLI BAŞINA BİR CEZA OLMAYIP SIHHATLİ BİR CEZA YARGILAMASI İÇİN GEREKLİ BİR ARAÇ OLMASI

Araç olma bazen doğrudan doğruya, bazen de dolaylı olabilmektedir. Dolaylı araç olma, başka bir aracın aracı değildir. Araç olma muhakemenin tamamı için geçerlidir. Koruma tedbirinin değiştirilmesi, birinden diğerine geçilmesi ve birkaçının bir arada bulunabilmesi mümkündür⁵².

Koruma tedbirleri sadece ve sadece ceza yargılamasının sonunda maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet eden araçlardır. Bir koruma tedbirinden şüpheli veya sanık aleyhine mahkemenin gidişatına göre şüphenin kuvvetlenmesi halinde daha ağır sonuçlar öngören bir diğer koruma tedbirine ve nihayet maddi gerçeğe ulaşılmak suretiyle suçluların cezalandırılması ile adalet tecelli edecektir. Bu itibarla yakalama tutuklamanın, tutuklama ise sanığın muhakemede hazır bulunmasını sağlamanın, delillerin ortaya konabilmesinin veya muhtemel hapis cezasının

50 Öztürk ve Erdem, **a.g.e.**, s. 484

51 Anayasa' nın 19-21, 23, 26, 28. Md.' leri, AİHS 5-8. Md.' leri, CMK' nın 74 vd. Md.' leri , PVSK 5, 9, 13, 15, 17, 25. Md.' leri, TCK' nın 109, 116, 120. Md.' leri gibi

52 Kunter ve Yenisey, **a.g.e.**, s.663.

infazının yapılabilmesine hizmet eden tüm bu işlemler de diğer tüm ceza yargılaması işlemleri gibi en nihayetinde maddi gerçeğe ulaşma gayesinin araçlarıdır⁵³.

Şüphelilerin temel hak ve hürriyetlerini geçici bir süre için kısıtlıyor olmaları, toplumda hatalı olarak bu müesseselerin adeta birer ön ceza olduğu yönünde hissiyat yaratabilmektedir. Bilhassa, hakkında tutuklu yargılamaya hükmedilen sanıkların, mutlaka suçlu olduğu ve cezasını da tutuklama kararından itibaren çekmeye başladığı, yargılamanın ise sonucu tutuklama kararı alındığından beri belli, uzun bir bürokratik formaliteden ibaret olduğu izlenimi kamuoyu arasında maalesef yaygın bir düşüncedir.

Oysa kesinlikle bir ceza olmayan koruma tedbirleri, cezalardan birçok şekilde ayrılmaktadırlar. Cezalar özellikle de hürriyeti bağlayıcı cezaların gerek toplumsal boyutta gerekse, ilgili kişi nezdinde etkileri ve hedefleri bulunmaktadır. Cezaların “korkutma-önleme” özelliği başka deyişle halk arasında suçlulara verilen cezalar ibretlik ve caydırıcı olması ve fail içinse ağır bir kefaret olan ceza sayesinde “korkutma- ıslah etme” özelliği ön plana çıkmaktadır⁵⁴. Oysa tutuklamanın amacı kesinlikle ıslah etme veya toplumsal veya münferit ölçekte caydırıcılık sağlamak değildir, tutuklamanın gayesi münhasıran ceza yargılamasının ve muhtemel bir infazın sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesini temin ile sınırlıdır⁵⁵.

Koruma tedbirlerinin özellikle de tutuklama gayesine ilişkin bir diğer yanlığı ise bu müesseselerin sanık veya şüpheli üzerinde baskı kurmak suretiyle maddi gerçeğin aydınlatılmasına hizmet ettikleri yönündedir. Koruma tedbirleri arasında bilhassa tutukluluk niteliği gereği içinde barındırdığı belirsizlik nedeniyle sanık veya şüpheli için psikolojik açıdan dayanılması hapis cezasına nazaran daha zor bir durum olsa da, bu durumu, bir nevi psikolojik işkence veya itirafa veya ikrara zorlama olarak algılanmamalıdır.

---

67 Centel ve Zafer, *a.g.e.*, s.245.

54 Centel, *a.g.e.*, s.6

55 Avcı, *Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimize Koruma Tedbirlerinde Tutuklama*, s.31.

Benzer şekilde, sanık veya şüphelinin *gözünün korkutulması, kulağına küpe olması, toplumsal infialin yatıştırılması, öç almak veyahut da devletin gücünü göstermek veya "Bırakırsam gazetelere manşet olurum" gibi saiklerle tutuklama kararı alınması hukuka aykırı olacaktır.*⁵⁶

C. GEÇİCİ VE İSTİSNAİ BİR UYGULAMA OLMASI

Kural her vatandaş gibi henüz hakkında kesinleşmiş bir hüküm bulunmayan ve kural olarak masum olduğu kabul edilen şüpheli veya sanığın da tutuksuz soruşturulması ve yargılanmasıdır. Tutuklama, şüpheli veya sanık hür iken maddi gerçeğe ulaşılmasının ciddi bir tehdit altında olduğunda geçici olarak başvurulmuş istisnai bir durum ve esasında istenmeyen ancak bir bakıma mecbur kalınan bir ödündür.

Tutuklamanın başlı başına bir amacı bir cezalandırma, korkutma, ıslah etme vs. gibi işlevleri olmadığı ve maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için başvurulmuş bir araç olduğunu izah etmiştik. Söz konusu amaca ulaşıldığında tutukluk durumu hukuki dayanaktan yoksun kalacaktır. Başka deyişle şüpheli veya sanık ya derhal salıverilecek ya da bir hükümlü olarak cezasını çekmeye başlayacaktır.⁵⁷

Tutuklamanın maddi ve şekli şartlarının mevcut olması halinde bile hâkim veya mahkeme için tutuklama kararı alınması bir zorunluluk teşkil etmez. Tutuklama aracına başvurulması daima ihtiyaridir. Başka deyişle kural olan tutuksuz yargılanmanın istisnası olan tutuklama hiçbir zamanda zorunlu bir yöntem olmadığına göre suç ne olursa olsun, şüphe ne kadar kuvvetli olursa olsun teoride her zaman tutuksuz yargılanma ihtimali mevcut olacaktır.

Tutuklama müessesinin istisnai bir tedbir olarak uygulanabilmesi için hâkim ve mahkemelere bir çok alternatif tedbire başvurabilme imkanı veren ve CMK

56 Bahri Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması)*, Ankara, 1991

57 Faruk Erem, *Ceza Usulü Hukuku*, 14. Bası, Ankara, 1973, s. 413;

m.109'da "adli kontrol" adı altında düzenlenen müessese, her zaman son çare olması gereken tutuklamaya göre öncelikli olarak uygulanması gereken diğer tedbirdir⁵⁸.

CMK m.109 uyarınca "*Kanunda belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir*". Görüldüğü üzere tutuklama tedbiri daima ikincil hatta sonuncu ve istisnai bir tedbirdir.

Tutuklamanın tüm maddi ve şekli şartları tekemmül etmiş olsa da, üst sınırı üç yıl olan bir suç sebebiyle kişi hakkında tutuklama kararı yerine adli kontrol hükümlerine başvurmak gerekir.

---

58 CMK m.109'da öngörülen adli kontrol tedbirleri, çalışmamızın 2. bölümünün I-B-3-b başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

III. TUTUKLAMANIN ÖN ŞARTLARI

A. GENEL OLARAK

Tutuklama koruma tedbirinin üç ön şartı bulunmaktadır. Bunlar, Tüm koruma tedbirlerinde bulunmakta olan bu üç ön şart gecikmede tehlike, haklı görünüş ve ölçülülüktür⁵⁹.

B. GECİKMEDE TEHLİKE

Koruma tedbirleri arasında kişi hak ve özgürlüklerini en ağır şekilde kısıtlayan tedbir, şüphesiz tutuklamadır. Tutuklama yoluyla özgürlüğün kısıtlanmasında ilk ön şart, bu işlemlerin hemen yapılmasında zaruret bulunması, yani gecikmenin tehlike doğuracak olmasıdır⁶⁰. Gecikmede tehlike şartı; tehlikeli bir sonucun doğmasının mümkün olması değil bu tehlikenin muhtemel ve yakın bir tehlike olması aranacaktır⁶¹.

C. HAKLI GÖRÜNÜŞ

Ceza muhakemesi boyunca masumiyet karinesinin göz önünde bulundurulmalı ve sanığın beraat etme ihtimalinin olduğu unutulmamalıdır. Ceza muhakemesinin en nihai amacı olan maddi gerçeğe henüz ulaşılmadan tutuklama kararına hükmedebilmesi için hâkim veya mahkeme görünüşte haklılık ile yetinmek zorundadır. Yani burada ihtimal üzerine hareket edilecektir⁶².

---

59 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.15.

60 Centel, **a.g.e.**, s.9

61 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.16.

62 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s. 246

Genel olarak koruma tedbirleri ve özel olarak tutuklama için söz konusu olan ihtimal uzak bir ihtimal değil derinlemesine bir araştırma yapılmadan ilk görünüş itibarıyla gerçeğe en yakın ihtimal olmalıdır. Başka deyişle varlığı imkânsız olmayan, yani imkân dâhilinde değil, oldukça muhtemel haklılık söz konusuysa, hâkim veya mahkeme hareket etmelidir. Varlığı muhtemel bir olgu, varlığı mümkün bir olguya nazaran gerçeğe daha yakındır. Sonuç olarak, bu tedbirlerin alınması için imkân değil, daha fazla bir şey olan "ihtimal" aranacaktır⁶³.

Tutuklama, Koruma tedbirine başvurulurken "*haklılık*" a değil, "*haklı görünüş*"'e dayanılmaktadır . Bu uygulamalar hukuka uygunluğu denetime tabidir. Tutuklama kararlarına itiraz etmek bu denetim mekanizmalarından biridir. Tutuklama kararına itiraz edilmekle haklı görünüş konusunda başka bir makam alınan tutuklama kararının hukuka uygunluğunu gözden geçirecektir. Ceza yargılamasının nihayetinde sanığın beraat etmesi halinde tutuklu yargılanan şüpheli veya sanığa haksız tutuklama tazminatının ödenmesi de haklı görünüş konusundaki yanılmanın devlete yüklenmesinden başka bir şey değildir⁶⁴.

Koruma tedbirleri insan hakları ve temel hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı nitelikleri nedeniyle Anayasa, AİHS gibi bazı uluslararası antlaşmalar ve kanunlarla düzenlenmiştir.

---

63 Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, a.g.e., s. 759

64 Yurtcan, 1998, a.g.e., s.308

IV. TUTUKLAMAYA HÂKİM OLAN İLKELER

A. İHTİYARÎ OLMASI

İhtiyarilik, kanunun hâkim veya mahkemeyi koruma tedbirine başvurulmasının zorunlu tutmamış olmasıdır. Esasında kural, kişinin soruşturma ve kovuşturma süreçlerinin sonuna kadar başka deyişle suçlu olduğu ispatlanana kadar hürriyetinin kısıtlanmaması, istisna ise aleyhinde kuvvetli deliller bulunması şartıyla, kaçmasından, delilleri karartmasından şüphelenilen sanığın tutuklu yargılanmasıdır⁶⁵.

Kanunda düzenlenen koşulların oluşması halinde hâkim veya mahkemenin sanık veya şüpheli hakkında tutuklama kararı almakla, yükümlü olduğu ceza yargılama sistemlerinde tutuklamanın zorunluluğundan söz edilmektedir⁶⁶.

Şüpheli veya tutuklama koruma tedbirine başvurulma hususunda kanunda belirtilen koşulların oluşmuş olmasına rağmen nihai kararın hâkimin takdirine bırakılması halinde tutuklamanın ihtiyarîliğinden söz edilecektir⁶⁷. Şüphesiz, bu son takdir yetkisi hâkimin keyfi hareket edebileceği şeklinde yorumlanmamalıdır.

1982 Anayasası'nda ve ceza yargılaması sisteminde tutuklamanın ihtiyarî olması benimsenmiştir. AY. m.19'da ise, "*...hâkim kararıyla tutuklanabilir...*" ifadesinden ve CMK m.100 ve devamındaki "*.tutuklama nedeni varsayılabilir.*", "*tutuklama kararı verilebilir...*" ifadelerinden tutuklama hususunda hâkim veya mahkemenin zorunlu tutulmadığı açıktır⁶⁸.

B. MASUMİYET KARİNESİ

Şüpheli ve sanıklar haklarında suç işlediklerine dair şüphe duyulan kişilerdir. Bu şüphe cezalandırılmak için tek başına yeterli olamaz. Şüphe, sadece ve sadece soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılabilmesi için aranır. Mahkûmiyet ise

65 Centel ve Zafer, *a.g.e.*, s.247

66 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *a.g.e.*, s.780.

67 Yurtcan, 1998, *a.g.e.*, s.314.

68 Bkz. Nevzat Toroslu / Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara, 2006, s. 213;

ispattan sonra gelmektedir. Masumiyet karinesi, suçluluğu hâkim veya mahkeme kararıyla sabit oluncaya kadar kişinin suçlu, sayılmasına engel olan ilkedir⁶⁹.

Suçsuzluk karinesi anayasal dayanağını AY m.38/4 maddesinde düzenlenmiştir; *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz."* Ceza muhakemesi çerçevesinde iddia makamının rolü, sanık sıfatına haiz kişi veya kişilerin suçlu olduklarını akla ve mantığa dayanarak ve her türlü şüpheyi bertaraf ederek ispatlamaktır. Sanığın beraat edebilmesi için illa masum olduğunu ispatlaması gerekmemekte olup salt iddia makamının, sanığın suçlu olduğunu kesin bir şekilde ispat edememesi kâfi olacaktır. Başka deyişle masumiyet karinesi uyarınca vatandaşlar, bir suçlama ile karşılaştıklarında masumiyetlerini ispat etmekle mükellef olmayacaklardır.

Maddi imkânları, eğitim seviyesi ve kendini ifade etme başarısı sınırlı olan sanık, her ne kadar müdafinin mesleki yeterliliğinden faydalansa bile nihayetinde iddia makamına nazaran delilleri, ortaya çıkarabilme konusunda daha kısıtlı imkânlarla sahiptir. Bu kısıtlılık tutuklu yargılanma ve susma hakkının kullanılması halinde daha da belirgin olacaktır. Zaten susma hakkı, müessesesi ancak masumiyet karinesinin uygulandığı sistemlerde fayda sağlayabilir. Susma hakkı, kendi masumiyetini ispat külfeti olmayan sanığın farkında olmadan aleyhine sonuç doğurabilecek, beyanat vermekten çekinerek, susmayı tercih etmesidir. Susma, susan şüpheli veya sanığın aleyhine yöneltilen tüm suçlamaları reddetmesi olarak kabul edilir.

Suçluluğu ispat olana kadar geçen süre zarfında ise kişilerin masum olduğu kabul edilir. Bununla birlikte ispata yönelik yargılama prosedürleri sürecince tutuklu kalan kişinin, fiilen hürriyetinden mahrum bırakıldığı süre atılı suç için öngörülen hapis cezasına yakın bir süre devam etmesi (hatta öngörülen ceza süresine ulaşması maalesef mümkün olabilmektedir) halinde masumluk karinesinin ihlalinden bahsedilecektir⁷⁰. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yerleşik içtihadı da bu yöndedir⁷¹.

69 Öztürk/ Erdem, a.g.e., s.188.

70 Kunter/ Yenisey/ Nuhoğlu, a.g.e., s.779.

71 AİHM'nin 27.06.1968 tarihli Wemhoff Kararı, bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s.779.

Aleyhine mantığa yatkın bir şüphe duyulan fakat suçu işlediğine dair somut delillere ulaşılamayan kişiler, masumiyet karinesinin uygulanmadığı bir dünyada salt kendilerine yönetilen suçlamaları bertaraf edecek delil sunamadıkları için cezalandırılmaları söz konusu olabilirdi, ancak modern ceza muhakemesinde böyle bir sonuç kabul edilemez⁷². Ceza hukukumuzda “şüphe suçu” diye tabir ve suçu ispat edilemeyen sanığa, sırf sanık olduğu için verilen ceza olarak tanımlanabilecek bu tip cezalar bulunmamaktadır.⁷³

Masumiyet karinesi bazı durumlarda ise suçlunun hiçbir cezaya çarptırılmamasını temin edebilir. Örneğin, cinayetten çok kısa süre sonra tek kurşunla öldürülen maktulün yanı başında yakalanan iki şüpheliden birinin cinayeti işlediği mevcut delillerle sabit olursa ancak tabancayı kimin kullandığı tespit edilemez ise bir durumda, biri suçsuz biri suçlu iki kişinin birlikte cezalandırılmaları masumiyet karinesine aykırı olacaktır. Her ikisinin salıverilmesi kaçınılmaz olarak cinayetin cezasız kalması ve suçlunun serbest bırakılması anlamına gelse de masum bir kişinin göz göre göre işlemediği bir suçtan cezalandırılması ihtimali, suçlunun cezasız kalması ihtimalinden daha vahim olduğu kabul edilecek ve ikisinin birden beraat etmesi tercih edilecektir.

Masumiyet karinesi uyarınca yargılamanın sonuna kadar suçsuz kabul edilen kişinin tutuklu yargılanmak suretiyle hürriyetinden mahrum bırakılması çelişkili bulunabilecektir⁷⁴.

Gerçekten de tutuklu yargılanan sanıklar her ne kadar masum kabul edilmekte ve tutukluluk halleri teoride cezalandırılma olarak nitelendirilmese de hür vatandaşlar gibi gündelik yaşantılarını devam ettiremedikleri de bir gerçektir.

72 Yüce, **Zorlayıcı Önlem**, s. 71.

73 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun 578'nci maddesi Şüphe Cezası olarak nitelendirilebilecek mahiyetteydi şöyle ki; *Madde 578 - Bir kimse, dilencilikle veya sirkat ve nehip ve garet ve yol kesmek veya dolandırıcılık ve hırsız yataklığı ile mahkum olduktan sonra üzerinde kendi haliyle mütenasip olmayan para ve eşya zuhur eder ve bunlara meşru surette malik olduğunu isbat edemezse iki aya kadar hafif hapis cezasına mahkum olur.*

Böyle bir kimse üzerinde taklit ve tağyir olunmuş veya yaptırılmış anahtar veya kilitleri açmağa veya zorlamağa mahsus alet ve maymuncuk zuhur eder ve bunları o anda meşru surette nerede kullanacağını tayin edemezse iki aya kadar ve eğer bunlar gece vakti elinde zuhur etmiş ise iki aydan altı aya kadar hafif hapis cezasına mahkum olur ve üzerinde zuhur eden eşya müsadere olunur.

74 Erem, Faruk, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi**, Ankara, 1996. (Şerh)

Dolayısıyla, bu durumdaki tutuklu sanık suçluluk ile suçsuzluk arasında üçüncü bir duruma düşmektedir⁷⁵. Konuyla ilgili AİHM kararlarında kuvvetli şüpheye dayanılarak sanıklar hakkında tutuklama kararı verilmesi ve tutukluluk süresinin uzatılması, AİHS 6. Maddesinde düzenlenen suçsuzluk karinesine aykırılık teşkil etmemektedir.

---

75 Tosun, **Muhakeme**, s.304.

V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA VE ULUSLARARASI BELGELERDE TUTUKLAMA

A. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA TUTUKLAMA MÜESSESİNİN UYGULAMASI

1. Kıta Avrupası Hukuku

a. Almanya

Aynı zamanda CMK'nın da kaynağını teşkil eden Al.CMK'ya göre CMK'da olduğu gibi tutuklama kararı verilebilmesi için üç şartın bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar; "Suç işlendiği hususunda kuvvetli şüphe", "Ölçülülük ilkesine uygunluk" ve "Kanuni bir tutuklama nedeninin varlığıdır." Almanya'da tutuklama şartlarının ve en az bir tutuklama nedeninin bir arada bulunması halinde hâkimin tutuklamaya karar verebilecektir. Bu koşullar altında tutuklamaya karar verilmesi bir mecburiyet tıpkı Türk ceza usul hukukunda olduğu gibi hâkimin tutuklama koruma tedbirine başvurması *ihiyari*" olup hiçbir koşul altında hâkim için zorunlu kılınmamıştır ⁷⁶.

Al.CMK m.112 uyarınca tutuklama nedenleri kaçma ve kaçma tehlikesi, delilleri karartma tehlikesi, suçun kanunun belirlediği ağır suçlardan olması veya suçun tekrarlanması tehlikesi olarak sayılmıştır. Bu tutuklama nedenlerinden suçu tekrarlama tehlikesi Al.CMK'dan farklı olarak CMK da tutuklama nedeni olarak yer almamıştır.

CMK da benimsenen Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilememesi kuralı benzer ama daha katı bir şekilde Al.CMK'da altı aya kadar özgürlüğü bağlayıcı ceza gerektiren veya 180 güne kadar adli para cezasını gerektiren suçlarda delilleri karartma tehlikesi dayanak yapılarak tutuklama kararı verilemez şeklinde düzenlenmiştir. Üstelik bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. Buna göre,

⁷⁶ Öztürk, *Tutuklama Sebepleri I*, s.6.

yargılama sürecinde şüpheli veya sanık kaçmış veya kaçmak için bazı girişimlerde bulunmuşsa, sabit bir ikametgâh sahibi değilse veya kimliğini ispat edemiyorsa tutuklama kararı yine de verilebilecektir (Al.CMK m.113).

Al.CMK'da da hakkında kuvvetli şüphenin varlığı halinde tutuklama nedeni var olduğu karine kabul edilen katalog suçlar bulunmaktadır Söz konusu katalog suçlar Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (Al .CMK) m. 112/3'uyarınca düzenlenen hırsızlık, yağma, meslek edinilmiş yataklık, dolandırıcılık, kundaklama suçlarıdır⁷⁷.

Tutuklama kararının sadece hâkim tarafından verilebilmesinin Alman ceza usul hukukunda da istisnası bulunmamaktadır. Yazılı ve gerekçeli olarak düzenlenmesi gereken karar metninde tutuklama nedenlerinin somut olayda nasıl tezahür ettiğinin yanı sıra failin kimliği, atılı suçun ne olduğu, nerede ve ne zaman işlendiği, bilgileri de yer alır (Al.CMK m.114).

CMK 'da hâkim veya mahkeme en geç bir Al.CMK m.117 uyarınca şüpheli veya sanık tutukluluğu süresince her zaman tutuklama kararının geri alınmasını ve tahliyesini talep edebilir. Tutuklunun tahliyesini talep etmemesi ve müdafî yardımından yararlanmadığı hallerde mahkeme devam eden tutukluluk halinin üçüncü ayında bir kez ya da her üç ayda bir tutukluluk halinin devamı gerekli olup olmadığı incelemekle yükümlüdür.

01.04.1995 tarihinde Al.CMK'da yer alan tutuklama sürelerine ilişkin 121 maddeler AİHS m.5/3 doğrultusunda alınan AİHM kararları göz önünde bulundurulmuş ve değiştirilmiştir. Buna göre kural olarak tutukluluk halinin üst sınırı altı ay olarak düzenlenmiştir. Altıncı aydan itibaren tutukluluk halinin devamına ancak Yüksek Eyalet Mahkemesi (Oberlandesgericht) karar verebilir. Yüksek Eyalet Mahkemesinin kararı neticesinde tutukluluk süresi en fazla üç ay daha devam eder, üç aylık sürenin sonunda Yüksek Mahkeme tekrar tutukluluk halinin devamına karar vermez ise şüpheli veya sanık serbest kalacaktır⁷⁸.

Yüksek Eyalet Mahkemesinin tutuklamanın devamına ilişkin üçer aylık uzatma

77. A.g.e., s.7.

78 Mahmutoğlu, a.g.e. s.172;

kararları neticesinde tutuklu veya sanığın en fazla ne kadar tutuklu kalabileceği sadece şüphelinin veya sanığın tutuklanmasının nedeni tekrar suç işleme şüphesi olduğunda (bu durum CMK 'da bir tutuklama nedeni olarak düzenlenmemiştir) bir yıl ile sınırlanmıştır. Başka deyişle tekrar suç işleme ihtimali dışındaki nedenlerle tutuklanan kişilerin tutukluluk halinin ne kadar uzatılabileceğine ilişkin kanunda herhangi bir sınırlama getirilmemiştir⁷⁹.

b. Fransa

Fransa'da 1970 reformundan önce tutuklama için "tedbiren tutuklama" veya "tedbir tutuklaması" şeklinde tercüme edilebilecek "détention préventive"⁸⁰ terimi kullanılmaktaydı. 17 Temmuz 1970 tarihli yasa ile Fransız Ceza Muhakemesi Kanunda yapılan değişiklik ile bu terim yerini "détention provisoire" yani "muvakkat/geçici tutuklama" terimine bırakmıştır. Bu kanun ile aynı zamanda adli kontrol kurumu da ilk defa Fransız ceza usul hukukuna taşınmıştır. Kanun koyucu bu terim değişikliği ile tutuklama koruma tedbirinin istisnai durumunu vurgulamıştır.

15 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan ve 01.01.2001 tarihinde yürürlüğe giren "*özgürlükler ve tutuklama yargıcı*" kanunu ile Fransa'da tutuklama kararını almaya olarak özgürlükler ve tutuklama hâkimleri yetkili kılınmışlardır. Bu yeni makamdaki hâkimler ancak sorgu hâkimin veya savcının talebi ile dosyayı inceler.

Özgürlükler ve tutuklama hâkimi tutuklama kararını sanığın ve avukatının da hazır olacağı bir duruşmada sözlü olarak verilir. Sanık veya avukatının savunmalarını hazırlamak için süre talebinde bulunmaları halinde kendilerine dört iş gününe kadar süre verilir. Bu süre zarfında şüpheli veya sanık tutuklu kalır⁸¹.5237 sayılı CMK'ın hazırlık aşamasında bu sistemin CMK'da da benimsenmesi düşünülmüş ancak daha sonra yasanın son haline dahil edilmemiştir⁸².

Şüpheli veya sanık, yargılamanın her aşamasında tutukluluk halinin

79 Rudolphe Juy-Birmann "European Criminal Procedures" Cambridge University Press, 2005 s.335

80 Tedbiren tutuklama

81 Nur Centel, "Ceza Muhakemeleri Kanunu 2000 Tasarısına Eleştirel Bir Yaklaşım", Prof. Dr. Mahmut Birsel'e Armağan, DEÜ Yayını, İzmir 2001 (CMK 2000Tasarısı) s.517

incelenmesini ve tahliyesini talep edilebilir⁸³. Tahliye talebini, tutuklu yargılanan şüpheli veya sanık soruşturma hâkimine iletacaktır. Soruşturma hâkimi, savcıdan görüş istedikten sonra talebi kabul edebilir. Kabul halinde tutuklu serbest kalacaktır. Sorgu hâkiminin tahliye talebini kabul etmemesi halinde, kendisinin tutuklamaya karar verme yetkisi olmadığı için dosyayı özgürlükler ve tutuklama hâkimine gönderir.

Özgürlükler ve tutuklama hâkimi, üç iş günü içinde tahliyeye veya tutukluluk halinin devamına karar vermelidir. Özgürlükler ve tutuklama hâkimi, üç iş günü içerisinde karar veremezse dosyayı “chambre d’instruction” (soruşturma odası/merci) diye tabir edilen soruşturma hâkimlerinin ve özgürlükler ve tutuklama hâkimlerin aldıkları kararları denetleyen temyiz merciine gönderir. Merci kararını yirmi iş günü içinde duruşmalı olarak verir.

Fransız ceza muhakemesinde kabahatler ve cürümler için farklı tutukluluk süresi üst sınırları öngörülmüştür. Kabahatlerde tutuklama süresi, kural olarak dört ay ile sınırlıdır. Bu süre özgürlükler ve tutuklama hâkimi tarafından dört ay daha uzatılabilir. Uzatma kararları tekrarlanabilir, ancak uzatma süreleriyle birlikte toplam tutukluluk süresi Fransız Ceza Usul Kanunu’nun 145/1 maddesinde sayılan uyuşturucu kaçakçılığı, terör suçları ve organize suçlar için iki yılı, diğer suçlar için ise bir yılı geçemez. Bir kabahat ile suçlanan şüpheli veya sanık hakkında, tutuklama kararının uzatılabilmesi için isnat edilen kabahat için kanunda en az beş yıllık hürriyeti bağlayıcı cezanın öngörülmesi veya şüpheli veya sanık hakkında daha önce kesinleşmiş en az bir yıllık hürriyeti bağlayıcı bir cezanın bulunması gerekir.

Cürümlerde ise tutuklama süresi kural olarak bir yıl ile sınırlıdır. Isnat edilen suç için öngörülen cezanın yirmi yıla kadar olması halinde tutukluluk hali özgürlükler ve tutuklama hâkimi tarafından bir seferde altışar aylık sürelerle ve toplamda tutukluluk süresi iki yılı aşmayacak şekilde uzatılabilir. Suçun aslı unsurları yurtdışında işlenmişse, tutukluluk üç yıla kadar uzatılabilir. Isnat edilen suç yirmi yıldan daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiriyorsa, tutukluk hali en fazla dört yıla kadar uzayabilir.

---

c. İtalya

İtalyan Anayasasının 13'ncü maddesine göre hürriyeti kısıtlayıcı muvakkat tedbirlerin "kanunda sarahaten belirtilen istisnai gereklilik hallerinde ve acil durumlarda" alınabileceği düzenlenmiştir.⁸⁴

İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu "Codice di Procedura Penale" (CPP) tutuklamaya ilişkin maddeler 272. ila 315'nci maddeler arasında düzenlenmiştir. Tutuklama nedenleri kanunda sıralananlarla kısıtlanmış ve tutuklamaya karar verme hususunda ihtiyarılık kabul edilmiş olup, hiçbir durumda hâkimin tutuklama kararı vermesi zorunlu tutulmamıştır.

İtalyan ceza usul hukuku koruma tedbirlerine hükmedilebilmesi için savcının talebi ve kişinin sorgusunun yapılmasından sonra sorgu hâkimi tarafından tutuklama kararı verilebilmesi için gerekli şartlar için kuvvetli suç şüphesi ve kanunda sıralanan tutuklama nedenlerinden birinin bulunması gerekir. Bu nedenler: delilleri karartma tehlikesi, kaçma tehlikesi veya suçu tekrarlama tehlikesidir⁸⁵.

Şüpheli veya sanık hakkında tutuklamaya hükmedilebilmesi ancak isnat edilen suçun, kanunda öngörülen cezası, dört yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza olduğu hallerde mümkündür. Hamile ve emziren kadınlar, yetmiş yaşın üstündekiler ve vahim sağlık sorunları olan kişiler hakkında tutuklama kararı verilemez. Kişilerin maddi durumlarından dolayı adaletsizlik yaratacağı için İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu'nda kefaletle tahliyeye yer verilmemiştir⁸⁶.

CPP madde 275/3 de sıralanan suçlardan birinin (cinayet ve cinayete teşebbüs, mafya faaliyetleri, kişi hürriyetinden yoksun kılma...) işlendiği hususunda kuvvetli suç şüphesi uyandıran deliller mevcutsa tutuklama nedenlerinin var olduğu karine olarak kabul edilir ve re'sen tutuklama kararı verilebilir.

CPP 303'ncü madde uyarınca isnat edilen suçta kanunda öngörülen ceza ile

84 Perrodet Antoinette, "European Criminal Procedures" Cambridge University Press, 2005 s.402

85 A.g.e. s. 402

86 Nur Centel, "Karşılaştırmalı Hukukta Tutuklamanın İşlevini Gören Diğer Kurumlar ve Türk Hukuku", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000/2, Ankara, 2000, s.285 vd.

ölçülü oranda tutuklama süresine hükmedilecektir.

Ancak her halükarda tutukluluk süresi;

- Dört⁸⁷ ila altı yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren hallerde iki yılı,
- Altı yıldan yirmi yıla kadar ceza öngörülen suçlarda en fazla dört yılı,
- Yirmi yıl aşan suçlarda ise altı yılı aşamaz.

Şüpheli veya sanık tutukluluk halinin her döneminde tutukluluk nedenlerinin ortadan kalktığı için salıvermelerini talep edebilecekleri gibi, tutuklama kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilirler⁸⁸.

d. Belçika

Belçika Ceza Muhakemesi Kanunu'nu uyarınca tutuklama kararı sadece hakim tarafından gerekçeli verilir ve hâkimin bu konudaki kararı her zaman ihtiyaridir. Tutuklama nedenlerinin kanuniliğini benimsemiştir. Soruşturma evresinde sorgu hâkimi kovuşturma evresinde ise davaya bakan hâkim veya mahkeme tutukluluk ile ilgili kararları verir.⁸⁹

Belçika Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca şüpheli veya sanıkların tutuklanabilmesi, şüpheli veya sanığın en az bir yıllık hürriyeti bağlayıcı bir suç ve mutlak suretle kamu güvenliği açısından tutukluluğa mutlak suretle ihtiyaç olması ve ciddi suçluluk emareleri aranmaktadır.⁹⁰

Tutukluluk için üst temel süre 5 gündür ve 2 gün daha uzatılabilir. Ancak bu sürenin hitamında 30 gün daha uzatılabilir. Uzatma kararları dosya üzerinden verilir ve tekrarlanabilir ve toplam tutukluluk süresi için hiçbir sınır öngörülmemiştir. Ancak 15 yıldan az ceza gerektiren suçlarda altıncı ayın hitamında diğer suçlarda ise birinci yılın hitamında şüpheli veya sanık duruşmalı olarak salıverilmesi talebinin karara bağlanmasını talep edebilir⁹¹.

87 Dört yıldan az ceza gerektiren suçlar için tutuklamaya hükmedilememektedir

88 Perrodet Antoinette, "European Criminal Procedures" Cambridge University Press, 2005 s.402

89 http://www.senat.fr/lc/lc16/lc16_mono.html#toc20 (erişim tarihi 28.09.2011)

90 A.g.e.

91 Antoinette, a.g.e., s.403

e. Avusturya

Avusturya Ceza Muhakemesi hukukunda da kanunilik ve ihtiyarilik ilkeleri hâkimdir. Tutuklama şartları ve nedenleri kanunda sıralanmış ancak hiçbir durumda hâkim tutuklamaya karar verme konusunda zorunlu tutulmamıştır.

Av.CMK'na göre şüpheli veya sanıklar hakkında tutuklamaya karar verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesi ve kanunda sıralanan tutuklama nedenlerinden en az birinin bulunması icap eder. Tutuklama nedenleri kaçma tehlikesi, delilleri karartma şüphesi ve tekrar suç işleme tehlikesi ve isnat edilen suç için kanunda öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezanın alt sınırının on yıl olmasıdır. Suçun tekrarlanması tehlikesi tutuklama nedeni sayılabilmesi için şüpheli veya sanığın daha önceden en az iki defa aynı veya benzer suçlardan mahkûmiyeti aranmaktadır⁹².

Azami tutuklu kalma süreleri, şüpheli veya sanığın tutuklanma nedenine ve isnat edilen suç için öngörülen ceza süresine göre de değişmektedir. Delilleri karartma tehlikesi nedeniyle yapılan tutuklamalarda üst süre iki aydır. Karmaşık olaylarda bu süre üç aya kadar uzatılabilir⁹³.

Kabahatlerde yani kanunda öngörülen cezası 3 yıla kadar olan suçlar için azami tutukluluk süresi altı ay olarak düzenlenmiştir. Cürümlerde, azami tutukluluk süresi bir yıl olarak düzenlenmiştir. Ancak isnat edilen cürüm için kanunda öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezanın alt sınırı beş yıl ya da daha fazla ise tutukluluk hali azami iki yıldır.

Av. CMK m. 190 uyarınca, şüpheli veya sanığın tutuklama nedeninin kaçma şüphesi olduğu durumlarda ve atılı suçun üst sınırının beş yıldan az olduğu durumlarda kefalet ödemeyi kabul eden şüpheli veya sanık serbest bırakılır. Diğer hallerde şüpheli veya sanığın kefalet ile serbest bırakılması hususu hâkimin takdirine bırakılmıştır.

Şüpheli veya sanığın tutuklanmasından on dört gün sonra ilk tutukluluk hali

92 Ahmet Buharalı, "Tevkifte Süre", AD, Y:57, S: 3, Mart 1966, s.242.

93 Mahmutoğlu, a.g.e., s.174;

incelemesi yapılır, ikinci inceleme bir ay sonra müteakip incelemeler ise ikişer ay ara ile icra edilir⁹⁴.

f. Hollanda

Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunu'nu da tutuklama nedenlerinin kanuniliğini benimsemiştir. Tutuklama kararı sadece hakim tarafından verilir ve hâkimin bu konudaki kararı her zaman ihtiyaridir. Tutuklamaya sadece hâkim kararı ile mümkündür. Soruşturma evresinde sorgu hâkimi kovuşturma evresinde ise davaya bakan hâkim veya mahkeme tutukluluk ile ilgili kararları verir.

Hollanda Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca şüpheli veya sanıkların tutuklanabilmesi, şüpheli veya sanığın en az dört yıllık hürriyeti bağlayıcı bir suç veya öngörülen cezanın süresinden bağımsız olarak kanunda sıralanan katalog suçlardan biri işlemiş olduğu hususunda kuvvetli suç şüphesi aranmaktadır ya da şüpheli veya tutuklunun Hollanda da sabit bir ikametgâhının bulunmaması gerekir.

Hollanda Ceza Muhakemesi Kanununun 67/a maddesi uyarınca yukarda belirtilen kuvvetli suç şüphesi veya tutuklunun sabit ikametgâhının olmaması hallerinde tutuklamaya karar verilebilmesi için şüpheli veya sanığın, kaçma tehlikesi veya kamu düzenin bozulması tehlikesi bulunması gerekir. İsnat edilen suçta, kanunda öngörülen cezanın on iki yıl veya daha uzun olması halinde şüpheli veya sanığın tutuksuz yargılanmasının kamu düzenini derinden sarsacağı varsayılır.

Soruşturma evresinde tutuklama kararı, sorgu hâkimi tarafından şüpheli veya sanığın müdafî eşliğinde sorgulanmasını müteakiben verilir. Sorgu hâkimi tarafından verilen tutuklama kararından on dört gün sonra tutukluluk halinin ilk incelemesi sorgu hâkimi tarafından yapılır, şüpheli salıverilmezse ikinci, üçüncü ve dördüncü tutukluluk hali incelemeleri 30 ay gün arayla gerçekleştirilir. Soruşturma evresinde şüpheli, kural olarak en fazla yüz dört gün tutuklu kalır. Yüz dört günün hitamında davanın karışık olması nedeniyle savcı iddianameyi hazırlamamışsa ek süre talebini

94 Ahmet Buharalı, "Süre", AD, Y:57, S: 3, Mart 1966, s.242

mahkeme kabul edebilir.⁹⁵.

Kovuşturma evresinde kural olarak tutuklama en fazla altmış gün sürmelidir, altmışıncı günden sonra davaya bakan hâkim veya mahkeme dava sonuçlanmamışsa ve tutukluluk nedenleri hala devam ediyorsa otuzar günlük uzatma kararları verebilir. Kovuşturma evresinde toplam tutukluluk halinin üst sınırının ne kadar olacağı düzenlenmemiş olsa da uygulamada davalar ortalama altı ila dokuz ayda sonuçlanmakta, ender durumlarda bir seneyi aşmaktadır⁹⁶.

Kefalet ile serbest bırakılma müessesesi mevcuttur. Tutukluluk hali şüpheli veya savcının istemiyle veya hâkim tarafından soruşturma ve kovuşturma döneminin her aşamasında kaldırılabilir⁹⁷.

2. Anglo-Sakson Hukuku

a. İngiltere

Kıta Avrupasından farklı olarak Anglo-Sakson hukuk sistemi detaylı kanuni düzenlemeler yerine “case law” yani “içtihat hukuku” temeline dayanmaktadır. Bu perspektif ile İngiltere’de tutuklama nedenleri kanunda düzenlenmemiş ve kanunilik yerine “*maslahata uygunluk*” ilkesi benimsenmiştir. Dolayısıyla şüpheli veya sanığın hangi sebeple tutuklanacağına her somut olayın özellikleri ve emsal içtihatlar göz önünde bulundurularak hâkim tarafından karar verilir.⁹⁸.

Tutuklama nedenleri kanunda belirtilmemiş olsa da kanunda tutuklamaya konu olabilecek ve olamayacak suçların ayrımı yapılmıştır. Her halükarda tutuklama

---

95 Kühne, **a.g.e.**, s. 675

96 European Criminal Bar Association internet sitesi <http://www.ecba-eaw.org> erişim tarihi 25.05.2011

97 Kühne, **a.g.e.**, s. 676.

98 Öztürk, **Tutuklama Sebepleri I**, s.9.

kararları gerekçeli olarak hâkim tarafından verilir.

Ağır ceza mahkemelerinin görevli olmadığı suçların kovuşturması "*magistrates*" mahkemelerinde yapılmaktadır bu mahkemelerde tutuklu olarak görülen davaların 56 günde bitirilmesi zorunludur. Ağır ceza mahkemesinin görevli olduğu hallerde ise azami tutuklu yargılanma süresi kural olarak 72 gün olup zorunlu hallerde ise en fazla 112 güne kadar uzatılabilmektedir. İngiliz yargılamasında her hafta duruşma yapılmak suretiyle tutukluluk incelemesi de ifa edilmiş olduğundan ayrıca tutukluluğun incelenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır⁹⁹.

b. Amerika Birleşik Devleti

Angloskason hukuk ailesine mensup olan ABD ceza yargılamasında da tutuklama nedenleri kanunda tadat edilmemiştir. "Case law" sistemi bu hukuk düzeninde de kanuni düzenlemeden çok içtihatlar uygulamaya yön vermektedir. ABD ceza yargısında t şüpheli veya sanıkların tutuklanabilmesi "*muhtemel bir sebebe*" dayanmalıdır. Muhtemel sebebin varlığını hâkim takdir edilir. Tutuklamaya karar veren hakim ayrıntılı olarak tutuklamanın neden gerekli olduğunu kararında ve gerekçelendirmekle yükümlüdür¹⁰⁰.

Polis tarafından göz altına alınan kişiler hakkında en geç 48 saat içerisinde bir "*ön duruşma*" yapılarak tutuklama için geçerli sebebin mevcut olup olmadığı değerlendirilir. ABD uygulamasında cezası idam olan suçlar haricinde kefaletle serbest bırakılma müessesesi işletilebilmektedir Kefalet miktarını tutuklamaya hükmeden hakim belirler olayın somut özellikleri ile şüpheli veya sanığın maddi durumuna göre belirler. Hakimin takdir ettiği kefalet miktarına karşı temyize gidilebilir. Kefalet cezası idam olmayan tüm suçlar için uygulanabilmektedir fakat hiçbir zaman zorunlu değildir. Mahkemeler şüpheli veya sanıkların tutukluların tehlike teşkil ettiği veya mahkemeye gelmelerinin şüpheli olduğu hallerde mahkemenin kefalete hükmetmeyebileceklerdir¹⁰¹.

99 Türkeri, a.g.e., s.19.

100 <http://www.uscourts.gov/library/turkish.pdf> , s.25

101 Buharalı, a.g.e., s.241-242; Zoroğlu Emed/Kolcuoğlu/Köymen/Kuranel/Özbek/Üçer, s.36.

İngiltere uygulamasında olduğu gibi ABD'de de yargılamayı hızlandırma çabası ön plana çıkmaktadır. Amerika'da sanıkların hızlı yargılanmasını teminen düzenlenen 1974 tarihli Federal Hızlı Yargılama Kanunu, d uyarınca tutuklama kararı verilmesinden itibaren 30 gün içinde iddianame düzenlenmeli ve iddianamenin düzenlenmesinden itibaren de azami 70 gün içinde dava sonuçlandırılmalıdır.¹⁰²

B. ULUSLARARASI KAYNAKLARDA TUTUKLAMA

Uluslararası hukukta kişi temel hak ve hürriyetlerini ve insan hakları düzenleyen ve bu temel hakları güvence altına alan birçok uluslararası anlaşma düzenlenmiştir. Aşağıda en önemli uluslar arası belgeler olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi Birleşmiş Milletler bünyesinde kaleme alınan uluslar arası belgeler başlığı altında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ise Avrupa menşeli uluslar arası belgeler başlığı altında incelenmiştir.

Bu belgelerin yanı sıra 2.5.1948 tarihli Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi, 22.11.1969 tarihinde imzalanan, 18.07.1978'de yürürlüğe giren ve "San Jose Paktı" olarak da anılan Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi ve 26.06.1981 tarihinde imzalanan ve 1986 tarihinde yürürlüğe Afrikalı İnsan ve Halkların Şartı da gene kişi temel hak ve özgürlükleri ve uluslararası alanda insan hakları hukuku çerçevesinde önemi arz eden ve yeri gelmişken zikredilmesi gereken diğer uluslar arası belgelerdendir.

1. Birleşmiş Milletler Bünyesinde Düzenlenen Uluslar Arası Belgeler

a. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca kabul ve ilân

---

102 Yücel, Mustafa Tören, "Ceza Yargılaması: Makul Süre-Verimlilik ve Etkinlik", YD, C:20, S:1-2, Ocak-Nisan 1994, s.69.

edilen Bildiri'nin hukuki değil, manevi anlamda bağlayıcılığı söz konusudur. Bildiri'nin felsefi yönden taraf devletleri bağladığı ve iç hukuk düzenlemelerinde Esin kaynağı olduğu kabul edilmektedir¹⁰³.

Bildiri'nin 3. maddesine göre; "*Herkes yaşama, özgürlük ve kişi güvenliği hakkına sahiptir.*" Aynı Bildiri'nin 9. maddesi ise tutuklamaya ilişkin bir düzenlemeye yer vermiştir. Buna göre; "*Hiç kimse keyfi tutuklamaya, gözetim altına alınmaya veya sürgüne maruz kılınmamalıdır.*"

b. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi

16.12.1966'da kabul edilen ve 23.03.1976 tarihinde yürürlüğe giren bu Sözleşme'yi Türkiye 14.08.2000 tarihinde imzalamış ve 4.6.2003 tarihli ve 4868 sayılı Kanun ile onaylanıp 18.6.2003 tarih ve 25142 sayılı RG ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹⁰⁴. Sözleşmeye göre, taraf devletlerden birinin Sözleşmeye aykırı davranması halinde diğer devletlerin başvurabileceği İnsan Hakları Komitesi oluşturulmuştur (m.28-45). Komite'nin yargısal anlamda herhangi bir yetkisi, bağlayıcı karar alma bakımından bir işlevi veyahut insan haklarının ihlal edilip edilmediğini saptama ve açıklama yetkisi yoktur¹⁰⁵. Komitenin tek yaptırımını sözleşmeye aykırılığı dünya kamuoyuna duyurmaktan ibarettir.¹⁰⁶

Sözleşme'nin kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına alan 9'ncü maddesi uyarınca;

"Her ferdin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak tutulamaz veya tutuklanamaz. Hiç kimse, kanunun koyduğu gerekçeler ve usul dışında kişi özgürlüğünden mahrum edilemez.

Bir suç sebebiyle tutulan yahut tutuklanan bir kimse en kısa zamanda yargıç yahut adli görev ifasına kanunen yetkili bir başka memur önüne çıkarılır ve

103 Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 5. Bası, İstanbul, 2005, s.348;

104 Bkz. Veysek Gültaş, Geçmişten Günümüze İnsan Hakları, Ankara, 2004, s. 425.

105 Kapani, s. 34.

106 Bu yönde görüş için bkz. Sağ, **Tutuklama**, s. 24; Gündüz, **a.g.e.**, s.282; Kapani, **a.g.e.**, s.34.

kendisinin, makul bir süre içinde yargılanmaya ya da salıverilmeye hakkı vardır. Yargılamayı bekleyen kişinin tutuklu olarak bulundurulması kural olmamakla beraber, salıverme ilgilinin duruşmada, yargılama usulüne ilişkin diğer her türlü işlemlerde ve gereğinde, mahkûmiyet hükmünün yerine getirilmesi amacıyla bulunmasını sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Tutulması yahut tutuklanması sebebiyle özgürlüğünden mahrum bırakılan kimse, tutukluluğunun yasallığı konusunda gecikmeden karar vermesi ve yasal değilse salıverilmesini emretmesi için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Kanuna aykırı tutulma yahut tutuklamanın mağduru olan kişi tazminat isteme hakkına sahiptir.”

Sözleşme'nin 10. maddesinde ise, tutuklu şüpheli veya sanıkların kural olarak hükümlülerden ayrı yerde bulundurulmalarını, bilhassa küçüklerin yetişkin sanıklardan ayrı tutulmalarını ve daha fazla haktan yararlanmalarını öngörmektedir.

2. Bölgesel Örgütler Tarafından Düzenlenen Uluslar Arası Belgeler

(1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kişi hürriyet ve özgürlükleri bakımından getirdiği insan hakları konusunda en önemli temel belgelerden biridir

Sözleşme'nin 5. Maddesi “Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı vardır. Kural bu olmakla birlikte, maddede belirlenen bazı hallerde kişi özgürlüğü sınırlandırılabilir” hükmünü ihtiva etmek suretiyle kişi güvenliği ve hürriyeti düzenlenmiştir.

İnsan hakları konusunda en önemli temel belgelerden biri olarak nitelendirilebilecek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kişi hürriyet ve özgürlükleri

bakımından getirdiği düzenlemeler kadar, bu düzenlemelerin ve kuralların yerine getirilip getirilmediğinin denetlemesi bakımından da önem taşımaktadır.

Sözleşme hükümlerine aykırılık halinde yargısal denetimin öngörölmüş ve işletiliyor olması AİHS'nin diğere uluslararası belgelerden ayırt edici noktasıdır. Gerçekten de taraf devletler tarafından gerçekleştirilen İnsan hakları ihlallerine karşı işletilebilen bu denetim mekanizması uluslararası hukukta bir ilktir¹⁰⁷.

Sözleşme 'ye aykırılık halinde mağdurlar iç hukuk yollarını tüketme şartıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) başvurabilecekler. AİHM 'nin vereceği karar mağdura taraf devlet tarafından AİHS m.41 gereğince tazminat ödenmesidir¹⁰⁸. AİHM, ulusal mahkememiz değildir ve bu mahkemenin verdiği kararlar ulusal mahkemelerin verdiği kararları bozamaz veya onayamaz

Esasında taraf devletin asıl yükümlölüğü hükmolunan tazminatı ödemek değil gerekirse Anayasa hükümlerini değiştirerek, bazı kanunlarda değişiklikler yaparak iç hukukunu Sözleşme hükümlerine uygun hale getirmektir¹⁰⁹.

Sözleşme'nin Özgürlük ve güvenlik hakkı başlıklı 5. maddesinde kişi güvenliğı ve hürriyeti düzenlenmiştir.

Maddeye göre:

1. *Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.*

a) *Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;*

b) *Bir mahkeme tarafından, yasaya uygun olarak, verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya yasanın koyduğu bir yükümlölüğün yerine*

---

140 Kapani, a.g.e., s.51.

108 Tezcan/Erdem/Sancakdar, a.g.e. s. 135-136.

109 Tezcan/Erdem/Sancakdar, a.g.e. s. 136.

getirilmesini sağlamak için usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;

c) Bir suç işlediği hakkında geçerli şüphe bulunan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul nedenlerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulu durumda bulundurulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

e) Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkoliğin, uyuşturucu madde bağımlısı bir kişinin veya bir serserinin usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulması;

f) Bir kişinin usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alı konmasını veya kendisi hakkında sınır dışı etme ya da geriverme işleminin yürütülmemekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak yakalanması veya tutulu durumda bulundurulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullara uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes hemen bir yargıç veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır; kendisinin makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde

karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı olarak yapılmış bir yakalama veya tutulu kalma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır.

AİHS m.5 uyarınca yakalanan kişiye yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda bildirilecektir. Yakalanan veya tutuklu durumda bulunan herkes yargıç veya diğer yetkili merci önüne çıkarılacak ve makul bir süre içerisinde yargılanmalı veya salıverilmelidir. Yakalanan veya tutuklanan her kişinin söz konusu işlemlerin hukuka uygunluğunun denetlenmesi bakımından yetkili mahkemeye başvurma ve salıverilmesini talep etme hakkı vardır.

(2) İşkencenin ve Gayrı İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

"İşkencenin ve Gayrı İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelelerin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi" 01.02.1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile taraf ülkelerin özgürlüklerinden yoksun bırakılan vatandaşlarının, gözaltında, tutuklu veya mahkûm olarak işkence ve gayrı insani ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere maruz kalmamalarını sağlamak için çaba sarf edecek bir komite oluşturulmuştur. Bu çerçevede kurulan komitenin taraf ülkelerdeki cezaevlerini ziyaret edebilmesi imkânı getirilmiştir¹¹⁰.

(3) Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Sadece Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin taraf olduğu bu Şart, 14.10.2000 tarihinde Fransa'nın Biarritz kentinde Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanlarının tarafından kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin

110 <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/orta/belge/belge01.html>, Erişim Tarihi:22.07.2011

temel hükmü olan 6. maddesi "*Herkes kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahiptir.*" hükmünü ihtiva etmektedir.

Şart'ın "Adalet" başlığı taşıyan 6. Bölümün kapsamında ise ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleri olan "masumiyet karinesi", "adil yargılanma", "savunma hakkı", "suç ve cezaların orantılı olması", "suç ve cezaların kanuniliği" ve "non bis in idem" prensipleri düzenlenmiştir.

C. ULUSLARARASI KAYNAKLARDA TUTUKLAMA TUTUKLAMAYA ALTERNATİF TEDBİR OLARAK ADLİ KONTROL:

1. Kavram

Adli kontrol müessesesi CMK m.109 vd. düzenlenmiştir. Kanun sistematığı ve sembolik anlamı itibariyle adli kontrol müessesesinin tutuklama müessesesinden önce gelen maddelerde düzenlenmesinin, tutuklamanın son çare olduğunu vurgulanmasının daha uygun olduğu ileri sürülmektedir¹¹¹.

Tutuklama, yargılamanın sonuna kadar suçsuz kabul edilen kişilerin hürriyetini en ağır şekilde kısıtlayan koruma tedbidir. Yargılama neticesinde şüpheli veya sanığın, beraat etmesi her zaman ihtimal dâhilindedir. Dolayısıyla tutuklama daima en son çare olmalıdır. Tutuklama ile ulaşılmak istenen amaca daha hafif bazı tedbirlere başvurarak ulaşmayı mümkün kılan tedbirler için adli kontrol terimi kullanılmaktadır¹¹².

Hacıoğlu; adli kontrolü "tutuklama sebeplerinin varlığına bağlı olarak, işlenen bir suçtan dolayı şüpheli veya sanığın, bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında

111 Coşkun, a.g.e., s.86.

112 Öztürk/Erdem, a.g.e., s.509

veya altına alınabileceği yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması, katılanın zarar ve masrafları ile muhakeme masraflarının giderilmesini sağlamak amacı ile belli yükümlülükler altına alınarak adli makam ve mercilerin denetim ve kontrolü altına alınmasıdır” ifadeleri ile tanımlamaktadır.

Mümkün olduğunca adli kontrol tedbirlerine hükmedilmesi, tutuklamanın sonradan beraat edecek olan vatandaşların, boş yere karşılaşmak durumunda kaldıkları zararların göreceli olarak azaltacaktır.

Adli kontrol Fransız CMK'dan ithal edilmiş bir kurum olup, CMK ile ilk defa ceza yargılaması sistemimize ithal edilmiştir.¹¹³ Fransızca “contrôle” kelimesinin Türkçe karşılığı olan “denetim” yerine yabancı menşeli kontrol teriminin tercih edilmesinin nedeni anlaşılamamıştır.

Adli kontrol, kişiyi özgürlüğünden tamamen mahrum bırakmadan, onun kaçmasını ve delilleri karartmasını önleyerek, muhakemenin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesini sağlamak ve muhakeme sonunda verilecek kararın infazını mümkün kılmayı yani tutuklama ile aynı gayeyi hedefler¹¹⁴. Böylece tutuklamanın yarattığı olumsuz etkiler de büyük oranda ortadan kaldırılmış olacaktır¹¹⁵.

Bir tutuklunun tutukevinde tutulmasının günlük maliyeti göz önünde bulundurulduğunda adli kontrol, tutuklamaya nazaran daha az masraflı ve adli kontrolün kamu bütçesi açısından daha avantajlıdır¹¹⁶. Adli kontrol, tutuklamanın ikincilliğini ortaya koymak, ölçülülük ilkesini uygulamaya aktarabilmek amacıyla ve tutuklamaya nazaran öncelikli olarak uygulanabilecek bir tedbir olarak kabul edilmiştir. Adli kontrole tutuklamadan beklenen amaçlardan başkaca bir amaç için başvurulamaz; zira bu tedbir aslen tutuklamanın amacını sağlamaya yönelik ve ondan daha hafif bir tedbirdir¹¹⁷.

113 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s.763;.

114 Koca, Adli Kontrol, **a.g.e.**, s.126.

115 İsmail Malkoç / Mert Yüksektepe, Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Ankara, 2005, s.299

116 Mehmet Tunç, "Adli Denetim, Tutuklamayı Önleyici ve Giderici Tedbirler", AD, Y:92, S:6, Ocak 2001, s.141.

2. Adli Kontrolün Uygulama Şartları

CMK m.109/1' uyarınca, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturma kapsamında şüpheli veya sanık hakkında kanunda aranan tutuklama sebepleri yani; kaçma veya saklanma şüphesi ile delilleri karartma şüphesinin bulunamaması halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilecektir. Adli kontrol, tutuklamanın infazını erteleyen bir tedbir değil, şartları gerçekleştiğinde tutuklamaya alternatif olarak uygulanan bir tedbirdir¹¹⁸. Tutuklama gibi adli kontrole başvurulması hususunda bir zorunluluk olmayıp şartların oluşması halinde haklimin her somut olay için değerlendirme yapması gerekecektir. Başka deyişle ihtiyarılık ilkesi tüm koruma tedbirleri için olduğu gibi adli kontrol için de geçerlidir.

CMK m.109/2 uyarınca; "Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir". Başka deyişle üst sınırı bir yıldan daha az cezayı gerektiren bazı suçlarda da şüpheli veya sanık hakkında tutuklama nedeni mevcut ise adli kontrole karar verilebilecektir. Bununla birlikte tutuklamanın adli kontrole nazaran ikincil bir nitelikte olduğu, ölçülülük ilkesi uyarınca adli kontrol ile aynı fayda sağlanabiliyorsa öncelikle adli kontrole hükmedilmesi gerekir

3. Adli Kontrol Olarak Karar Verilebilecek Yükümlülükler;

CMK m.109/3'te şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol tedbirleri olarak karar verilebilecek yükümlülükler aşağıdakilerden ibarettir;

- a) Yurt dışına çıkamamak,
- b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,
- c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak,

118 Neslihan Coşkun, **Adli Kontrol**, HPD S:3, Nisan 2005, s.87; Hacıoğlu, **Adli Kontrol**, s.170-171; Çolak/Taşkın, **a.g.e.**, s.353; Koca, **Adli Kontrol**, **a.g.e.**, s.124-125; Centel/Zafer, 2005, **a.g.e.** s.286-287; Centel, **Hukuk Kurultayı**, s.285 vd.

- d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek,
- e) Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi ve muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek
- f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak,
- g) Silah bulundurmamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek,
- h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak,
- i) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek”.

Centel, sayma usulü ile adli kontrol kapsamında hükmedilebilecek tedbirlerin sınırlanmış olmasını eleştirerek böyle bir sınırlamanın hâkimin zamanla teknolojik alanda vuku bulacak gelişmelerin yarattığı yeni imkânların tedbir aracı olarak kullanmasının engelleyeceğini ileri sürmüştür.¹¹⁹ Yıldız, aile yükümlülüklerini yerine getirmeyenler için öngörülen güvence vermek biçimindeki adli kontrol tedbirinin yerinde olmadığını zira böyle bir tedbirin ortada herhangi bir suça ilişkin kuvvetli suç şüphesinden bahsedilemeyeceğine göre tutuklamanın amacına hizmet etmediğini vurgulamıştır.¹²⁰

CMK'nın aksine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na tabi küçüklerin yargılamasında Türk Ceza Kanunda öngörülen cezanın üst sınırı ve niteliği ne olursa olsun her suçun soruşturma ve kovuşturmasında adli kontrol tedbirine başvurulabilecektir. Küçükler için CMK'da öngörülen 3 yıllık ceza üst sınırı söz uygulanmayacaktır.

119 Nur Centel, "Ceza Muhakemeleri Kanunu 2000 Tasarısına Eleştirel Bir Yaklaşım", Prof. Dr. Mahmut Bırsel'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2001, s.514-515

- ÇKK'da m. 20 uyarınca CMK m.109/3'tekilere ek olarak aşağıdaki adli kontrol tedbirlerine de başvurulabilmesi imkan dahilindedir. Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak,

4. Adli Kontrol Kararı Vermeye Yetkili Merciler

Soruşturma evresinin her aşamasında şüpheli veya Cumhuriyet Savcısının istemi ile adli kontrol tedbirine Sulh Ceza Hâkimi tarafından karar verilebilir (CMKm.110/1). Soruşturma evresinde Sulh Ceza Hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme adli kontrol uygulaması esnasında, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine, şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir, kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarını uymaktan geçici olarak muaf tutabilir (CMK m.110/2).

Kovuşturma evresinin her aşamasında görevli ve yetkili yargı mercileri olan mahkeme tarafından, adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verilebilir (CMK m.110/1-3).

Adli kontrole hükmedilebilmesi için şüpheli veya sanığın savunmasının alınması gerektiğine ilişkin CMK da herhangi bir düzenleme bulunmamakla birlikte, bu hususta kişi hürriyetini sınırlayan bir müessese olması hasebiyle adli kontrol için de tutuklamaya ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması gerektiği ve gıyaben adli kontrole karar verilmeyeceği öğretide ileri sürülmüştür¹²¹

---

121 Özbek, *Ceza Muhakemesi*, s.296

5. Adli Kontrol Kararının Kaldırılması

Soruşturma ve kovuşturma evresinin her aşamasında şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet Savcısı'nın da görüşü alınarak hâkim veya mahkeme tarafından adli kontrolün kaldırılmasına beş gün içerisinde karar verilebilir (CMK m. 111).

Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı lehte ve aleyhte delilleri toplamakla yükümlüdür (CMK m.160/2) .

Soruşturmanın gidişatı ve ele geçirilen yeni deliller, şüpheli veya sanığın, suç işlediğine dair kuvvetli şüpheyi zayıflatıyorsa, savcı adli kontrolü ve hatta tutuklamayı re'sen, sulh ceza hâkimine başvurmadan kaldırabilecektir.

Cumhuriyet Savcısı böyle bir yetkiye sahip olması soruşturma evresini yönetmek ve iddianameyi hazırlamakla görevli olmasının doğal sonucudur. Eğer iddianame hazırlamak için yeterli delil toplanamıyorsa ya da ilk etapta şüphe yaratan hususlar daha sonra aydınlatılmışsa yargılamaya yer olmadığına karar verecek olan Cumhuriyet Savcısıdır. Bu itibarla gerek tutukluluk gerekse adli kolluk tedbirlerini re'sen kaldırabilir.

Kanunda adli kontrol tedbirleri için herhangi bir azami süre belirlenmemiştir. Tutuklama kadar ağır şekilde olmasa da kişi hürriyetini sınırlandıran bir koruma tedbirinin azami uygulanma süresinin kanunda belirtilmemiş olması öğretide de eleştirilmektedir¹²².

---

122 İlker Uçdu, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007. s.74

6. Adli Kontrol Tedbirlerine Uymamanın Sonuçları

CMK m.112 uyarınca; "Adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı merci hemen tutuklama kararı verebilir."

Hükmedilen adli kontrol yükümlülüklerine sanık veya şüphelinin riayet edip etmediğini 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezî Şube Müdürlüğü Kanunu uyarınca Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezî Şube Müdürlüğü denetler.

Adli kontrol tedbirlerine şüpheli veya sanığın uymadığı tespit edilirse, hakkında soruşturma yapılan suç CMK m. 100/4 kapsamında yani tutuklama yasağına tabii bir suç dahi olsa bu kişi hakkında tutuklama kararı verilebilecektir (CMK m. 112). Adli kontrol esasında tutuklamaya hükmedilebilecek durumlarda başvurulması gereken bir müessese olduğuna göre, kanunda tutuklamaya karar verilemeyecek durumlarda adli kontrole de hükmedilmemesi gerektiğinden önce böyle bir durumda adli kontrol kararı verilip, uyulmama halinde tutuklamaya çevrilmesi uygun bir usul olmayacaktır.

Her ne kadar adli kontrole uyulmadığın için tutuklamaya karar verilecek olsa da söz konusu karar, yeni bir tutuklama kararı olacaktır ve mutlaka CMK m.100 ve devamındaki usullere uyulmalıdır. Bu çerçevede şüpheli veya sanığın mutlaka savunması alınmalı ve tutuklama nedenlerinin hala devam edip etmediği de gözden geçirilmelidir¹²³.

---

123 Koca, **Adli Kontrol**, s.136.

7. Adli Kontrolün Cezadan İndirilmesi

Adli kontrolde geçecek azami süre CMK'da düzenlenmemiş olsa da bir koruma tedbiri olması hasebiyle geçici nitelikte olduğu tartışmasızdır. Muhakeme sonucu sanığın mahkûm olması halinde geçici nitelikteki adli kontrol tedbiri de sona erer. Adli kontrol altında geçen süre hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezadan indirilmeyecektir.

Öğretide, adli kontrolde geçirilen sürenin de ileride alınacak cezadan mahsup edilmesi gerektiğini ileri süren görüşler olsa da¹²⁴ bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira adli kontrol altına alınan kişi netice itibarıyla serbesttir, sadece kendisine müspet veya menfi bir yükümlülük tayin edilmiştir. Sırf bu yükümlülüğün hürriyeti bağlayıcı bir cezaya denk olduğunu ve bundan mahsup edilmesi gerektiğini ileri sürmek hakkaniyete aykırı olacaktır.

Diğer yandan, CMK m.109/6'ya göre; uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatma yükümlülüğünün uygulanması halinde mahsup mümkündür.

---

124 Tunç, **a.g.e.**, s.151. Aksi yönde görüş için bkz. Koca, **Adli Kontrol**, s. 137.

İKİNCİ BÖLÜM

TUTUKLAMA ŞARTLARI, TUTUKLULUK SÜRELERİ, TUTUKLAMA KARARININ İNFAZI, DENETLENMESİ VE ÖZEL TUTUKLULUK HALLERİ

I. TUTUKLAMA ŞARTLARI

A. GENEL OLARAK

CMK madde 100/1 de tutuklamaya karar verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesinin ve bir tutuklama nedeninin varlığı şart koşulmuştur. Bunlar tutuklamanın şartlarıdır ve tutuklamaya hükmedilebilmesi için somut olayda mutlaka var olmaları gerekecektir.

Ancak bu şartların var olduğu her durumda tutuklama müessesine başvurulmayabilir, zira unutulmamalıdır ki tutuklama her zaman ihtiyari ve istisnai bir müessese olup, hâkim veya mahkemenin her somut olay için ölçülülük ilkesini de gözeterek takdir yetkisini kullanacaktır. Başka deyişle bu bölümde ele alınacak olan şartlar daima tutuklama sonucunu doğuran nedenler olmadığından (arada her zaman işleyen bir neden sonuç ilişkisi olmadığından) yaygın kullanılan “tutuklamanın nedenleri veya sebepleri ” teriminin yerine “tutuklamanın şartları” ifadesi ile isimlendirmeleri daha uygun olacaktır. Zaten kanun koyucu da tutuklamanın en önemli şartı olan kuvvetli suç şüphesini ve tutuklamanın nedenlerini ayırarak, tutuklama nedenleri ifadesini sınırlamıştır¹²⁵.

CMK m.100/1 uyarınca tutuklama şartları; kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut olguların ve bir tutuklama nedeninin varlığı halinde ölçülülük ilkesi gözetilerek tutuklamaya karar verilebilecektir¹²⁶.

125 Öztürk, **Tutuklama Sebepleri I**, s.3;

126 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 773-774.

Tutuklamanın şartlarını maddi şart ve şekli şartlar olarak ikiye ayırmak mümkündür Maddi şartları; sanığın huzurda bulunması, somut olgulara dayalı kuvvetli suç şüphesinin varlığı, bir tutuklama nedeninin mevcudiyeti ve ölçülülük ilkesine uygunluk olarak sıralanabilir. Şekli şartlar ise derdest bir yargılamanın devam etmesi ve bu yargılama çerçevesinde usulüne uygun bir tutuklama kararı verilmiş olmasıdır¹²⁷.

B. TUTUKLAMAMANIN MADDİ ŞARTLARI

1. Şüpheli veya sanığın Huzurda Bulunması

5271 sayılı CMK ile gıyabi tutuklama kararı kural olarak yasaklanmıştır. Artık tutuklama kararı verebilmek için şüpheli veya sanığın mutlaka yetkili hâkim veya mahkeme huzuruna çıkarılarak sorgusunun yapılmasının ardından tutuklama kararı verilip verilmeyeceğinin değerlendirilmesi gerekir. Bu yasağın tek istisnası CMK m.248/5 te düzenlenmiştir. Buna göre yurtdışına kaçan bulunan "*kaçak hakkında 100'üncü ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilir.*" Ancak bu durumda da yargılama gıyabında sonlandırılmaz ve kesin hüküm gene sanık veya şüphelinin sorgusu yapılmadan verilemeyecektir.

Öğretide gıyabi tutuklamanın sözde kaldırıldığı özünün ise CMK 98. Madde düzenlenen "*yakalama emri*" müessesinde yaşamaya devam ettiği iddia edilmiştir. Feyzioğlu'na göre, CMK'nın gıyabi tutuklamayı kaldırarak yerine yakalama emrini ikame etmiş olması çelişkili bir durumdur¹²⁸.

Yurtcan'a göre, gerek CMUK'ta mevcut gıyabi tutuklama gerekse CMK'da düzenlenen yakalama emri, her ikisi de savcının talebi üzerine bir hâkim veya mahkeme tarafından alınan bir karara dayanmaktadır ve aynı işlevi gören özdeş müesseselerdir¹²⁹.

127 Centel, a.g.e., s.38 vd.

128 Metin Feyzioğlu, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler**, TBBD, Y:19, S:62, Ocak-Şubat 2006, s.55.

129 Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, 2007, s. 344; karşı görüş için bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoglu, a.g.e., s.789.

Kanaatimce CMK ile getirilen yakama emri müessesesi CMUK döneminin gıyabi tutuklama kararları ile çok önemli bir hususta ayrılmaktadır. Bu husus yeni CMK sisteminde tutukluluk statüsünün ancak kişinin sorgusundan sonra başka deyişle kendisini savunma imkânı verildikten sonra başlayabilecek olmasıdır. Yakalama emrinin işlevi ise şüpheli veya sanığı kişinin adli kolluk marifetiyle en kısa zamanda hâkim huzuruna çıkarmakla sınırlıdır ve sorgu tamamlanınca yakalama emri infaz edilmiş olur. Eğer huzuruna çıkarılan hâkim veya mahkeme ilgilinin tutuklamasına karar vermezse, kişi o anda hürriyetine kavuşur. Oysa hakkında gıyabi tutuklama kararı verilen kişi CMUK dönemi uygulamada, sorgulanarak tutuklanmasına karar verilen kişilerden farksız bir rejime tabiydi ve doğruca tutukevine götürülmekteydi.

Kaldı ki, CMK madde 98 uyarınca yakalama emri için gerekli şartları, soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmemesi veya kendisine çağrı yapılamaması ve sulh ceza hâkimi nezdinde Cumhuriyet Savcısı'nın istemde bulunmasıdır. Kovuşturma evresinde ise; duruşmada bulunmayan kaçak sanık hakkında Cumhuriyet savcısının istemi ile veya re 'sen hâkim veya mahkeme tarafından yakalama emri çıkarılması düzenlenecektir. Görüldüğü üzere bu şartlar CMK madde 100'de sıralanan tutuklama şartlarından çok farklıdır. Başka deyişle tutuklanması için gerekli şartlar mevcut olmayan bir şüpheli veya sanık hakkında da yakalama emri düzenlenebilecektir.

Tutuklanmasını gerektirecek şartların varlığı halinde ise; gene hâkim huzurunda sorgulanacağından savunma hakkı kısıtlanmamış olacaktır. Bu çok önemli bir farktır¹³⁰. Yakalama emri düzenlenen kişi, mahkeme tarafından sorgulandıktan sonra serbest bırakılabilecektir. Oysa gıyabi tutuklama uygulamasının en çok eleştirilen yönü kişinin sorgulanmadan ve dolayısıyla kendisini savunma imkânı bulmadan onu beklili de hiç görmemiş bir hâkim tarafından tutuklanmasının mümkün olmasıydı¹³¹.

130 Tezcan/Erdem/Sancakdar, s. 302.

131 Bahri Öztürk, **Türk Ceza Kanunu Reformu Üçüncü Kitap- Yeni Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Kanunu Panel** (01.04.2005 Çanakkale), Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2005, s.108.

Hakkında yakalama emri çıkarılan kişi, yakalama emrini veren mahkemenin yetki alanı dışında, ülkenin başka bir köşesinde yakalanmış olabilir bu durumda devreye sevk tutuklaması müessesesi girecektir¹³². Şöyle ki yakalanan kişi, yakalandığı yerdeki sulh ceza hâkiminin huzuruna çıkarılacaktır. Bu hâkimin, yakalanan kişinin dosyasını görme imkânı yoktur. Dolayısıyla hâkim yakalanan şüpheli veya sanığın kimlik tespiti yapıldıktan sonra dosyasının bulunduğu ve hakkında yakalama emrinin verildiği, hâkim veya mahkemeye tutuklu olarak sevk edilmesine karar verilecektir¹³³. En yakın yer sulh ceza hâkimin bu kararı şekli bir karardır dosya hakkında bilgi sahibi olmayan hâkim esasa giremez¹³⁴. Bu tutuklama usulü için "yol tutuklaması" terimi de öğretilerde kullanılmaktadır¹³⁵.

Şüpheli veya sanığın yetkili mahkemeye gönderilmesinden önce şatlar varsa CMK m.196/2'nin de işletilebileceği göz ardı edilmemelidir¹³⁶. Şöyle ki "*Sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe yoluyla sorguya çekilebilir. Sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet Savcısı ile sanık ve müdafisine bildirilir. Cumhuriyet Savcısı ve müdafinin sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir. Sorgudan önce sanığa ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulur.*"

2. Somut Olgulara Dayalı Kuvvetli Suç Şüphesi

CMK m.100/1 ve Anayasa m.19/3 gereğince şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilmesi için kişinin, atılı suçu işlediği yönünde "kuvvetli suç şüphesinin" bulunması gerekmektedir. Anayasanın 19/3 maddesinde ise kuvvetli şüphe yerine "kuvvetli belirti" ifadesi kullanılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.5/1.c'de ise "bir suç işleme şüphesi" ifadesi ile yetinilmiş "kuvvetli" sıfatı ile aranan şüphe betimlenmemiştir. Bu açıdan bakıldığında CMK ve

132 Öztürk/Erdem, 2006, a.g.e., s.501. Bkz. Şentuna, a.g.e., s. 67; Mehmet Reşat Koparan, **Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama**, TBBD, Y:19, S:65, Temmuz-Ağustos 2006, s.163.

133 Öztürk/Erdem, a.g.e., s.502.

134 A.g.e., s.502..

135 Şentuna, a.g.e., s. 67; Koparan, a.g.e., s.163.

136 Şentuna, a.g.e., s.67.

Anayasa'nın sanık ve şüpheli ve sanıkların tutuklanabilmesi için daha ağır koşullar aradığı söylenebilir¹³⁷.

Kaynak A1.CMK'da da kuvvetli suç şüphesi ifadesi kullanılmıştır¹³⁸. Gerek CMK'da ve gerekse A1.CMK'da kuvvetli şüphenin tanımı yapılmamış; bu tanım, her iki hukuk sisteminde de öğretiyeye ve içtihatlarla bırakılmıştır.

Anayasa ve CMK'da farklı terminolojiler kullanılmış olması eleştirilebilir. Ancak esasında her iki metinde de kastedilen husus aynıdır. Şöyle ki, tutuklamaya hükmedilebilmesi için aranan şüphe somut temeller üzerine inşa edilmemiş varsayım veya önyargılara değil geçmişte vuku bulmuş olaylara ilişkin somut belirtiler üzerine bina edilmiş olmalıdır¹³⁹.

Centel'e göre, kuvvetli şüphe, elde edilen somut emare, bilgi, belge ve sair deliller ışığında, şüpheli veya sanığın yargılamanın sonunda, suçun fail veya faillerinden biri olarak ceza almasının çok büyük bir ihtimal olarak görülmesidir¹⁴⁰. Kuvvetli şüphe mantığa dayanmalı, objektif bir gözlemcinin ikna olması için yeterli olgu ve bilgilerin var olmasını gerekir.¹⁴¹

Eldeki deliller hayatın olağan akışı ve büyük rakamlar kuralı uyarınca şüphelinin suçu işlediği kesin olmalıdır¹⁴². Buna karşın yukarıda da ifade edildiği üzere tahminle veya kişisel hissiyatlar ile tutuklama kararı verilmez¹⁴³.

"*Kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı*", terimi koruma tedbirleri arasında şüpheli veya sanıkların hürriyetlerini en geniş çerçevede kısıtlayan tutuklama müessesesi için münhasıran kullanılmamıştır. Gerçekten de *CMK'nın* birçok maddesinde de bu terime başvurulmuştur.. CMK m.128/1' de "suçun işlendiğine ve bu suçlardan elde edildiğine dair kuvvetli şüphe sebebi bulunan hallerde, şüpheli veya sanığa ait" taşınmaz, hak ve alacaklara el konulabileceği belirtilmiştir. CMK m 133/1 uyarınca

137 Malkoç ve Yüksektepe, **a.g.e.**, s.280-283.

138 Bkz. A1.CMK. m.112/1.

139 Malkoç ve Yüksektepe, **a.g.e.**, s.281.

140 Centel, , **a.g.e.**,s.39; .

141 Malkoç ve Yüksektepe, **a.g.e.**, s.282,283.

142 Soyaslan, 2006, **a.g.e.**, s.306.

143 Öztürk/Erdem, 2006, **a.g.e.**, s.51.

suçun bir şirketin faaliyeti çerçevesinde işlenmekte olduğu konusunda 'kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı' halinde şirket yönetimi için kayyım tayin edileceği. CMK m. 135/ l'de "suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı" halinde iletişimin denetlenebileceği. CMK m.139'da "Soruşturma konusu suçun işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması" halinde gizli soruşturmacı görevlendirilebileceği. CMK m. 140/l'de de suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri bulunması" halinde şüphelinin teknik izlemeye alınabileceği gösterilmiştir.

Diğer yandan CMK m.170'de "soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmasından ve iddianamede suçun delillerine" (CMK m.170/3-j) yer verilmesinden ve olayların "delillerle ilişkilendirilmesi halinde (CMK m.170/4) Cumhuriyet Savcısının iddianame hazırlamakla görevli olduğu düzenlenmiştir. Gerek tutuklama kararının verilmesini talep eden savcı ve gerekse tutuklamaya hükmeden hâkim, haksız yere kullanılması halinde şüpheli veya sanıklar aleyhine vahim sonuçlar doğurabilecek bir tutuklama kararının hangi somut olgulara dayandığını yazılı olarak açıklamak zorundadır¹⁴⁴.

Yukarıda da belirtildiği gibi koruma tedbirlerine başvurulabilmesi için, eldeki deliller göz önünde bulundurulduğunda yargılamanın sanık aleyhine mahkûmiyet ile sonuçlanması ihtimalinin yarıdan fazla yani daha olası gözükmeye gerekir.¹⁴⁵ Zira koruma tedbirleri, kişinin temel hak ve hürriyetlerini mahkûmiyet öncesi sınırlar. Oysa salt bir kişi hakkında kamu davası açılması, onun, temel hak ve hürriyetlerini kısıtlamayacaktır. Dolayısıyla yarıdan büyük (yüzde elliden yüksek) bir ihtimalle olmasa dahi makul ihtimallerden birinin sanık veya şüphelinin suçlu olduğu yönündeyse Cumhuriyet Savcısı soruşturmanın sonunda iddianameyi hazırlamalıdır. Böylece yargılama neticesinde maddi gerçeği ulaşılabilecektir. Başka deyişle 170 de kullanılan "yeterli şüphe" ifadesi görece olarak daha düşük yoğunlukta bir şüpheyi ifade edecektir.

144 Erem, Şerh, s.231; Ali Karagülmez, Tutuklama Nedenleri ve Tutuklama İsteminin Reddi Kararına İtiraz Konusunda 5271 Sayılı CMK'nın İncelenmesi, TBBD, Y:18, S:58, Mayıs-Haziran 2005, s.121.

145 Öztürk/Erdem, a.g.e., s.485.

Kuvvetli şüpheden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin Alman öğretisinde verilen çarpıcı bir örnek uyarınca, elinde bıçak olan bir kişinin, az önce bıçaklanarak öldürüldüğü belli olan bir cesedin yanında tek başına bulunmasının tutuklama yapabilmesi için tek başına kuvvetli şüphe teşkil etmeyeceği, şüphelinin aleyhine başka delillerin de bulunması gerekir. Şüphesiz bu örnekte iddianame hazırlanması için yeterli şüphe vardır.

Kuvvetli şüphe bulunan hallerde daha düşük bir şüphe derecesini ifade eden yeterli şüphenin arandığı durumlarda başvurulabilecek işlemler de yapılabilecektir.

Uygulamada sıklıkla şüpheliler aleyhine iddianame hazırlamak için kullanılacak delillere daha ulaşılmadan yolun daha başında soyut bir şüpheye dayanarak, şüphelinin hürriyetlerinden mahrum kılınmasını talep etmektedirler. Tutuklama kararından daha sonra ise yavaş yavaş tabiri caizse "hiç acele edilmeksizin" iddianame hazırlanmaktadır. Zaten şüpheliler tutuklu olduğundan acele etmeye artık gerek kalmamıştır. İddianamelerin aylar sonra hazırlanmasından soruşturmanın en başında ve kuvvetli şüphe oluşturacak herhangi bir delilin ortada olmadığı, buna rağmen tutuklama istenildiğinin emaresi olmaktadır. Şüpheliler bu durumda CMK m.141 gereğince tazminat hakkı kazanabilecektir¹⁴⁶.

Benzer durumlar AİHM' huzuruna da taşınmaktadır, Erdagöz/Türkiye kararında, AİHS m.5 anlamında yeterli şüpheden bahsedilebilmesi için, kişinin suç işlemiş olabileceğine dair tarafsız bir şahsı tatmin edecek olay veya bilgilerin bulunması gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁷. AİHM, 30.08.1990 tarihli Fox, Campbell ve Hartley / Birleşik Krallık kararında şikayetçilerin sırf IRA' ya mensup teröristler oldukları kuşkusuyla yakalanmış ve tutuklanmış olmalarının, yeterli bilgi ve olayların yokluğunda bir suç işlemiş olma kuşkusununun makul bir gereksinimi oluşturmayacağı" vurgulamıştır¹⁴⁸.

146 Öztekin Tosun, "Hazırlık Soruşturmasında Tutukluluk", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C:1, S:1, Y:1978, s.32 vd; Öztürk/Erdem, 2006, a.g.e., s.513.

147 AİHM 22.09.1997 tarihli Erdagöz/Türkiye Kararı, Karar metni için bkz. www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/erdagoz.htm (Erişim: 21.06.2011).

148 Fatih Selami Mahmutoglu, **İnsan Hakları Açısından Tutuklama ve Türk Hukuku**, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, İstanbul, 1998, s. 163

3. Ölçülülük İlkesine uygunluk

Nitelikleri gereği, tüm koruma tedbirleri, bilhassa tutuklama müessesesi, temel hak ve özgürlüklerini geçici bir süre kısıtlamaktadırlar. Buna rağmen, yargılamanın nihayetinde maddi gerçeği ortaya çıkarabilmek için çoğu zaman koruma tedbirlerine başvurulması gerekebilmektedir, Masumiyet karinesine rağmen, bir koruma tedbirine başvurulabilmesi için haklı görünüş ve gecikmede tehlike ön şartları aranacak ve tüm bu hususları değerlendiren hâkim veya mahkeme, ihtiyarılık ilkesi çerçevesinde koruma tedbirine başvurulup, başvurulmaması hakkında bir karar verecektir.

Koruma tedbirlerinin, daima geçici bir süre için uygulanabilir olmaları bu sürenin her zaman kısa olduğu anlamına gelmez. Koruma tedbirleri arasında kişi hak ve özgürlüklerine en derinden etkileyen, tedbir olan tutuklama süresi bazı durumlarda on yıl¹⁴⁹ gibi insan ömrünün oldukça uzun bir bölümünü kapsayabilmektedirler. Koruma tedbirlerine başvurulmasının her zaman ihtiyari olduğuna ve şüpheli ve sanıkların yargılamanın sonuna kadar masum kabul edildiklerine bir önceki bölümlerde değinilmiştir. Bu çerçevede mahkeme veya hâkimin gene de bir koruma tedbirlerine karar vermesi halinde mutlaka göz önünde bulundurulması gereken husus, koruma tedbirine karar vermekle elde edilecek yarar ile, bu surette ortaya çıkacak zarar arasında makul bir dengenin, kabul edilebilir bir orantının bulunmasıdır¹⁵⁰. Bu denge veya orantı için kullanılan "ölçülülük" terimi Anayasa' mızın 13. Md.' sine 2001 yılında 4709 sayılı kanun ile girmiştir.

CMK'da da "ölçülülük", m.100/1/2 maddesinde "*İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez*" ifadesi ile düzenlenmiştir.

Bu itibarla, bir yandan koruma tedbirine başvurulmadan devam eden yargılamanın adaleti tesis edememesi ihtimalinin vahameti, diğer yandan ise kişi hak ve özgürlükleri sebepsiz yere kısıtlanmış olma ihtimali arasında, ikili bir denge tesis

149 CMK m.252/2'ye göre, "250 inci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde öngörülen suçlar bakımından, Kamunda öngörülen tutuklama süresi iki kat olarak uygulanır." Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde görülen CMK m.250/1-c kapsamındaki suçlar bakımından tutukluluk süresinin dört yıl, uzatma süresinin de altı yıl olmak üzere toplam tutuklulukta geçecek toplam sürenin on yıl olabilmektedir.

150 Öztürk/ Erdem, a.g.e., s.487.

edilmelidir¹⁵¹. Şüpheli veya sanığa atılı suçun vahameti ve bu suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığı, bir koruma tedbirine karar verilirken mahkeme veya hâkim tarafından ölçülülük değerlendirilmesi yapılırken göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde yargılamanın yavaşlığı nedeniyle suçu sabit olmayan bir kişi kendisine atılı suç için öngörülen cezaya yakın bir süreyi tutuklu yargılanarak geçirebilecektir. Yargılamanın beraat ile sonuçlanması ihtimalinin her zaman olduğu göz önünde bulundurulduğunda böyle bir neticenin kabul edilemez olduğu izahtan varestedir.

Ölçülülük bazen kanun ile açıkça düzenlenmiş ve bir takım koruma tedbirlerine başvurulması bazı suçlar için veya bazı Şüpheli veya sanıklar için ölçülü olmayacağı için yasaklanmıştır. Örneğin CMK'nın 100/4. maddesinde, sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir. Benzer şekilde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilmesi yasaklanmıştır¹⁵².

Bununla birlikte disiplinin çok büyük önem taşıdığı askerlik müessesesi daha katı kurallara tabidir. Bu çerçevede, Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 153 (AMKYUK) 71/2. Maddesi uyarınca, "sırf askeri suçlar bakımından, kanunda öngörülen cezanın üst sınırı bir yıldan az olsa dahi" tutuklama kararı verilebilmesine olanak tanınmıştır.

Ölçülülük, yargılama sürecinin tamamında göz önünde bulundurulmalı ve ortaya çıkan deliller, sanık veya şüpheli lehineyse başka deyişle sanık veya şüpheli hakkındaki şüphe gittikçe zayıflıyorsa bu doğrultuda başvuru koruma tedbiri gözden geçirilmeli ve kişi hak ve hürriyetlerini daha az sınırlayan bir tedbir tercih edilmelidir. Aynı doğrultuda muhakemenin gidişatı sanık veya şüpheli aleyhine şüpheyi artırır nitelikteyse başvurulmuş tedbirin yerine daha ağır bir tedbir öngörülebilir¹⁵⁴.

151 Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 759

152 Öztürk/ Erdem, **a.g.e.**, s.487.

153 25.10.1963 tarih ve 353 sayılı Kanun (26.10.1963, RGN: 11541 Mükerrer).

154 Koca, **a.g.e.**, s.118

Ayrıca koruma tedbirinin seçimi esnasında her sanık veya şüphelinin durumu subjektif olarak değerlendirilmelidir. Şöyle ki şüpheli veya sanığın, yurtdışına çıkmasının yasaklanması yargılamanın sıhhatli devam ettirilebilmesi için yeterli ise, atılı suç için kanunda öngörülen cezanın ağırlığı ya da sanık veya şüpheli aleyhine şüphe ne kadar kuvvetli olduğundan bağımsız olarak tutuklama yerine yurtdışına çıkması yasağı ile yargılamaya devam edilmelidir¹⁵⁵.

Kanunda yer alan adli kontrol tedbirleri (m.109 vd) ve yine tutuklama yasağına ilişkin düzenleme (m.100/4) ölçülülük ilkesini somutlaştırma işlevi gören maddelerdir¹⁵⁶.

4. Tutuklama Nedeninin Varlığı

a. Genel Olarak

Tutuklama kararı verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesi gerekli ancak yeterli değildir. Ayrıca kanunda belirtilmiş durumlardan en az birinin de varlığı aranacaktır. Bu “tutuklama nedenleri veya sebepleri” kanunda tadat edilmiş olup hâkim veya mahkemenin takdirine bırakılmadığı gibi genişletici yoruma da kapalıdır¹⁵⁷.

CMK m.100/2-a'da şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığı bir tutuklama nedeni olarak düzenlenmiştir. CMK m.100/2-b'de ise şüpheli veya sanığın bazı davranışları da bir tutuklama nedeni olarak kabul edilmiştir. Bunlar; delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme ve tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunmadır.

18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanun ile CMUK kabahatlerde tutuklamayı düzenleyen madde 105 yürürlükten kaldırılmış ve böylece tutuklama ile ilgili olarak cürümler ve kabahatler için yapılan ikili ayırım sonlandırılmış yerine 6 aydan fazla

155 Centel Nur, "Koruma Tedbirlerinde Gelişmeler" Hukuk Araştırmaları Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, C:8, S:1-3,1994, s. 93

156 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, a.g.e., s.762

157 Centel ve Zafer, a.g.e., s.262-265.

hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren ve gerektirmeyen suçlar şeklinde ikili bir ayırım getirmiştir.

Ancak CMUK m.104'te altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda bazı koşulların varlığı halinde tutuklama imkanı varlığını sürdürmüştür¹⁵⁸. Bu nedenler, suçun toplumda infial uyandırması, ikametgâh veya meskenin bulunmaması ve kim olduğunun ispat edilememesidir.

CMUK, 6 aydan fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar bakımından iki tutuklama nedeni öngörmüştü. Bunlar; kaçma şüphesi ve delilleri karartma şüphesidir. CMK ise hem 6 ay kriterini terk etmiş, hem de tüm suçlar bakımından geçerli olan iki tutuklama nedeni öngörmüştür¹⁵⁹.

Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçların soruşturması veya kovuşturması kapsamında şüpheli veya sanıklar aleyhine tutuklama kararı verilememektedir (CMK m.100/4). CMK m.100/f.2 ve f.3'te düzenlenen tutuklama nedenleri CMUK'a kıyasla temel hak ve özgürlüklere daha saygılıdır.

Temel hak ve özgürlüklerin korunması adına üzücü bir gelişme neticesinde, CMK'nın mecliste kabul edilip yayımlandığı ilk halinde cezasının üst sınır iki yıl olarak öngörülmüşken 25.05.2005 tarih ve 5353 sayılı Kanun¹⁶⁰ m.11 ile bu sınırın bir yıla indirilmiştir¹⁶¹.

AİHS' in 5/1-c Md.' sinde tutuklama nedenleri şüpheli veya sanığın tekrar suç işlenmesine veya kendisine zarar vermesine engel olmaktan ibarettir.

Kanaatimizce AİHS'nin cevaz vermiş olmasına rağmen, CMK'da şüpheli veya sanığın serbest yargılanmasının kamu düzenin bozulma riskini yaratıyor olmasının ve şüpheli veya sanığın tekrar suç işleme ihtimalinin tutuklama nedeni olarak düzenlenmemiş olması isabetli bir tercihtir. Zira ceza yargılaması suç işlendikten

158 Hafizoğulları, a.g.e., s.36-38.

159 Öztürk ve Erdem, a.g.e., s.515.

160 01.06.2005 tarih ve RGN: 25832.

161 Özbek, a.g.e., s.279,280.

sonra başlar, muhtemel suçların oluşmasını engellemek, kamu düzenini korumak, görevi kamu yararını hizmet etmek olan idari makamların ve onların hizmetinde olan idari kolluğundur. Bu alan ceza hukuku değil idare hukuku tarafından düzenlenir. Adli kolluk suç işlendikten sonra adaleti tesis etmek için savcının emrinde hareket eder. Bazı ülkede emniyet amirinin emrindeki idari kolluk ile savcının emrindeki adli kolluk emniyet teşkilatı içerisindeki farklı departmanlarda görev alan polisler tarafından yürütülmektedir¹⁶².

AİHM, 10.11.1969 tarihli Matznetter/ Avusturya kararında sanığın, "tekrar suç işlemesinin önlenmesi" gerekçesi ile tutuklamayı haklı bir neden olarak kabul etmiştir. Buna göre, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş sanığın durumu ve mağdurların uğradığı zararın büyüklüğü, sanığın suçu yeniden işleyebileceği hususunda haklı bir endişe yaratmıştır. Bu doğrultuda vahim bir suçu işlediğinden, şüphelenilen sanığın, yargılama sırasında tutukluluğunun devamına karar verilebileceğini sonucu hasıl olmuştur¹⁶³.

CMK'nın 100/2 ve 100/3 maddelerinde düzenlenen söz konusu tutuklama nedenleri ayrıntılı olarak aşağıda incelenmiştir

b. Kaçma, Saklanma Şüphesi ve Değerlendirilmesi

(1) Kaçma veya Saklanma Kavramı

Şüpheli veya sanığın kaçma veya saklanması gerek Anayasada gerekse CMK da tutuklama nedeni olarak düzenlenmiştir.

CMK m.100/2-a uyarınca, şüpheli veya sanığın "kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığı" halinde tutuklanabileceğini düzenler.

162 Örneğin, Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu madde 12 uyarınca Fransa'da adli kolluk görevinde sadece "Police Judiciaire" (adli polis) olarak adlandırılan şubeye bağlı polisler görev alırlar. Bkz. <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154&idArticle=LEGIARTI000006574849&dateTexte=20111015> (Erişim tarihi 30.05.2011)

163 Malkoç ve Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 281

Anayasa m.19/3, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişilerin "kaçmalarının önlenmesi" teminen tutuklanabilecekleri düzenlenmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.5/1-c'de de "kaçma şüphesi", tutuklama nedeni olarak tayin edilmiştir.

Bu noktada kaçma ve saklanmanın tanımı önem arz etmektedir. "Kaçağın Tanımı" CMK'nın 247'nci maddesinde verilmiştir; "*Hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacı ile yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılamayan*" kişi kaçak statüsüne girecektir.

Buna göre, şüpheli veya sanığın kasten, adli makamların muhakeme işlemlerini yürütebilmelerini engellemek için, mahkemede hazır bulundurulmasını olanaksız kılması halinde "kaçma" durumu söz konusu olacaktır¹⁶⁴.

Yeri gelmişken gaip ile kaçak arasındaki farka da değinmek uygun olacaktır. Gaip, bulunduğu yer bilinmeyen veya yurt dışında bulunup da yetkili mahkeme önüne getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan şüpheli veya sanıklardır. (CMK m.244/1).

Gaip statüsüne girmek için şüpheli veya kaçağın kastı aranmaz. Gaibin çoğu zaman nerede olduğu belli olmadığı gibi hayatta olup olmadığı konusunda da kesin bilgi bulunmamaktadır. Sanığın gaip olup olmadığına karar verme yetkisi yargılamayı yapan mahkeme karar verecektir. Gaip olduğuna karar verilenler hakkında duruşma açılmaz; mahkeme, delillerin ele geçirilmesi veya korunması amacıyla gerekli işlemleri yapar (CMK m. 247/2).

Doktrinde, gaip hakkında da yakalama emri düzenlenebilmesini mümkün kılacak bir yasa değişikliğinin doğru olacağı ileri sürülmüştür¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Centel, , a.g.e., s.42

¹⁶⁵ Ali Kemal Yılmaz, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Adli Kontrol", **Risk Altındaki Global Dünya Toplumu ve Ceza Hukuku**, Bahçeşehir Üniversitesi, Ocak 2011, s.

Şüpheli veya sanığın, suçu işlemeden az önce veya işledikten sonra ikametgâhını yurtiçinde değiştirip yeni adresini bildirmemesi veya yurtdışına yerleşmesi ve böylelikle mahkeme tarafından kendisine kasten ulaşılmasını sağlaması kaçma durumlarına örnek teşkil eden durumlardır. Bu değişiklikler kasten yapılmalıdır, uzun zamandır planlanan eğitim veya iş amaçlı, yurt dışı yolculukları veya taşınmaları kaçma olarak değerlendirilmemelidir.

CMK 247 uyarınca şüpheli veya sanığın saklanması da onu kaçak statüsüne sokacaktır. 247'nci madde de verilen tanımdan da anlaşılacağı üzere yurtdışına çıkmaksızın adli mercilerin kendisine ulaşmamasını amaçlayan kişi için "saklanma" terimi yurtdışına çıkmak suretiyle adli mercilerin kendisine ulaşmamasını amaçlayanlar için ise "kaçma" terimi kullanılmaktadır.

Saklanma fiili mutlak suretle hakkında soruşturma yürüten mahkemenin yetki alanı dışına çıkmak olarak algılanmamalıdır. Aynı yetki alanı içinde kalan ancak sahte kimlik kullanan kişiler de saklanmış kaçak durumundadırlar.

Kaçak her halükarda saklanmış da sayılacaktır, bu sebeple saklanmanın, kaçma kavramının anlamını kuvvetlendirmekten öteye gitmemektedir¹⁶⁶.

(2) Kaçma veya Saklanma Şüphesinin Değerlendirilmesi

Henüz kaçmaya olarak nitelendirilebilecek bir davranış sergilememiş şüpheli veya sanıklar hakkında yakın gelecekte kaçacaklarına ilişkin somut olgular tespit edilirse kaçma şüphesine dayanılarak tutuklanmasına karar verilebilir.

Söz konusu somut olgular objektif ve bağımsız olan her karar makamı tarafından şüphelinin veya sanığın kaçmasına yönelik ciddi bir tehlikenin bulunduğuna ikna edecek nitelikte olmalıdır. Dolayısıyla her hâkimin objektif olarak bu somut olguları göz önünde bulundurarak kaçma riskinin ciddi olduğunu değerlendirebilmesi gerekir¹⁶⁷.

166 Toroslu/Feyzioğlu, a.g.e., s.214-215;

167 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.45; Schmidt, a.g.e., s.118;.

Sanık veya şüphelinin konumu ve maddi veya kişisel imkanlarının kendisinin kolaylıkla kaçmasına imkan verecek durumda olması tek başına kaçma riskinin bulunduğunu anlamına gelmez. Diğer yandan kaçağın kendi iradesiyle teslim olması halinde tekrar kaçacağı yönünde somut olgular tespit edilmediği takdirde, kaçma şüphesi ile tutuklanmaması uygun olacaktır¹⁶⁸.

AIHM'nin konuyla ilgili olarak 10.11.1969 tarihli Stögmüller/Avusturya kararında "...*Sanığın kaçma tehlikesi, sanığın sadece sınırı geçmesinin mümkün ve kolay olması ile açıklanamaz; tutuklunun kalmaktansa kaçması halinde doğacak sonuçların kendisine daha az kötü gelebileceğini düşünmek için sebepler bulunmalıdır; özellikle ağır bir ceza alma riski, sanığın tutukluluğa gösterdiği uyumsuzluk, ülke içinde kurulmuş bağlantılar bulunmaması gibi bir dizi koşul var olmalıdır. Olayda başvuru ilk salıverilmesinden sonra birçok kez yurtdışına çıkmış ve sonra geri dönmüştür. Başvurucunun davranışı kaçma tehlikesi bulunduğunu göstermemektedir*¹⁶⁹." İfadesi kullanılmıştır.

Kişinin bekâr veya evli veya çocuklu olması, işsiz veya yerleşik bir ticari veya mesleki faaliyetinin olup olmaması, mali durumu, kişinin karakteri, sabıka kaydı olup olmadığı araştırılmalı ve bu kriterlere göre eldeki bilgiler tartılıp, kaçma riski olup olmadığı değerlendirilmelidir¹⁷⁰.

Konuyla ilgili AIHM 27.06.1968 tarihli Neumeister/Avusturya kararında, "...*kaçma tehlikesi sadece, sanığın mahkûmiyet halinde alabileceği cezanın ağırlığına dayanılarak değerlendirilemez; diğer unsurlar özellikle şahsın karakteri, ahlaki durumu, ikametgahi, mali durumu, aile bağları, ve hakkında kovuşturma yapılan ülke ile her türlü ilişkileri ile alakalı olan diğer bütün unsurlar ya bir kaçma tehlikesinin varlığını teyit edebilir veya bunun çok zayıf bir ihtimal olduğunu ortaya koyar ki, bu durumda tutuklama haklı olmaz*" ifadelerine yer verilmiştir.

Ayrıca aynı kararda uzun süre tutuklu yargılanan kişinin tutuklu kaldığı sürenin cezasından mahsup edileceğini göz önünde bulunduracağından "Tutukluluk uzadıkça kaçma tehlikesi azalır." yargısına yer verilmiştir.

168 Öztürk, **Tutuklama Sebepleri I**, s.16.

169 Osman Doğru, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, C.I, İstanbul, 2004, s.62

170 Centel, a.g.e., s.44.

Yaşlı veya hasta kişilerin hareket imkânları ve sıfırdan yeni bir hayata başlama imkânlarının kısıtlı olması kaçma ihtimallerini düşüren niteliklerdir. Suçunu itiraf eden kişiler için de ilgili suç için öngörülen cezayı çekmeyi göze aldığına dair önemli bir işaret olduğundan bu kişiler için de kaçma şüphesinin az olduğu kabul edilmelidir.

Diğer taraftan, uyuşturucu madde, kumar bağımlılığı olan kişiler için kaçma şüphesi sübjektif koşulları dikkate alındığında daha yüksek olduğu kabul edilmelidir.

İntihar etmek suretiyle muhakemeden kurtulmayı hedefleyen kişilerin intihara girişimleri bir çeşit kaçma şüphesi olarak değerlendirilemeyeceği ileri sürülmüştür¹⁷¹ kanaatimce bu kişilerin tutuklanarak gözetim altına alınmaları yargılamanın sıhhatli bir şekilde sonuçlandırılması için gerekli ise tutuklamaya hükmedilmelidir.

Kişinin sabit bir ikametgâhının olmayışı da aleyhinde kaçma şüphesini güçlendirecektir.

Sanığın içinde bulunduğu koşulların kaçmaya uygun olması, her zaman kaçma şüphesinin somut olgulara dayandığı sonucunu doğurmaz. Sanığın ve şüphelinin eğiliminin ne yönde olduğu kişiliği ve niyeti de araştırılmalıdır¹⁷².

Sanık ve şüphelinin sahte kimlikle ev kiralaması, yurt dışına çıkmaya çalışması, yurt içindeki ilişkilerine önem vermeyip yurt dışındaki ilişkilerini arttırması, yabancı dil bilmesi veya öğrenmeye çalışması bulunduğu yerin ülke sınırına yakın bir yerde yaşaması, kimseyle sosyalleşme çabası olmaması, üzerinde büyük miktarda nakit para bulundurması ve terör veya uyuşturucu kaçakçılığı gibi suçları işlemiş olması kaçma şüphesini gösteren olgulardır¹⁷³.

---

171 Centel, a.g.e., s.44-45;

172 A.g.e., s.42,43.

173 Öztürk ve Erdem, a.g.e., s.507.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ringeisen-Avusturya kararında; kişinin geçmişte bir suç isnat edilmesini müteakip kaçmış olmasını, belirli kaçma planlarının tespit edilmesini ve kaçmayı kolaylaştıracak şekilde bir başka ülke ile bağlantılarının olmasını kaçma şüphesi gösteren olgular olarak değerlendirmiştir¹⁷⁴.

c. Şüpheli veya sanığın Davranışları

(1) Genel Olarak

Bir diğer tutuklama nedeni ise sanık veya şüphelinin delilleri karartmasına yönelik kuvvetli ihtimalidir. (CMK m.100/2-b). Delillerin karartılacağı hususunda da tıpkı kaçma şüphesinin varlığının saptanmasında olduğu gibi somut olgulara dayanılmalıdır¹⁷⁵.

Her somut olayda sanık veya şüphelinin subjektif nitelikleri göz önüne alınarak somut olgular değerlendirilmeli ve delilleri karartma şüphesinin varlığı hakkında karar verilmelidir¹⁷⁶. Unutulmamalıdır ki, sanık veya şüphelinin suçunu inkar etmesi ve hatta yalan söylemesi ve kolluk kuvvetli ile adli mercileri kandırabilmek için ikna etmeye çalışması dahi savunma hakkı içinde kabul edilen ve yaptırım uygulanmayan davranışlardır. Dolayısıyla sanığın somut nitelikteki delilleri karartması ile yukarıda izah edilen gerçek dışı beyanlar vermesi birbirinden farklı durumlardır. Delil karartmayan ve kaçma/ saklanma girişiminde bulunmayan ve fakat yalan beyanlarda bulunan kişiler hakkında sırf bu yüzden tutuklamaya hükmedilmesi hukuka uygun olmayacaktır.¹⁷⁷

Diğer taraftan, şüpheli veya sanığın delilleri karartmasından şüphe duyulması halinde tek çözümün tutuklama olduğu anlaşılmamalıdır. Diğer koruma tedbirleri de pekâlâ şüpheli veya sanığın tutuklanmasına gerek olmaksızın murat edilen neticeleri verebilecektir. Gerçekten de bazı durumlarda tutuklama yerine arama, el koyma, tanık ve bilirkişileri erken dinleme gibi yöntemlere başvurarak tutuklama tedbiri kullanmaktan kaçınılabılır.

174 Malkoç ve Yüksektepe, **a.g.e.**, s.282.

175 Karagülmez, **a.g.e.**, s.121,122.

176 Centel, **a.g.e.**, s.50,51.

177 Öztürk, **a.g.e.**, s.5-8.

Gerçekten de tutuklama koruma tedbirleri arasında kişi temel hak ve hürriyetlerini en ağır şekilde kısıtlayan müessese olması hasebiyle en son çare olarak başvurulmalı, başka yöntemlerle yargılamanın sıhhatli bir şekilde devam ettirilmesi mümkünken tutuklama tercih edilmemelidir.

Bununla birlikte şüpheli veya sanığın daha önce delillerin karartılması teşebbüs etmiş olduğunun tespit edilmesi halinde bu kişi hakkında kaçınılmaz olarak delilleri karartma şüphesinin var olduğu anlamına gelmez¹⁷⁸. Bu kişilerin geçmişteki yaptıkları nedeniyle gelecekte de hukuka aykırı davranışlar sergileyecekleri yönünde önyargılar ile tutuklama kararları verilmemelidir. Her somut olayda şüphelinin veya sanığın hukuka aykırı fiili ilk kez yapacağına veya tekrarlayacağına ilişkin somut delillerin varlığı aranmalıdır¹⁷⁹.

Şüpheli veya sanığın kendisinden kaynaklanmayan olay ve nedenlerden ötürü tutuklanması söz konusu olmamalıdır. Örneğin bir yakının onu kurtarmak için delil karartmaya teşebbüs etmesi, iştirak hali söz konusu değilse, böyle bir girişimde bulunmamış olan sanık veya şüphelinin tutuklanması sonucunu doğurmamalıdır¹⁸⁰.

Son olarak karar verilmesi için gerekli delillerin tamamı toplanmış ise veya tam aksine tüm delillerin karartıldığı tespit edilmişse artık delillerin karartılması şüphesine dayanılarak tutuklamaya karar verilemez¹⁸¹.

(22) Tanık, Mağdur veya Başkaları Üzerinde Baskı Yapılması Girişiminde
Bulunma

CMK m.100/2-b'de "tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma" olarak adlandırılan bir diğer delil karartma yöntemi de şüpheli veya sanığın meşru olmayan biçimde anılan kişileri yanıltılması, korkutulması ve ya

178 Özbek, a.g.e., s.277,278.

179 Malkoç / Yüksektepe, a.g.e., s.282.

180 Öztürk, a.g.e., s.5-8.

181 Malkoç ve Yüksektepe, a.g.e., s.283.

da bir takım vaatlerde bulunarak kendi lehine yanlış ya da yalan beyanda bulunmaya yöneltilmesi veya bu yönde girişimde bulunmasıdır¹⁸². Madde hükmünde "başkaları" olarak ifade edilen kişiler bilirkişi ve suç ortaklarını da kapsamaktadır¹⁸³.

Bununla birlikte şüpheli veya sanığın veya müdafisinin savunma hazırlama aşamasındayken sırf bu kişilerle irtibata geçmeleri, maddi olay hakkında ne bildiklerini sormaları ve hatta bu kişilerden eğer böyle bir hakları bulunuyorsa tanıklıktan çekilmelerini rica etmeleri, herhangi bir baskı yapılmadığı ve yanlış veya yalan beyanda bulunmaları için maddi çıkar teklif edilmediği müddetçe delilleri karartma sayılmayacaktır¹⁸⁴.

(3) Tutuklama Sebeplerinin Varlığına İlişkin Yasal Karineler (CMK m.100/3)

CMK madde 100/3 de tadat edilmiş katalog suçlar¹⁸⁵ olarak da adlandırılmakta olan bir takım suçların, soruşturulması veya kovuşturulması aşamasında tutuklama

182 Centel, a.g.e., s.50,51.

183 Yurtcan, **Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu ve Yorumu**, s.66.

184 Centel, a.g.e., s.50.

185 (CMK 100/3.Md.)Tutuklama nedenleri

(3) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

- a) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;
  1. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar (madde 76, 77, 78),
  2. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),
  - 3.(Ek: 6/12/2006 - 5560/17 md.) Silahla işlenmiş kasten yaralama (madde 86, fıkra 3, bent (e) ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama (madde 87),
  4. İşkence (madde 94, 95)
  5. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),
  6. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),
  - 7.(Ek: 6/12/2006 - 5560/17 md.) Hırsızlık (madde 141, 142) ve yağma (madde 148, 149),
  8. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
  9. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, madde 220),
  10. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),
  11. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314,315),
- b) 10.7.1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.
- c) 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22 nci maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu.
- d) 10.7.2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.
- e) 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü maddelerinde tanımlanan suçlar.
- f) 31.8.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 110 uncu maddesinin dört ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları.

kararı verilebilmesi için başkaca tutuklama nedenlerinin varlığı aranmayacak salt bu suçların işlendiği yönünde kuvvetli suç şüphesinin varlığı karine olarak tutuklama kararı verilebilmesi için yeterli kabul edilecektir.

Şüpheli veya sanığa isnat edilen suçun ağır cezalı olması halinde tutuklama yapılabileceğine dair hüküm 1963 yılında Türkiye İşçi Partisi tarafından Anayasa Mahkemesi' ne götürülmüş, ancak Anayasa Mahkemesi 19.02.1963/ 277-34 sayılı kararıyla böyle durumlarda tutuklamanın zorunlu olmadığı, bunun bir karine olduğunu, aksinin de kabul edilebileceği gerekçesiyle başvuruyu reddetmiştir¹⁸⁶.

CMUK döneminde sayma metoduyla katalog suçların belirtilmesi yöntemi kullanılmamış ve "Kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi veya sanığın ikametgâhı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi" halinde karine olarak tutuklama nedeninin var olduğu düzenlenmiştir.

katalog suçların soruşturması hallerinde tutuklamaya başvurulması zorunlu değildir. Esasında yukarıda da izah edildiği üzere tutuklama her zaman ihtiyari bir uygulamadır. Pek tabidir ki katalog suçların soruşturulması ve kovuşturulması aşamasında da hâkimin tutuklamanın gerçekten gerekli olup olmadığını, bir tutuklama nedeninin var olup olmadığını araştırması gerekmektedir..

Alman CMK' nın tutuklamaya karine teşkil eden katalog suçlara ilişkin 112/3'ncü maddesinin hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil etmemesi için Alman Anayasa mahkemesi; sanığın tutuklanmadığı takdirde olayın aydınlatılmasının veya suçlunun cezalandırılmasının tehlikeye düşeceği sanığın veya şüphelinin kaçabileceği veya delilleri karartabileceği somut vakalar ile tevsik edilmemiş olsa bile bu yönde emarelerin bulunmasının dahi bazı durumlarda tutuklama yeterli olabileceğini hükmetmiştir. .

Alman Öğretisinde, Anayasa Mahkemesi kararının failin sübjektif durumunun yeterince dikkate alınmadığı ve şüpheli veya sanığın kaçma ya da karartma

(4) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/11 md.) Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez."

186 Köksal, a.g.e., s. 104

tehlikesinin varlığı hususunda ispat yükünü tersine çevirmekte olduğu ileri sürülerek eleştirilmiştir.

Ayrıca, 1994 değişikliğiyle kundakçılığın da katalog suçlara eklenmesinin 1994 yılında Solingen'de yaşanan münferit bir olay olan Türk göçmenlerinin evlerinin kundaklanmasının çok etkili olduğu, iddia edilmiştir.¹⁸⁷

Kanaatimce, CMK sisteminde de gerçekten de diğer tutuklama nedenleri ve tutuklama şartları birlikte arandığında ayrıca katalog suçların kanunda sıralanmasına gerçekten ihtiyaç bulunmamaktadır. Belirli suçlarda tutukluluk nedeninin varlığının karine kabul edilerek adeta ispat yükünün yer değiştirilmesi masumiyet ilkesinden yararlanan tutuklular arasında eşitliği bozmaktadır. Adeta daha isnat edilen suç ne kadar vahim ise şüpheli veya sanıkların lehine masumiyet karinesi bir o kadar az uygulanmaktadır.

C. TUTUKLAMANIN ŞEKLİ ŞARTLARI

1. Muhakeme Şartının Gerçekleşmesi

Anayasa m. 19/3 uyarınca, tutuklama kararı vermeye münhasıran hakimler yetkilidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.5/1-c' de ise, tutuklamaya sadece hakimlerden yetkili olduğu açık olarak belirtilmemekte, bunun yerine "yetkili adli makam"dan söz edilmektedir¹⁸⁸. AİHM içtihatları "yetkili adli makam" teriminin tanımını verirken bu makamın mutlak suretle mahkeme olmasını şart koşturmakta ve bağımsız, tarafsız ve teminatlı mercilerin de "yetkili adli makam" kapsamına değerlendirilebileceğini belirtmektedir¹⁸⁹.

Yargılamanın tamamlanmasına engel teşkil eden bir durum varsa tutuklamaya da karar verilemeyecektir. Bu çerçevede affa veya zamanaşımına uğramış suçlardan ötürü kimseye tutuklama kararı verilemeyecektir.

187 <http://bundesrecht.juris.de/stgb/index.html>, Erişim Tarihi: 20.07.2011

188 Centel, a.g.e., s. 69.

189 Ümit Kardeş, **Türkiye'nin Demokratikleşmesinde Öncelikler**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 2004, s.21 vd.

Benzer şekilde ceza yargılamasının yapılabilmesi bir şarta bağlıysa bu şart gerçekleşmeden tutuklama da yapılamayacaktır. CMK sisteminde muhakeme şartları, izin, talep, karar ve şikâyetten ibarettir.

İzin ve talep Adalet Bakanı tarafından kamu davası açması için Cumhuriyet Savcısına yöneltilen irade beyanlarıdır. TCK madde 12, 13, 299, 305 ve 306. Kapsamında yargılama yapılabilmesi için izin veya talep gerekecektir.

4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun' a göre de, görev suçu işleyen memurların yargılanabilmeleri için kanunda belirtilen mercilerce izin verilmesi gerekir.

Mağdurun şikâyeti de muhakeme şartlarından biridir Ancak CMK m.90/3 uyarınca *"Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara beden veya akıl hastalığı, malûllük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir."* Bu istisnai hallerde, şikâyet beklenmeksizin yakalama yapılabilecek ve muhakeme şartı gerçekleşmeden tutuklama yapılabilecektir¹⁹⁰.

Muhakeme şartına bir diğer örnek olarak geçici yasama dokunulmazlığı verilebilir. Şöyle ki, AY m.83/2' uyarınca *"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu derhal doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bildirmek zorundadır."* Bu itibarla Anayasanın 14'üncü maddesi¹⁹¹ uyarınca soruşturulan

190 Centel, 2005, **a.g.e.**, s.265.

191 AY m.14- Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması:

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

veya kovuşturulan Şüpheli veya sanık, yargılama sırasında milletvekili seçilirse, "yasama dokunulmazlığı" kazanamayacaktır.

2. Hakim veya Mahkeme Tarafından Verilmiş Bir Tutuklama Kararının olması

a. Genel Olarak

Anayasa'nın 19/3 maddesi uyarınca tutuklama kararı sadece yetkili hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak verilebilecektir. AİHS'de ise tutuklama kararını sadece hakim veya mahkeme tarafından verilebileceği açıkça belirtilmemiş bunun yerine "yetkili adli makamlar" ibaresi kullanılmıştır.

İç hukuk sistemimizde tutuklama kararı ancak yargılamanın evrelerine göre değişiklik gösteren yetkili hakim veya mahkeme tarafından şüpheli veya sanığın da hazır bulunduğu duruşmada gerekçeli ve yazılı olarak verilebilecektir.

b. Tutuklama Kararı Vermeye Yetkili Mercii

(1) Soruşturma Evresinde

Soruşturma evresinde¹⁹² tutuklama kararı, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine yetkili sulh ceza hâkimi tarafından verilir CMK m.101/1 .

CMK m.12/1 uyarınca davaya bakmaya yetkili mahkeme suçun işlendiği yer mahkemesi. CMK m.13/1 uyarınca suçun işlendiği yer belli olmadığı durumlarda ise şüpheli veya sanığın yakalandığı yer mahkemesi yetkili olacaktır.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanıyan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler kanunla düzenlenir.

192 CMK'nın "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin 1'inci fıkrasının e bendi uyarınca soruşturma; kanuna göre yetkili mercilerce suç haberinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade etmektedir.

Şüphelinin sulh ceza mahkemesi tarafından önce CMK m.147'deki esaslara uygun olarak sorgusu yapılır ve tutuklama için gerekli şartlar ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde sulh ceza hakimi somut olayın özelliklerini de belirtmek suretiyle gerekçeli tutuklama kararı düzenleyebilir.

Yukarda izah edildiği üzere tutuklama her zaman ihtiyaridir. CMUK'un aksine CMK da kovuşturma evresinden farklı olarak soruşturma evresinde sulh ceza mahkemesi kendiliğinden tutuklamaya karar veremez, bunun için mutlaka Cumhuriyet savcısının talebi olmalıdır.

Cumhuriyet savcısının sorguda bulunması ve dinlenmesi zorunluluğu CMK tasarısında ve CMUK m.106/düzenlenmişken CMK'nın son halinden çıkarılmıştır.

Soruşturma aşaması dosyasının gidişatı delillerin toplanması savcı tarafından yürütülür. Başka deyişle soruşturma "*savcı merkezli*"¹⁹³ olup bu evrede sulh ceza hakiminin re'sen tutuklama yetkisi bulunmamaktadır. Sulh Ceza hakimi soruşturma evresinde ancak savcının tutuklama yönünde talebi varsa tutuklama için gerekli sebeplerin ve şartların varlığını değerlendirmeye alacaktır.

Öğretide, kovuşturma evresinde de Cumhuriyet savcısının talebinin gerekli olduğunu savunanlar olmuştur¹⁹⁴. Kanaatimce kovuşturma evresinde dosyayı tüm yönleriyle re 'sen yürütmeye ve maddi gerçeğe ulaşmaya kadar re 'sen araştırmaya yetkili ve görevli olan hâkimin uygun gördüğünde tutuklama koruma tedbirine başvurabilmesi için Cumhuriyet savcısının talebine ihtiyaç duymaması doğaldır. Soruşturmada tutuklamaya karar veren sulh ceza hâkiminden farklı olarak kovuşturma aşamasında davaya bakan hâkim dava sonuçlanana başka deyişle maddi gerçek ortaya çıkıncaya ya da maddi gerçeğe ulaşmanın mümkün olmadığı kesin olarak tespit edilinceye ve dava sonlanıncaya kadar dosyadan el çekmeyecek ve tüm delillerin toplatılması için emir vermeye yetkili ve görevlidir.

Bu şartlar soruşturma evresindeyken savcının yanında edilgen bir konumda olan sulh ceza hakiminin konumundan farklıdır ve bu nedenle kovuşturma evresinde

193 Öztürk/Erdem, 2007, *a.g.e.*, s.700; Friedrich-Christian Schröder, *Strafprozessrecht*, 3. Auflage, München, 2001, s.89-90; Fezer, s.97.

194 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *a.g.e.*, s.788; Özbek, CMK, *a.g.e.*, s.354; Yaşar, *a.g.e.*, s. 578.

hakimin savcının talebine tabi olmadan tutuklamaya re 'sen karar verebilmesi bence yerinde bir düzenlemedir.

Çocuk şüphelinin tutuklanabilmesi için mutlaka Cumhuriyet savcısının bizzat ifadesini alınması gerekmektedir akabinde, tutuklama kararı 5395 sayılı ÇKK ile düzenlenen çocuk mahkemeleri tarafından mı yoksa sulh ceza hâkimi tarafından mı verileceği hususunda Yargıtay'ın farklı dönemlerde çelişkili kararları bulunmaktadır. Yargıtay bir kararında çocuk mahkemesi olduğuna¹⁹⁵ sonraki tarihli bir kararında ise, tutuklama kararının sulh ceza mahkemesi (hâkimi) tarafından verilmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁹⁶.

Kanaatimce çocuklar ile ilgili tüm koruma tedbirlerine çocuk mahkemelerinin karar vermesi, suça sürüklenmiş çocukların yargılanmasında uzmanlaşmış hakimlerin karar vermesi daha doğru olacaktır. Unutulmamalıdır ki tutuklama her zaman ihtiyari bir karardır ve hâkimlerin takdir yetkisi çok önemlidir. Bilhassa tutukluluk gibi kişiler üzerinde yoğun bir stres yaratan en ağır koruma tedbirinin gerekliliği hususu suça sürüklenmiş çocukların psikolojisinden daha iyi anlayan hâkimlerin takdirine bırakılmalıdır.

Kovuşturma evresi iddianamenin kabulü anı itibarıyla başlar. Cumhuriyet Savcısının hazırladığı iddianameyi mahkeme incelerken geçecek süre henüz iddianame kabul edilmediğinden soruşturma evresi olarak kabul edilmelidir. Başka deyişle iddianame hakim tarafından incelenirken ve fakat henüz kabul edilmemişken Cumhuriyet savcısının talebiyle sulh ceza hâkimi tarafından tutuklama kararı verilebilecektir. (CMK m.2/1-e,f).

(2) Kovuşturma Evresinde

İddianamenin kabulüyle başlayan kovuşturma evresinde hakimin uygun görmesi halinde re'sen yani savcıdan bu yönde bir talep gelmemiş olsa dahi

195 Yargıtay 6. CD, 6.6.2006 Tarih, 2006/8803 E., 2006/5634 K. sayılı ilamı. (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

196 Yargıtay 3. CD, 19.04.2007 tarih, 2007/4265 E, 2007/3641 K. sayılı ilamı. (Kazancı Bilişim-İçtihat Bankası).

tutuklamaya hükmetme yetkisi başlayacaktır. Pek tabidir ki hakim Cumhuriyet savcısının CMK m.33 uyarınca tutuklama konusundaki mütalâası alınabilir.

Duruşma esnasında da Hakimin CMK m.205 hükmü uyarınca suç teşkil eden bir fiile rastlaması halinde failer hakkında da disiplin tedbiri ve tutuklama kararı almaya yetkili olacaktır.

(3) Kanun Yolları Evresinde

i. İtiraz İncelemesinde

İtiraz, hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hallerde, mahkeme kararlarına başvurulabilen bir kanun yoludur. İtiraz incelemesinde incelenen kararlar hukuki ve maddi yönden denetlenecektir (CMK m.267/1).İtiraz kanun yoluna başvuru süresi ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gündür (CMK m.268/1).

Kanun, itiraz edilebilecek hâkim kararları yani tek hakimin aldığı kararlar arasında bir ayrıma gitmediğinden kural olarak her türlü hakim (heyet olarak alınmayan karara) karşı itiraz imkanı söz konusu olabilecektir¹⁹⁷. Mahkeme ara kararlarına karşı ise istisnai olarak kanunda o konuda açık bir düzenlemenin bulunması halinde itiraz edilebilecektir¹⁹⁸.

İtiraz dilekçesi kararı veren mahkeme veya hâkimine tevdi edilir. Kararı veren makam itirazı yerinde görürse denetim merciine göndermeksizin kendi kararını kendisi düzeltebilir. Kararı veren mahkeme itirazı haklı görmezse itiraz merciine gönderir.

Söz konusu karar bir salıverme kararı ise ve kararı veren hâkim veya mahkeme itirazı haklı bulsa bile tutuklunun hazırda olmaması halinde bir önceki kararını derhal düzeltemeyecektir zira bu düzeltme kararı da başlı başına bir yakalama emri hükmü olacağı için ve yeni CMK ile gıyapta tutuklama söz konusu olmayacağı için hakim ilk önce bir yakalama emri çıkarmalı ve şüpheli veya sanığı huzura getirtmeli ve

197 Bu konu aşağıda "Tutuklama Kararlarının Denetimi" başlığı altında incelenecektir.

198 Öztürk/Erden, a.g.e., s.701.

kendisi huzurdayken ve savunma hakkı verildikten sonra aldıktan sonra tutuklama neticesi doğuran düzletme işlemini yapmalıdır.¹⁹⁹

Hâkim veya mahkeme kendisine yöneltilen itirazı yerinde görmez ise, bu itirazı en geç üç gün içinde incelemesi ve karar vermesi için yetkili olan merciine gönderir.

CMK madde 268/3 uyarınca itirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:

- a) Sulh ceza hâkiminin kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları asliye ceza mahkemesi hâkimine aittir.
- b) Sulh ceza işleri, asliye ceza hâkimi tarafından görülüyorsa itirazı inceleme yetkisi ağır ceza işlerini gören mahkeme başkanına aittir.
- c) Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde buldukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.

Yukarda belirtildiği üzere her mahkeme ara kararına itiraz edilememekte buna imkan veren bir kanun maddesi gerekmektedir. Mahkemeler tarafından kovuşturma aşamasında verilen tutuklamaya ilişkin kararlara CMK 101/5 açık hükmü sayesinde itiraz edilebilir. CMK m.104/1 uyarınca kovuşturma evresinde *"tutuklama isteminin reddine"* ilişkin kararlara itiraz edilebileceği de CMK'da kaleme alınmıştır.

CMK m.105'e göre; *"103 ve 104 üncü maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulamasına karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir."*

---

199 Centel/Zafer, 2005, a.g.e., s.267.

(ii) İstinaf İncelemesinde

CMK m.282/1 uyarınca istinaf yargılamasında kanunda gösterilen istisnalar hariç olmak üzere, CMK'nın duruşma hazırlığı, duruşma ve karara ilişkin hükümlerinin uygulanacağı dolayısıyla istinaf yargılama usulünün ikinci kez tekrarından ibaret olduğu bir bakıma aynı usulün tekrarlanması neticesinde sağlanmasının yapıldığı söylenebilecektir²⁰⁰.

Bu cihetle ilk derece mahkemesinin yaptığı tüm yargılama işlemlerin tamamını yetkili istinaf mahkemeleri tıpkı ilk derece mahkemesi gibi gerçekleştirebilir. Bu doğrultuda istinaf mahkemesi gerek cumhuriyet savcısının talebi gerekse re'sen tutuklama kararı vermeye veya başka bir koruma tedbirine hükmetmeye de yetkisi vardır.²⁰¹

(iii) Temyiz İncelemesinde

Temyiz incelemesi uygulamada çok uzun sürebilmektedir. Yıllarla ifade edilen bu süre zarfında tutukluluk halinin nasıl inceleneceği hususunda CMK'da açık hüküm bulunmamaktadır.

Öğretideki yerleşik görüş ise Yargıtay'ın tutuklama kararı veremeyeceği ilk derece mahkemesi kararı hakkında sadece bozma sebebine göre salıvermeye karar verebileceği yönündedir²⁰².

Yargıtay konuyla ilgili bir kararında da tutuklama konusunda kendisinin yetkisiz olduğu ifade edilmiştir²⁰³. Her ne kadar dosya Yargıtay'da olsa bile sanığın sorgulanmadan tutuklama şartlarının hala devam edip etmediğinin takdir etmesinin

200 Erdener Yurtcan, "Türk Ceza Yargılama Hukukunda Bölge Adliye Mahkemelerinin İşlevi", İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı (7-8 Mart 2003), TBB, Ankara, 2003, s. 191

201 Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nde İstinaf Mahkemelerinin Kuruluşunun Desteklenmesi Projesi, Ankara, Mart 2007, s. 61.

202 Fezyioğlu, **Tutuklama**, s.32; Alicanoğlu, s.23; Sağ, **Tutuklamanın Şekli Koşulları**, s.699;

203 Bkz. Yarg. 1.CD. 07.12.2005 tarih 2004/4246 E., 2005/3999 K.

de mümkün olmadığı²⁰⁴ böyle bir durumda hükmü veren yerel mahkemenin tutuklama yetkisinin de devam ettiğini savunulmuştur²⁰⁵.

Kaynak A1.CMK'da konuyla ilgili özel bir hüküm var olduğundan bu hususta belirsizlik bulunmamaktadır ayrık bir düzenlemeye yer verilmiştir. A1.CMK m.126/2-2uyarınca temyiz aşamasında yerel mahkemenin tutuklama kararı vermeye yetkili olduğu ancak temyiz mahkemesinin tutuklama kararını kaldırmaya yetkili olduğu kabul edilmiştir²⁰⁶.

Esasında kovuşturma evresi hükmün kesinleşmesine kadar devam edeceğinden temyiz incelemesini de kapsamalıdır. Ancak temyiz incelemesi için sanığın dosyası Yargıtay'a gönderildiğinden dosya ile ilgili işlem yapılabilmesi de maddi bir imkânsızlık arz etmektedir.

Centel'e göre ise dosyadan el çeken ilk derece mahkemesinin değil dosyayı elinde bulunduran ve inceleyen Yargıtay tutuklama kararı vermeye yetkilidir²⁰⁷. Yargıtay'ın mevcut iş yükü göz önünde bulundurulduğunda bir diğer maddi imkânsızlıkta bu ihtimalde söz konusu olacaktır.

Feyzioğlu'na göre, bu boşluk temyiz aşamasında da tutuklama yetkisinin sulh ceza hâkimine verilmesi çözümüyle giderilebilir. Artık dava dosyası tekemmül ettiğinden ve Yargıtay maddi inceleme yapmadığından delillerin karartılması söz konusu olmayacaktır dolayısıyla sadece kaçma tehlikesine dayalı olarak tutuklama yapılabilmesini ifade etmiştir. Bu ihtimalde de sulh ceza hakiminin dosyayı görmeden ilk derece yargılaması yapılmış ve bir kişi için kaçma şüphesi olmadığına hükmetmesi ne kadar sağlıklı olacağı da kuşkuludur.

204 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.32.

205 Bu yönde görüş için bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, **a.g.e.**, s.790. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, Cihan, Erol/Yenisey, Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 1997, s 303

206 Kleinknecht/Janischowsky, **a.g.e.**, s.49-50; Roxin, **a.g.e.**, s.249; MünchKleinfK/Gatzweiler, **a.g.e.**, s.75; Gössel, **a.g.e.**, s.74; Peters, **a.g.e.**, s.400; Ranft, **a.g.e.**, s.249; Wankel, **a.g.e.**, s.78-79; Schlüchter, **a.g.e.**, s.217.

207 Centel, **a.g.e.**, s.71; Avcı, "Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama", **Hukuki Perspektifler Dergisi**, s.79.

Kanaatimce, ideal olan maddi imkânsızlıklar bir yana bırakılacak olursa dosyayı elinde bulunduran Yargıtay'ın otuz günlük inceleme süresine riayet ederek düzenli bir şekilde dosyayı inceleyerek tutukluluk halinin devamı halinde karar vermesi olacaktır. Ayrıca bu belirsizliğin bertaraf edilmesi için Aİ.CMK'da olduğu gibi konuya açıklık getirecek bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

3. Tutuklama Yasağının Bulunmaması

Tutuklamanın bir diğer şekli şartı da tutuklama yasağının bulunmamasıdır. Bu yasak CMK m.100/4 uyarınca objektif bir yaklaşımla bazı görece hafif suçlar için geçerli olabildiği gibi sübjektif bir yaklaşımla ÇKK m.21 uyarınca şüpheli veya sanıkların çocuk olmaları halinde de öngörülmüştür.

(1) Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama Yasağı

CMK m.100/4 uyarınca "*Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.*" Tutuklama yasağını düzenleyen CMK m.100/4, 25.05.2005 tarih ve 5353 sayılı Kanun'un 11. maddesiyle değiştirilmiştir. CMK kabul edilirken tutuklama yasağı, üst sınırı iki yıl hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından kabul edilmişti. Ancak kanunun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra yapılan 5353 sayılı Kanun değişikliği ile bir yıla indirilmiştir.

Başka bir deyişle, kanunun tutuklama yasaklarına ilişkin uygulama alanı daraltılmıştır. Böylece, kanun yasalaşırken tutuklama yasağı kapsamında olan bazı suçlar kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte tutuklama yasağının alanı dışında bırakılmıştır. Değişiklik neticesinde reşit olmayanla cinsel ilişki, cinsel taciz, konut dokunulmazlığının ihlali, haberleşmenin gizliliğini ihlal, hakaret, güveni kötüye kullanma gibi bazı önemli suçlar bakımından tutuklama yasağı kaldırılmıştır.

Bu değişiklik öğretide eleştirilere maruz kalmıştır. Şöyle ki, 5353 sayılı Kanun ile değişmeden önce, cezasının üst sınırı iki yıl olan bir suç işleyen kişi tutuksuz yargılanabilmesi hakkaniyete de daha uygun olacaktır. Bir yandan erteleme sınırının

yükseltip, diğ er taraftan tutukluluğ u gerektirecek bir suçun üst sınırını azaltma ç eliş kili olmuştur²⁰⁸.

(2) Çocuk Koruma Kanunu'nda Tutuklama Yasağ ı

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun21'inci maddesi uyarınca On beş yaş ını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilmesi yasaktır. Mülga 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (ÇMK) 19/3 maddesinde ise üst sınır yerine Aş ağ ı haddi 3 yılı aşmayan hürriyeti bağ layıcı cezayı gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilemeyeceğ ini düzenlemekteydi.

ÇKK'nun21 maddenin uygulanması bakımından suçun işlendiğ i tarihteki yaş göz önünde bulundurulmalıdır²⁰⁹. Çocuğ un üzerine atılı birden fazla suç olması halinde beş yıllık sınırın her bir suç için ayrı ayrı değ erlendirilmesi gerekir²¹⁰.

---

208 Donay, Ceza Muhakemesi, s.123.

209 Balo, a.g.e., s.282.

210 Balo, a.g.e., s.282.

II. TUTUKLULUK SÜRELERİ

A. GENEL OLARAK

Tutukluluk gibi şüpheli veya sanık için çok ağır maddi ve manevi olumsuzluklara sebebiyet veren bir koruma tedbirinin süresinin sınırlandırılması bir gerek masumiyet karinesi gerekse ölçülülük ilkesi gereğidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirli bir azami tutukluluk süresi belirlenmemiştir bunun yerine makul süre içinde yargılanmaları gerektiği düzenlenmiştir²¹¹. Makul sürenin ne olduğu hususunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatların yol gösterici role sahiptir. AİHM'ne göre makul sebeplerle açıklanamayan tutukluluk süre uzatımlarını AİHS'ne aykırıdır.²¹². AİHM tutukluluk süresinin makul sınırı aşır aştığını her somut olayın maddi özelliklerine göre değerlendirmektedir²¹³.

AİHS'nin 6/1 maddesinde "*yargılamada makul süre*" kavramı sözleşme'nin 5/3 maddesinde ise "*tutuklulukta makul süre*" müessesleri farklı olarak ele alınmıştır. Birbirinden bağımsız olan bu iki güvence sanığın tutuklu yargılandığı durumlarda örtüşecektir zira yargılamanın uzaması tutukluluk süresinin de uzaması sonucunu doğuracaktır. Bununla birlikte sırf sanığın tutuksuz yargılanıyor olması onun yargılamanın makul sürede tamamlanmasını talep hakkı olmadığı bunda menfaati olmadığı anlamına gelmeyecektir. Tutuksuz da yargılansa sanıklar için yargılama sürecinin verdiği stres ve belirsizlik hissi manevi açıdan yıpratıcıdır.

Şüphesiz tutuklu sanıklar için bu süreç kat ve kat daha sıkıntılıdır dolayısıyla bir tercih yapılması gerektiğinde tutuklu yargılanan sanıkların yargılamasına öncelik verilmesi duruşmalar arasındaki sürelerin mümkün olduğu ölçüde kısa tutulması uygun olacaktır. Bu noktada makul süre mevhumunun tanımı önem arz etmektedir.

211 Centel, Koruma Tedbiri, s.94-95.

212 Turhan, Faruk, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Makul Tutukluluk Süresi ve Türk Hukuku", SÜHFD, C:9, S:3-4, 2001, s. 83.

AIHS'de bu tanıma yer verilmemiştir. Böylece makul kavramın takdiri içtihadı bırakılmıştır.

27.06.1968 tarihli Wemhoff kararında tutuklulukta geçen sürenin hesaplanması aşamasında hangi tarihin başlangıç ve hangi sürenin son olarak kabul edilmesi gerektiği hususuna açıklık getirilmiştir. Kararda AIHM tutukluluk süresinin başlangıcı olarak kişinin ilk derece mahkemesi tarafından beden ve hareket özgürlüğünün ilk kez kısıtlandığı tarihin dikkate alınması gerektiği içtihat edilmiştir. Makul sürenin değerlendirilmesinde yargılama süresin sonu olarak ise ilk derece mahkemesinin esas hakkındaki karar tarihini dikkate almıştır. Kanun yolu aşamasında da tutukluluk halinin devam etmesi durumunda Sözleşme'nin 5/3 maddesi değil, 5/1-a maddesi söz konusu olmalıdır²¹⁴.

Mahkeme soruşturma ve kovuşturma makamlarının makul süratte yargılamayı gerçekleştirmek için ²¹⁵ gerekli özenin gösterilip gösterilmediğini incelemekte ve değerlendirmektedir²¹⁶. Konuyla ilgili olarak Matznetter/Avusturya kararında tutukluluk süresinin uzunluğunun adli personelin davayı suratle neticelendirmek için gerekli özeni göstermemelerinden dolayı değil dava konusu olayın olağanüstü karmaşıklığından kaynaklandığını tespit etmiş ve tutuklunun makul sürede salıverilme hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir kabul etmiştir.

AIHM her somut olayın özelliklerine göre tutukluluk süresinin gereğinde uzun sürüp sürmediğini ayrı ayrı incelemektedir. Örneğin mahkeme bir on sekiz ay süren tutukluluk süresinin haklı olmadığına hükmetmiştir²¹⁷

Öğretide bir görüşe göre, kapsamlı, çözülmesi zor ve genellikle ağır terör suçları bakımından tutuklamaya üst bir sınır getirmek sakıncalı olabilecektir, zira failer muhakemenin sonuçsuz kalması için üst sınır uygulamasını suiistimal etmeleri ve yargılamayı kasıtlı olarak daha da yavaşlatmaya çalışmaları söz konusu olabilecektir²¹⁸. Bu görüşe doğal olarak katılmak mümkün değildir, zira şüpheli veya

214 Gölcüklü, **Makul Süre**, s. 10-11; Turhan, **Tutukluluk Süresi**, s.80; Genel, Erdoğan, "**Makul Sürede Yargılama Hakkının Önemi ve Uygulama**", AAD, Y:34, S:123, Ocak 2006, s.16.

215 Centel, **a.g.e.**, s.157; Turhan, **a.g.e.**, s.83; Gölcüklü, **Makul Süre**, s.11.

216 Turhan, **a.g.e.**, s.90.

217 8.6.1995 tarihli Yağcı ve Sargın/Türkiye kararı

218 Savaş, **a.g.e.**, s.33

sanıkları, hükümden önce fail addetmekte ve bu faillerin kötü niyetli olabileceğini de varsayılarak tutuklama sınırından fayda elde etme ihtimalleri hesaplanmaktadır. Sanık ve şüpheliler hakkında bu kadar önyargıyla adil bir kanuni düzenleme yapılması mümkün olmayacaktır.

CMUK m.110/1 uyarınca döneminde kural olarak azami tutukluluk süreleri 6 ay ve 2 yıllık olarak öngörülmüş. Ancak CMUK m.110/2' ; *"Soruşturmanın ve yargılamanın özel zorluğu veya geniş kapsamlı olması sebebiyle yukarıda belirtilen sürelerin sonunda (6 ay- 2 yıl) kamu davası açılmamış veya hüküm tesis edilememiş ise, soruşturma konusu fiilin kanunda belirtilen cezasının alt sınırı yedi seneye kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutuklama kararı kaldırılır. Yedi sene ve daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezalar ile ölüm cezasını gerektiren suçlarda tutuklama sebebine, delillerin durumuna ve sanığın şahsi hallerine göre tutukluluk halinin devamına veya sona erdirilmesine veya uygun görülecek nakdî kefaleti vermesi şartıyla sanığın tahliyesine karar verilebilir"* hükmünü ihtiva etmektedir. Bu madde "soruşturma ve yargılamanın özel zorluğu" gibi soyut bir kavrama başvurulmak tutukluluk süresinin üst sınırının bertaraf edilebilmesine imkân tanıyordu. CMK sisteminde ise azami tutukluluk süreleri, şüpheli veya sanığın yargılamasında görevli olan mahkemeye göre değişmektedir.

B. AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİRMEYEN İŞLERDE

CMK m.102/1'e göre ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde yani sulh ve asliyle ceza mahkemelerinde yapılan yargılamalarda tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

İlgili maddenin ilk halinde tutukluluk süresi altı ay, uzatma süresi de en fazla dört ay olmak üzere azami on ay olarak düzenlenmişti ancak 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik neticesinde bu süre bir yıla zorunlu hallerde uzatma süresi ise altı aya çıkarılarak azami süre en çok on sekiz ay olarak belirlenmiştir.

C. AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİREN İŞLERDE

CMK m.102/2' uyarınca *"Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre zorunlu hallerde, gerekçesi de gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez."*

CMK' nın 102. maddesi, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca; aynı kanunun m.250/1-c bendinde yazılı suçlar ile ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından 31 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir

CMK m.102/2 fıkrası yanlış anlaşılmaya müsait açık olmayan bir dilde kaleme alınmıştır. Şöyle ki metin ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde tutukluluk süresinin temel süre olan iki yıl ve uzatma süresi olan üç yıl olarak toplam beş yıl olarak mı yoksa iki yıl temel tutukluluk süresi ve bir yıl da uzatma süresi olarak toplam üç yıl şeklinde mi uygulanacağı açık değildir.

Maddenin lafzı temel alındığında, temel süre olan iki yıl ve uzatma süresi olan üç yıl olmak üzere toplam beş yıl olarak anlaşılması gerekir; zira maddede uzatma süresinin toplam üç yılı geçemeyeceğinden bahsetmiştir²¹⁹. Bu ihtimalde uzatma süresinin temel süreden uzun olması makul bir kanun düzenleme yöntemi olmadığı açıktır. Liberal ve hümanist bir hukuki yorum ile ağır ceza mahkemelerinin görevine giren işlerde tutukluluk süresinin "2+1" olarak uygulanması daha uygun olurdu ancak yerleşik uygulama üst sınırı beş yıl olarak kabul etmektedir²²⁰.

Görevin yanlış olarak belirlenmesi sonucu farklı bir mahkemede görülen davalarda sırf görevde hata yapıldığı için sanıkların arasında adaletsiz işlemler devam ettirilmemeli gerçekte hangi mahkemenin görevine giriyorsa ona göre azami süre belirlenmelidir²²¹.

219 Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s.520;

220 Köksal Bayraktar, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış", **LHD**, Y:3, C: 3, S: 32, Ağustos 2005, s.2865; Duygun Yarsuvat, **Olağanüstü Yargılamaların Olağanlaşmış Hali Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri**, s.3 (<http://www.yarsuvat-law.com.tr/articles/article4.pdf>)

221 Donay, **Ceza Muhakemesi**, s.126.

D. ÖZEL YETKİLİ AĞIR CEZA MAHKEMESİNİN GÖREVİNE GİREN İŞLERDE

CMK m.252/2 uyarınca "250 inci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde öngörülen suçlar bakımından, Kanunda öngörülen tutuklama süresi iki kat olarak uygulanır."²²². Bu itibarla, CMK m.250/1-c'de belirtilen özel bazı suçlar suçların yargılamasında CMK m.102'den farklı azami tutukluluk süreleri düzenlenmiştir. Buna göre, eski Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yerini alan Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinde görülen CMK 250/1. maddede yer alan suçlara ilişkin davalar da şüpheli veya sanıklar için tutuklulukta geçecek azami süre ağır ceza mahkemeleri için öngörülen azami tutukluluk süresinin iki katı uygulanacaktır.

5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca 250. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yazılı suçlar ile "ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar" bakımından 31 Aralık 2010 tarihinde yürürlük girmiştir²²³.

Özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde görülen CMK m.250/1-c kapsamındaki suçlar bakımından tutukluluk süresinin dört yıl, uzatma süresinin de altı yıl olmak üzere toplam tutuklulukta geçecek toplam sürenin on yıldır. CMK m.250/1-c'de yer alan suçlardan bazıları için TCK'da öngörülen cezalar gerektirdiği hapis cezaları on yıldan az olabilmektedir²²⁴. Dolayısıyla kriter olarak sadece özel yetkili mahkemelerin görevli olması, görece olarak daha az ceza gerektiren ve dolayısıyla daha hafif bir suç işlediğinden şüphelenilen kişilerin daha ağır koşullara tabi olması gibi hakkaniyetle bağdaşmayan bir sonucu doğurmaktadır.

222 CMK m.252/2 ve CMK m.102/2'de öngörülen tutukluluk süreleri 23.03.2005 tarih ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 12. maddesi uyarınca 1 Nisan 2008'den itibaren uygulanacağı düzenlenmişti ancak 26/2/2008 tarihli ve 5739 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle; bu fıkra da yer alan "1 Nisan 2008" ibaresi "31 Aralık 2010" olarak değiştirilmiş ve kanun metnine işlenmiştir.

223 GÜLTAŞ Veysel, Ceza Muhakemesi Kanununun İşığı Altında Tutuklama, Günaydın Hukuk Yayınları, İzmir 2006, s. 39 vd.

224 Örnek olarak "savaş zamanında emirlere uymama" suçu (m.321), bir yıldan altı yıla kadar hapis cezasını; "uluslararası casusluk" suçu (m.331), bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasını; "yasaklanan bilgileri temin" suçu (m.334), bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasını; "yasaklanan bilgileri açıklama" suçu (m.336), üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasını; yine "devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma" suçu (m.339), bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

III. TUTUKLAMANNIN KARARI VE İNFAZI

A. TUTUKLAMA DURUŞMASI

Soruşturma evresinde tutuklama talebi ancak savcının talebi doğrultusunda sulh ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilebilecektir. Savcı tutuklama talebini gerekçelendirmeli ve neden adli kontrol müessesinin yeterli olmayacağını belirten fiili ve hukuki nedenleri belirtmelidir. Kovuşturma evresinde ise tutuklamaya cumhuriyet savcısının talebi doğrultusunda veya mahkemece re'sen karar verilebilir. Tutuklamaya karar verilmesi halinde karar metninde mutlaka karara ilişkin hukuki ve fiili neden ve gerekçeler belirtmelidir. Karar içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca karar metninin bir nüshası kendilerine tevdi edilir. (CMK 101).

“Tutuklamanın devamı” ve “tahliye isteminin reddi”ne ilişkin kararlar için de aynı prosedür geçerli olacaktır. Burada da sürekli aynı matbu metin hâkim tarafından tutuklama kararı olarak tanzim edilmemeli duruşmanın gidişatındaki gelişmelere rağmen hala aynı veya farklı tutuklama gerekçelerin bulunduğu açık bir şekilde karara yazılmalıdır. Maalesef uygulamada genellikle kararlar gerekçesiz veya kanunda yer alan soyut gerekçeler matbu bir şekilde tekrarlanmakta somut olay ile ilgili hiçbir detaya girilmemektedir²²⁵. Unutulmamalıdır ki, ancak gerekçe sayesinde tutuklamanın kanuna uygunluğu denetlenebilecektir²²⁶.

CMUK aksine CMK’da tutuklama duruşmasında sadece müdafî ve cumhuriyet savcısının hazır bulunmasına ilişkin bir sınırlamaya yer verilmemiştir. Böyle bir sınırlamaya gidilmemiş olmasından yola çıkarak soruşturma evresindeki tutuklama talebine ilişkin duruşmaya da tıpkı kovuşturma sürecinde olduğu gibi şahit ve bilirkişilerin de katılabilmesini mümkün kılacağı ileri sürülmüştür²²⁷.

---

225 Özbek, a.g.e., s.273.

226 Centel ve Zafer, a.g.e., 267,268.

227 Özbek, a.g.e., s. 273

Bu görüşe katılmak zordur zira tutuklama duruşması niteliği gereği gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda kuvvetli şüphe ve haklı görünüş ile yetinilerek süratle karar alınması gereken bir duruşmadır. Unutulmamalıdır ki üst sınırı anayasa da tespit edilmiş gözaltı sürelerine riayet edilmeli ve tutuklanması icap etmiyorsa şüpheliler derhal salıverilmelidir.

Bu çerçevede kovuşturma evresindeki duruşmalar ile soruşturma evresindeki sulh ceza mahkemesinde görülen tutuklama talebine ilişkin duruşma arasında paralellik kurmaya çalışılmaması daha uygun olacaktır. Henüz iddianame tamamlanmamış ve tüm deliller toplanamamışken eldeki sınırlı veriler ile bilirkişi değerlendirilmesi ve sınırlı sayıda şahit beyanları ışığında esasa bu şekilde girilmesi zaman kaybına yol açacaktır.

Kaldı ki dava dosyasını takip etmeye devam etmeyecek olan sulh ceza hâkiminin bu şekilde şahitli ve bilirkişili bir duruşma yapmaya kalkışması hem sağlıklı olmayacaktır, hem de ivedilikle karar verilmesi mümkün olmayacaktır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilememektedir (ÇKK m.21). Çocuk eğer on beş yaşını doldurmuşsa, tutuklama yasağına ilişkin genel hükümlere tabi olacaktır²²⁸. Çocukların tutuklama duruşmasında görevli mahkeme Çocuk Koruma Kanunu'na göre kurulan çocuk mahkemeleri değildir.

Her ne kadar 5395 SK' nın 26/3 Md.' sinde "mahkemeler ve çocuk hâkimi bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir" hükmü yer almaktaysa da, bu maddede yer alan tedbir kavramı ile sadece koruyucu ve destekleyici tedbirler kastedilmekte olup soruşturma aşamasında çocukların tutuklanmasına karar vermeye görevli mahkeme sulh ceza mahkemesi olacağı iddia edenler vardır²²⁹.

228 Kunter/Yenisey, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku Ek Kitap**, s.294,295.

229 Murat Aydın, **Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına Karar Vermede Görevli Mahkeme**, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1, Ankara, 2006, s. 57

Bu görüşe katılmak mümkün değildir. 5395 Kanunu'nun amacı çocukların korumasıdır. Şüphesiz çocukların özellikle korunmaya ihtiyaçları oldukları süreç koruma tedbirlerinin uygulanması aşamasındadır ve koruma tedbirleri arasında da en ağır koşullarla sahip olanı tutuklama tedbiridir. Bu bağlamda, çocuklar ile ilgili tüm koruma tedbirlerine özellikle de tutukluluk gibi kişiler üzerinde yoğun bir stres yaratan husus suça sürüklenmiş çocukların psikolojisinden daha iyi anlayan hâkimlerin takdirine bırakılmalıdır.

1. Yüz yüze verilmesi

Yeni CMK ile kaçak durumunda olmayan şüpheli veya sanığın gıyabında tutuklama kararı alınması artık mümkün değildir. Eski uygulamada hâkimin hiç görmediği kaçak durumda olmayan kişiler hakkında da sadece dosya üzerinde yaptığı incelemeye dayanarak koruma tedbirleri arasında kişi hürriyetini en ağır şekilde sınırlandıran tutuklama müessesine başvurabilmekteydi ve bu uygulama oldukça yaygındı.

CMK modern ceza muhakemesi hukuku ve temel hak ve özgürlükler hukuku ile uyumlu bir şekilde bu uygulamaya son vermiştir. Böylece, tutuklama karar verilebilmesinden önce sanık veya şüpheliye söz hakkı verilmek suretiyle sorgusu yapılabilecektir. Tutuklama kararı ancak sorgusu tamamlanan şüpheli veya sanıklar hakkında verilmektedir. Duruşmada alınan karar huzurda bulunan şüpheli veya sanığın yüzüne karşı sözlü olarak bildirilir²³⁰.

2. Yakalama Emri

Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir (m.98/1). Kovuşturma evresinde ise, yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından da düzenlenebilir (m.98/3).

Çağrı üzerine gelmeyen veya kendisine çağrı yapılamayan kişi sırf bu nedenle

---

230 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu ,a.g.e., s. 791

kaçak statüsüne girmez. Bu kişi kaçmıyor ve saklanmıyor mutlak ikametgahında gündelik hayatına devam ediyor olabilir sadece kendisine yapılan çağrı kendisine ulaşmamış veya ulaşmış olsa bile bir nedenden ötürü bu çağrıya icabet etmemiş, edememiş olabilir. Kaçaklar ise kasıtlı bir şekilde ceza muhakemesinin tamamlanmaması için kolluk güçlerinden kaçan veya saklanan kişilerdir.

CMK madde 248/5 uyarınca kaçaklar hakkında gıyabında tutuklama kararı verilebilir ve yargılamaya devam edilebilir ancak kaçağın sorgusu yapılmamışsa yargılama gıyapta sonuçlandırılmaz. Mahkeme veya hâkim nihai kararını ancak sanığın sorgusu yapıldıktan sonra verilebilir.

Esasında Ceza Muhakemesi Kanunu' nun 248. Md.'sinin beşinci fıkrası hükmü sadece yabancı ülkede bulunan kaçaklar hakkında uygulanabilecektir²³¹. Zira her ne kadar CMK 'nın konuyla ilgili 248/5'nci maddesinde böyle bir ayırım yapılmamışsa da 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun' un 5. 5/2. Md.' si uyarınca, CMK' nın 248/5. Md.' sinde yalnızca yurt dışında bulunan kaçaklar hakkında uygulanacağı düzenlenmiştir. Böylelikle, uluslararası iade antlaşmaları açısından yakalama emrinin yetersiz kalmaması ihtimaline karşı, yurt dışındaki kaçaklar hakkında tutuklama kararı verilebilmesini mümkün kılmaktır.

5320 sayılı kanun esasında sadece geçiş dönemi için geçerli olması icap eden bir düzenlemeyken fiilen CMK ile birlikte kullanılması gereken ayrılmaz parçası olması ve kaçakların yargılanması gibi birçok konuda doğru uygulamanın ne olacağı ancak bu iki kaynağın bir arada kullanıldığında tespit edilebilir olması, yasa yapma tekniği açısından eleştirilmektedir²³².

Şüpheli veya sanık yakalama emrini çıkaran hâkim veya mahkemenin yargı çevresi dışında bir yerde de yakalanmış olabilir. Yakalanan kişi adli kolluk tarafından yakalanmasını müteakiben en geç 24 saat içinde yetkili hâkim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içinde en yakın sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır. Serbest bırakılmadığı takdirde yetkili hâkim veya mahkemeye en kısa zamanda gönderilmek

231 Özbek, a.g.e., s. 357

232 Metin Feyzioğlu, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, TBBD, Y:19, S:62, Ocak-Şubat 2006, s.55.

üzere tutuklanır. (m.94).

Hakkında yakalama emri çıkarılan şüpheli veya sanığın dosyası yakalama emrini çıkaran mahkemededir. Dolayısıyla yakalama işlemin yapıldığı yere en yakın yerdeki mahkemenin şüpheli veya sanığın dosyasını incelemesi mümkün değildir²³³. Yakalama işleminin yapıldığı yere en yakın mahkeme tarafından alınacak tutuklama kararı sadece ilgili kişinin kimliğinin tespitine dayanacaktır. Tutuklama kararı kimliğinden şüphe duyulmayan şüpheli veya sanığın yakalama emrini veren mahkemeye tutuklu olarak sevk edilmesine ilişkin olacaktır.

Esasında en yakın yerdeki hâkimin dosyayı incelemesi mümkün olmadığından sevk tutuklaması şekli bir adli işlem olup yakalanan kişinin savunma yapması veya sübjektif durumunun incelenmesi fiilen söz konusu olmayacak sadece ve sadece yakalama emrinde bulunan bilgilerin yakalanan kişiye uyup uymadığına bakılacaktır.

Bununla birlikte en yakın yer mahkemesi CMK' nın 196. Md.' si hükmünü de dikkate almalıdır anılan madde uyarınca; sanığın, alt sınırı 5 yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilmesi mümkündür. Mahkemenin doğrudan sevk tutuklamasına başvurmadan önce istinabenin mümkün olup olmadığı değerlendirilmelidir, aksi takdirde insan haklarına bağdaşmayan bir durum söz konusu olacaktır²³⁴.

Kunter/Yenisey/Nuhoğlu'na göre, yakalama emri müessesesi eski uygulama olan gıyabi tutuklamaya nazaran şüpheli veya sanık aleyhine bir uygulamadır. Zira hakkındaki yakalama emri infaz edilen şüpheli veya sanığın yetkili mahkeme huzuruna çıkarılması için uzun bir nakil için bekleme sorunuyla karşılaşmak mümkündür. Bununla birlikte en yakın sulh ceza hâkimine nazaran yetkili olan mahkeme Şüpheli veya sanığın lehine ve aleyhine olan tüm delillerle birlikte dosyayı bilmekte ve Şüpheli veya sanığı sorgunun ardından serbest bırakma olasılığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla dosya elinde bulunan yetkili mahkeme tarafından verilen gıyabi tutuklama kararı, dosyayı hiç görmemiş olan en yakın yer mahkemesi tarafından tabiri caizse otomatik olarak verilen sevk tutuklamasına nazaran daha

233 Öztürk ve Erdem, *a.g.e.*, s. 502

234 Mehmet Reşat Koparan, "Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama", *TBB Dergisi*, Yıl: 19, Sayı: 65, Temmuz - Ağustos 2006, s. 163

somut bir temel üzerine oturmaktadır²³⁵.

Ayrıca en yakın yer mahkemesindeki duruşmada yakalanan şüpheli veya şüphelinin hazır bulunmasının hiçbir kıymeti yoktur. Şüpheli veya sanık hazır olsa da hâkim dosyadan bihaber olduğu için kimlik tespitinden öte bir sorgu söz konusu olmayacaktır. Gıyabi tutuklama müessesesinde ise şüpheli veya sanık huzurda olmadığı için gene sorgu imkanı olmasa da en azından dosyada yer alan delillerden yola çıkarak hâkim en yakın yer mahkemesinin aksine bazı durumlarda tutuklama talebinin reddine karar verebilecektir. İzah edilen hususlar nedeniyle yakalama emri üzerine sevk tutuklamasına karar verilmesi adaleti zedeleyici niteliktedir²³⁶.

Kanaatimce bu tespit yetkili mahkemenin yetki alanı dışında yakalanan kişiler için ve sadece nakil işlemi süresince geçecek zaman için geçerlidir. Unutulmamalıdır ki sevk tutuklaması sadece nakil işlemi gerçekleşene kadar verilen bir tutuklama kararıdır ve gerçek anlamda tutuklama kararı gene dosyaya hâkim yetkili mahkeme tarafından sanık veya şüphelinin sorgusunu müteakiben verilecektir. Oysa gıyabi tutuklama kararı alındığında yakalanan şüpheli, veya sanık nerede yakalanırsa yakalansın sorgu için bir kez daha yetkili hâkim huzuruna çıkarılmadan doğru tutukevine gidecektirler. Dolayısıyla netice itibariyle yakalama emri müessesesinin gıyabi tutuklamaya nazaran kişi hak ve hürriyetlerine daha saygılı olduğu açıktır.

3. Tutuklama duruşmasında Zorunlu Müdafî Yardımı

CMK m. 101/3 uyarınca tutuklama duruşmasında sanık veya şüpheli mutlaka bir müdafî yardımından yararlandırılacaktır. Kanun koyucu, kişi hak ve özgürlükleri derinden etkileyen tutukluluk ile ilgili karar alacak duruşmada şüpheli veya sanıkların mutlaka profesyonel yardımdan mutlaka yararlandırılmasını zorunlu kılmıştır. Kendi imkânları ile avukat tutamayanlara ve hatta müdafî yardımı istemediğini talep edenler için de mutlaka bir müdafî görevlendirmektedir.

235 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, a.g.e., s.794..

236 Donay, *Ceza Muhakemesi*, s.114

Şüpheli veya sanık, kendileri tam ehliyetli değillerse kanuni temsilcileri savunmayı üstelenmesini istedikleri müdafii seçebilirler. Şüpheli veya sanığın seçtiği müdafiinin vekâletnamesi olması zorunlu değildir.

Şüpheli veya sanık kendisini savunması için bir müdafii seçmediği takdirde, hâkim veya mahkemenin talebi doğrultusunda duruşmanın yapıldığı yer barosu bir avukatın görevlendirir. Zorunlu müdafii olarak görevlendirilen avukatın tutuklamaya veya tutukluluk durumunun devamına ilişkin duruşmalarda mutlaka hazır bulunmalıdır.

B. TUTUKLAMA KARARININ YERİNE GETİRİLMESİ

1. Genel olarak

Yukarda detaylı olarak incelendiği üzere yeni CMK ile gıyabi tutuklama kararı verilememektedir dolayısıyla tutuklama kararı şüpheli veya sanığın huzurda bulunduğu esnada verilecektir. Tutuklanan şüpheli veya sanık kararın okunması ve yeterli sayıda nüshasının basılmasının akabinde kolluk kuvvetleri eşliğinde tutukevine intikal ettirilirlir. Şüpheli veya sanığın tutukevine konulduğu, kararı veren mahkemeye gün ve saati belirtilerek bildirilir (CvGTİK m.112).

Duruşmaya ibaret etmeyen veya nerede ikamet ettiği bilinmediği için kendisine tebligat yapılamayan şüpheli veya sanıklar için yakalama emri düzenlendiğinde kararın infaz edilebilmesi için bir nüshası Cumhuriyet Başsavcısına verilir. Cumhuriyet Savcılığı da tutuklama müzekkeresini gereğın temini için adli kolluğu görevlendirir. Kolluk, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 16/1 maddesine göre, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde bu direniş kırırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanma yetkisini haizdir.

Tutuklama kararının infazı bazı özel durumlarda ertelenebilir. Anayasa m.83/2 gereğince, *"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclis'in kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz..."hükümünü ihtiva etmektedir.* Bu itibarla, şüpheli veya sanık

milletvekili seçilmişse, tutuklama kararının infaz edilebilmesi için öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin vereceği kararla dokunulmazlığın kaldırılması gerekecektir.

Benzer şekilde, CvGTİK'da da tutuklamanın infazının ertelenmesine imkân veren hükümler bulunmaktadır. CvGTİK m. 116 da sıralanan ve hükümleri tutukluk haliyle uzlaşır nitelikte olanları tutuklular içinde uygulanabilir olan maddeler arasında sıralanmış olan, tutuklunun akıl hastalığına yakalanması sebebiyle veya akıl hastalığı haricindeki hastalıklarda tutuklamanın infazı tutuklu için hayati tehlike teşkil ediyorsa şüpheli veya sanık iyileşinceye kadar tutuklama kararının infazı ertelenebilecektir.

Bu durumda, tutuklu TCK m. 57'de belirtilen sağlık kurumunda koruma ve tedavi altına alınacak ve sağlık kurumunda geçen süre tutukluluk süresinden sayılacaktır.

Esasında kanunda hapis cezalarının ertelenmesini düzenleyen maddeler bulunmakta tutuklama kararının infazının ertelenmesi hususu açıkça düzenlenmemiştir. Hükümlüler için düzenlenen bu hak "*masumiyet karinesi*"nden hala yararlanmakta olan şüpheli veya sanıklar için evleviyetle kullanılmalıdır²³⁷. Dolayısıyla erteleme müessesesi esas olarak hükümlüler bakımından kabul edilmiş olmasına karşın, tutuklamayla bağdaştığı ölçüde tutuklular bakımından da uygulanmalıdır.

Aynı doğrultuda gebe olan veya doğurduğu tarihten itibaren altı ay geçmemiş bulunan tutuklu kadınlar hakkındaki tutuklama kararının infazı ertelenebilir. Çocuk ölmüş veya anasından başka birine verilmiş olursa, doğumdan iki ay sonra kararın infazına başlanır.

Hapis cezalarının infazının hükümlünün istemiyle ertelenmesine ilişkin CvGTİK m.17, nitelikleri elverdiği ölçüde tutuklular için de uygulanabilir olan CvGTİK maddelerin sıralandığı m. 116'da zikredilmemiş olması isabetlidir; zira tutuklama bir ceza değildir, ne kadar süreceği yargılamanın gidişatına bağlı ve

---

237 Centel/Zafer, a.g.e. s.276-277.

önceden belli olmayan geçici bir koruma tedbiridir ve ceza yargılaması süresince delillerin karartılmaması veya şüpheli veya sanığın kaçmamasını teminen başvurulur.

Dolayısıyla tıpkı bir ceza gibi belli bir müddet ertelenmesi halinde ertelendiği sürenin hesaplanıp daha sonra bu sürenin infaz edilmesi söz konusu olmaz. Tutuklama yargılamanın sıhhatli ilerlemesi için başvuru olan bir tedbirdir ve yargılama devam ederken şartları oluşmuşsa uygulanır.

Yargılamanın ertelenmesi ise hiçbir şekilde söz konusu olmayacaktır, dolayısıyla hâkime yöneltilecek bu yönde bir talep esasında tutuklamanın ertelenmesi değil tutuksuz yargılanma talebi olacaktır. Zaten tutukluluk istisnai bir tedbir olup ancak gecikmesinde sakınca olan durumlarda hükmedilebilir ve şüpheli ve sanığın bu yönde bir talepte bulunmaması halinde dahi her zaman tutuksuz yargılanmayı talep ettikleri varsayılacaktır.

2. Kelepçe kullanmama kuralı

CMK madde 93 uyarınca; *"Yakalanan veya tutuklanarak bir yerden diğer bir yere nakledilen kişilere, kaçacaklarına ya da kendisi veya başkalarının hayat ve beden bütünlükleri bakımından tehlike arz ettiğine ilişkin belirtilerin varlığı hallerinde kelepçe takılabilir."*²³⁸

01.06.2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 7. maddesinde de CMK 93 ile aynı doğrultuda kelepçe kuralının kural olarak yasak olduğunu düzenlemiştir. Dolayısıyla yakalanan veya tutuklanan kişilerin nakilleri sırasında kelepçe takmak istisnai hale getirilmiştir²³⁹.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda ise m.18'de kelepçe ve benzeri zincirlerin kullanımı tamamen yasaklanmış kolluğun farklı tedbirler alması gerektiği düzenlenmiştir; *"Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hallerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat ve beden*

238 Ayrıca aynı düzenlemeye 01.06.2005 tarihli Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 7. maddesinde de yer verilmiştir.

239 Yaşar, a.g.e., s.550

bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir."

3. Şüpheli veya sanık Hakkında Birden Çok Tutuklama veya Mahkûmiyet Kararı Bulunması Halinde Bunların Yerine Getirilmesi

Şüpheli veya sanık hakkında birden çok tutuklama kararı varsa iki veya daha fazla tutuklama kararı varsa bu kararların infazı zorunlu olarak aynı anda başlamış olacaktır. Zira tutuklama hapis cezalarından farklı olarak bir kişinin belirli bir süre hürriyetinden mahrum kalmasını hedeflemez, tutuklama yargılamının sıhhatini hürriyeti kısıtlanmamış bir şüpheli veya sanığın delilleri karartmaya veya kaçmaya yönelik eylemlerinden korumaya yönelik tedbirlerdir. Dolayısıyla aynı anda her iki dava dosyası da aynı tutuklama kararının infazından faydalanmaktadır.

C. KARARIN BİLDİRİLMESİ

1. Şüpheli veya Sanığa Bildirme

Anayasa m.19/4'te, "tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar her halde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda ise en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir" hükmünü ihtiva etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.5/2'ci maddesinde de, "tutuklanan her ferde, tutuklanmasını gerektiren nedenler ve kendisine karşı yapılan bütün suçlamalar en kısa zamanda ve anladığı bir dilde bildirilir" hükmü düzenlenmiştir.

Tutuklama duruşmasında, hukuki ve fiili nedenleri ile birlikte tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki tahliye isteminin reddine ilişkin kararlar şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilmelidir. Karar metninde tutuklamaya esas olarak değerlendirilen hususlara yer verilmeli ve bir nüshası şüpheli veya sanığa verilmeli ve verildiğine dair açıklama da karara yazılmalıdır. Sanık veya şüpheli Türkçe bilmiyor ise tercümandan faydalanılmalı, okuma yazması yok ise kendisine tutuklama metnin tamamı sesli olarak okunmalıdır.

2. Şüpheli veya Sanığın Yakınlarına veya Belirlediği Bir Kişiyeye Bildirme

Anayasa m.19/6'da, kişinin yakalandığı veya tutuklandığı yakınlarına derhal bildirilmesi öngörülmüştür. CMK madde 107 metninde ise tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkim veya mahkeme kararıyla gecikmeksizin haber verilmesi gerekmekte olduğu düzenlenmiştir. Böylece aralarında kan bağı veya evlilik gibi resmi kayıtlardan tespit edilebilecek bir yakınlık olmayan bir kişinin de şüpheli veya sanık tarafından tespit edilebileceği düzenlenmiştir. Esasında “yakın” kavramını şüpheli veya sanığın beyanı esas alınarak güvendiği bir kişi olarak yorumlamak uygun olacaktır.²⁴⁰ Kaynak Alman CMK'nın 114. maddesinde ise "tutuklunun bir akrabası" veya "güvendiği bir şahıs" ifadeleri kullanılmıştır.

Anayasa ve CMK'nın ilgili metinleri arasındaki bir diğer fark ise Anayasa m. 19/6 aksine CMK m.107/1'deki ifadenin çoğul “yakınlarına” ifadesi yerine “bir yakınına” şeklindeki tekil ifadedir. Uygulama CMK madde 107/1 'e uygun olarak bir yakınına bildirim şeklinde yapılmaktadır. Anayasa ve CMK'nın bu konu hakkında uyumlu hale getirilmesi uygun olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı tutuklular bakımından bildirim ihtiyari değil zorunludur. Başka deyişle şüpheli veya sanığın rızası aranmaz hatta tutuklandığının bildirilmemesini talep dahi etse bu dileği kabul görmeyecektir. Unutulmamalıdır ki tutuklama kararının bildiri hususu aynı zamanda kamu düzenine ilişkin olup vatandaşların arkalarında hiçbir iz bırakmadan kaybolmalarını önlenmesi amaçlanmıştır²⁴¹.

---

240 Centel, a.g.e., s.86.

241 Centel, a.g.e., s.84.

Tutuklama hakkında kime bildirim yapılmasını istediği sorgu sırasında şüpheli veya sanığa sorulmalı, belirtilen kişinin açık kimlik bilgileri ve adresi tutanağa yazılmalıdır. Eğer kendisi bildirim yapılacak yakınına tayin etmezse kanunun açık hükmü uyarınca zorunlu kılınmış olan bildirim kime yapılabileceği hususunu yetkili mahkeme araştırmalıdır.

Tutuklunun durumunu bir yakınına veya belirlediği bir kimseye bizzat bildirmesi soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmeme koşuluna bağlanmıştır (CMK m.107/2). Başka deyişle hâkim şüpheli veya sanığın tutuklamaya ilişkin bildirim bizzat yapmasının soruşturmanın amacını tehlikeye düşürüp düşürmediği hususunu da değerlendirecek²⁴² ve tutuklamanın bildirimlinin mahkeme tarafından mı yoksa bizzat şüpheli veya sanık tarafında mı yapılacağı usulünü de kararda belirtecektir.

Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya tahliye isteminin reddine dair her karardan şüpheli veya sanığın bir yakınına bildirimde bulunulmalıdır. Bildirimin en kısa zamanda ve en seri bilgilendirme araçları kullanılarak yapılması gerekmektedir. Bu itibarla bilgilendirme telefon, faks veya elektronik posta ve ispat aracı olması nedeni ile resmi posta yoluyla yapılmalıdır.

3. Konsolosluga Bildirme

Tutuklu yabancı olduğunda tutuklanma durumu, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde vatandaşı olduğu devletin konsolosluguna bildirilir (CMK m.107/3). Türkçe bilmemesi halinde yabancı şüpheli veya sanık tutuklama duruşmasında tercüman yardımından faydalandırılacaktır CMK m. 202. Yabancı şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı alınırca kendisine duruşma sırasında tercüman aracılığı ile sözlü olarak bildirilecek ve itiraz etmemesi halinde tutuklandığına dair bildirim vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluguna bildirileceği hususunda izah edilecektir. Yabancı konsolosluga bildirimde tercüman vasıtasıyla yazılı olarak itiraz etmelidir bu belge de sorgu tutanağında belirtilmelidir.

---

242 Yaşar, a.g.e., s. 493

4. Teşkilatında Askeri Mahkeme Bulunan Kıt'a Komutanı ve Şüpheli veya Sanığın Mensup Olduğu Askeri Birlik Komutanına Bildirme

353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu Ve Yargılama Usulü Kanunu m.73'e göre, şüpheli veya sanığın tutuklanmasından yakınları, teşkilatında askeri mahkeme kurulan kıt'a komutanı veya kurum amiri ile şüpheli veya sanığın mensup olduğu askeri birlik komutanı veya askeri kurum amiri derhal haberdar edilecektir.

Keyfiyet şüpheli veya sanığın vazifesini ifa ettiği birliğine de tebliğ edilmelidir. Böylece şüpheli veya sanığın kayıtları son duruma göre güncellenebilecek, askerlik hizmet süresinin hesabı kapsamında askerlik şubesi dahil ilgili birimlere bilgi verilebilecek, şüpheli veya sanığın tutuklanana kadar yürüttüğü görev başka birine verilmesi sağlanabilecektir.

5. Bizzat Bildirme

Tutuklu ile birlikte üçüncü kişileri de kapsayan bir soruşturmada üçüncü kişinin kaçması, delilleri karartması, tutuklu ile ortak plan kurması, suç eşyasını gizlemesi veya değiştirmesi söz konusu olabilir. Tutuklunun bizzat bildirimi, tutuklunun savunma hakkı kapsamında edildiği soruşturma bilgilerini henüz yakalanamamış diğer suç ortaklarına aktarılmasına yol açabilir ve soruşturmanın gidişatını olumsuz etkileyebilir.²⁴³

Bizzat bildirim hakkı soruşturmanın gidişatı için yakın ve ciddi bir tehlike yarattığı ölçüde kısıtlanmalıdır²⁴⁴.

Koparan'a göre, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürme nedeni ile bizzat bildirim hakkı ancak savcının talebine istinaden kısıtlanabilir zira soruşturma evresi savcı merkezli olduğundan şüphelilerin haklarının kısıtlanması mutlaka savcının talebi doğrultusunda hakim tarafından değerlendirilmelidir²⁴⁵.

243 A.g.e., s.270.

244 Centel ve Zafer, a.g.e., s.270.

245 Koparan, a.g.e., s.170.

IV. TUTUKLAMA KARARLARININ DENETİMİ

A. Genel Olarak

Hakkında tutuklama kararı verilen şüpheli veya sanığın tutukluluk halinin devamına gerek olup olmadığı tutukluluğun şartları ve sebeplerinin hala geçerli olup olmadığı konusunun kişi temel hak ve hürriyetleri üzerindeki vahim etkisi nedeniyle etkin bir denetime muhtaçtır.

Tutukluluk halinin gerekliliği tarafların talepleri doğrultusunda yargılamanın tamamı boyunca denetlenebilmekte hatta taraflardan bu tip bir talep gelsin gelmesin en geç otuz günlük dönemlerde re'sen hâkim veya mahkeme tarafından incelenmektedir. Her tutuklama ve tutukluluk halinin devamı kararına ayrıca itiraz edilebilmektedir.

Bu çerçevede aşağıda sırasıyla tarafların tutuklama kararının geri alınmasına yönelik taleplerinin karara bağlanması (CMK m. 103 ve 104), tutukluluğun re'sen hâkim veya mahkemece otuzar günlük süreler itibarıyla gözden geçirilmesi ve bu denetim ve incelemeler neticesinde alınan kararlara karşı itiraz yolu hususları incelenmiştir.

B. TUTUKLAMA KARARININ GERİ ALINMASI TALEBİ

CMK m. 103/1 uyarınca, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden talep edebilecektir. Adli kontrol koruma tedbiri ancak cezasının üst sınırı 3 yıllık geçmeyen suçlarda başvurulabileceğine göre cezasının üst sınırı 3 yıldan daha uzun olan suçlarda Cumhuriyet savcısının böyle bir talepte bulunması mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde, hakkında tutuklama kararı verilen şüpheli veya müdafii de adli kontrol altına alınarak tutukluluğa son verilmesini talep edebilecektir.

Cumhuriyet savcısı adli kontrol altına alınmaksızın şüpheliyi salıvermeye tek başına salâhiyettardır (CMK 103/2) dolayısıyla bu işlem için sulh ceza hâkimine

başvurmasına ihtiyacı yoktur. Cumhuriyet savcısının hâkim tarafından verilen bir re'sen kaldırmasının kuvvetler ayrılığı ilkesi aykırılı olduğu ileri sürülerek eleştirilebilmektedir²⁴⁶. Bu yetkisini keyfi kullanan Cumhuriyet savcısı hakkında görevi kötüye kullanma suçu isnat edilebilmektedir. Cumhuriyet savcısının bu tip bir suçlamayla karşı karşıya kalmamak için CMK madde 103/2 de kendisine verilen yetkiyi kullanmak yerine sulh ceza hâkiminden şüphelinin salıverilmesini talep edemez zira 103'ncü maddenin lafzı dikkate alındığında Cumhuriyet savcısına sulh ceza hâkimine böyle bir talepte bulunma yetkisi verilmediği hatta artık gereksiz olduğunu takdir ediyorsa tutukluluğa son vermenin bir yükümlülük olarak kendisine atfedildiği görülecektir. Ayrıca şartları ortadan kalktığında derhal son verilmesi gereken bir tedbir olan tutuklamayı Cumhuriyet savcısının bizzat sonlandırmaması ve sulh ceza hâkiminden talep etmesi gereksiz bürokrasi ile tutuklamanın uzamasına yol açacaktır.

Şüphesiz soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık tutuklama kararının geri alınmasını hâkim veya mahkemeden talep edebilecektir. Soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminin re'sen tutuklama kararını geri almaya yetkisi yoktur. Mutlaka taraflardan birinin başvurusu neticesinde harekete geçecektir.

Gerek Cumhuriyet savcısının adli kontrol altına alınarak şüphelinin serbest bırakılmasına ilişkin talebi gerek bu yöndeki şüpheli veya sanığın talebi gerekse adli kontrol altına alınmaksızın şüpheli veya sanığın salıverilme talepleri soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde dosyaya bakan mahkeme tarafından Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya müdafinin görüşü alındıktan sonra üç gün içinde sonuca bağlanır (CMK m. 105). Tarafların dinlendiği bir duruşma yapıldıktan sonra talebin reddine, tutuklunun salıverilmesine veya adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasına karar verilebilir. Bu kararlara itiraz edilebilir.

---

246 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. s. 196

C. TUTUKLULUĞUN RE'SEN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Taraflardan hiçbirinin tutukluluğun geri alınması yönünde soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminden, kovuşturma evresinde ise mahkemeden talep etmemesi halinde tutukluluk halinin denetimsiz kalmasını arzu etmeyen kanun koyucu, en geç otuz günlük dönemlerde hâkim veya mahkemeyi tutukluluk halini gözden geçirmekle vazifelendirmiştir.

1. Soruşturma Evresinde

CMK m.108/1 uyarınca, *"Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk halinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak karar verilir."*

Otuz günlük süre dolmadan önce Cumhuriyet savcısının sulh ceza hâkimden derhal inceleme talep edebilmesi için geçerli bir gerekçeler aranmalıdır²⁴⁷. Tutukluluk halinin otuz günün içerisinde gözden geçirilmesi neticesinden tutukluluğun devamına karar verilmesi ilk tutuklama kararının yerine geçen yeni bir tutuklama kararı olması hasebiyle bu kararın da tekrar tefhim ve tebliğ edilmesi gerekir ve bu durumda da gene itiraz yoluna başvurulabilecektir²⁴⁸.

Öğretide tutukluluğun devamına ilişkin kararların da tıpkı ilk tutuklama kararı gibi mutlaka duruşmalı ve yüze karşı verilmesi gerektiği savunulmuştur zira netice itibarıyla bu kararlarda nitelik ve sonuç itibarıyla ilk tutuklama kararlarından farksızdır²⁴⁹.

Eski tarihli kararlarında Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun, tutukluluk halinin devamına ilişkin denetleme duruşmalarında ilgili şahsın dinlenmemesinin Sözleşme'yi ihlal etmediğini ve mahkemelerce gereksiz gecikmeye meydan

247 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, a.g.e., s.798-799; Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.114-115.

248 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.113.

249 Feyzioğlu Metin, Ali Naim İnan'a Armağan, s. 1191

verilmediği belirtilmiştir²⁵⁰. Ancak AİHM, Sanchez- Reisse/İsviçre davasında AİHM bu konudaki görüşünü düzeltmiş ve bu denetlemenin de duruşmalı olarak yapılması gerektiğine hükmetmiştir²⁵¹

CMK m.108 kapsamındaki otuz gün incelemesinin duruşmalı yapılması için bir zorunluluk olmadığı gibi illa duruşmasız yapılması da kanun emri değildir. Ancak mahkemelerin iş yükü de göz önünde bulundurulduğunda bu yüke ek olarak tutukluluk incelemelerinin duruşmalı olarak yapılması içinden çıkılamayacak ek bir iş yükü olarak bu yöndeki talepler maalesef reddedilmektedir²⁵².

Soruşturma evresinde CMK m. 108/2 uyarınca tutukluluk halinin incelemesi talebinde bulunmaya yetkililer arasında her ne kadar şüphelinin müdafii tadat edilmemiş olsa da teknik hukuk konularında şüpheliyi yönlendirmekle görevli müdafii de doğal olarak bu hakkı haizdir²⁵³. Sulh ceza hâkiminin otuz günlük inceleme neticesinde vereceği kararlar itiraza konu olabilecektir.

2. Kovuşturma Evresinde

Kovuşturma evresinde hâkim veya mahkeme, sanığın tutukluluk halinin akıbeti hakkında her oturumda inceleyecektir. Oturumların arasında otuz günden uzun süre olması halinde gene soruşturma evresinde olduğu gibi en geç otuz günlük süre içinde Cumhuriyet savcısı, sanık veya müdafinin talebi olmasa dahi re'sen tutukluluk hali hakkında karar verecektir.

Hakim veya mahkeme tarafından tutuklama şart ve nedenlerinin ortadan kalktığına kanaat getirilirse sanığın tutukluluk haline son verilir. Hakimin tutuklu yargılanan sanığın bir önceki tutuklu yargılanma nedeninin son bulunduğu ancak yeni bir tutuklama nedeninin hasıl olduğunu tespit ederse artık geçerli olmayan tutukluluk nedeninin kalktığı ve fakat yeni tutuklama nedenlerinin oluştuğu için yeni bir tutuklama kararı verdiğini gerekçeli olarak kayda geçirmelidir²⁵⁴.

250. Centel, a.g.e., s. 101

251 Ünal Şeref, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İnsan Hakları Uluslar arası İlkeleri, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:89, Ankara, s.161

252 Centel, a.g.e., s. 101

253. Bkz. Donay, **Ceza Muhakemesi**, s.132.

254 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.119.

3. Kanun Yolları Evresinde

a. İstinaf İncelemesinde

Sanığın tekrar sorgusunun yapıldığı ikinci bir yargılama niteliğinde olan istinaf incelemesi kovuşturmanın bir parçasıdır ve safhada da tıpkı ilk yerel mahkeme aşamasında olduğu gibi otuz gün incelemesinin uygulanmaya devam eder²⁵⁵.

b. Temyiz İncelemesinde

Yargıtay'ın tutuklama kararı veremez ancak incelemesi sırasında devam etmekte olan tutukluluk haline ilişkin olarak tutuklama şart ve nedenlerini denetlemeye ve gerekirse sanığın tahliyesine karar vermeye yetkilidir. Yargıtay temyiz incelemesinde tahliye kararı verebileceği içtihat etmiştir²⁵⁶.

Yargıtay'ın CMK m.108'de uyarınca otuz gün incelemelerini yapmaya yetkili olup olmadığına ilişkin CMK'da açık bir hüküm bulunmamaktadır. Uygulamada Yargıtay otuz gün incelemesine ilişkin kendisini yetkili görmemekte ve sanığı tahliye etme yetkisini kural olarak mahkûmiyet hükmünü bozarken kullanmaktadır²⁵⁷.

Yargıtay'ın iş yoğunluğu sebebiyle gelen dosyalar en az bir yıl sonra incelemeye alınmaktadır dolayısıyla tutuklu yargılanan sanıkların dosyaların temyiz incelemesine öncelik verilmesi gerekir . Kaldı ki, inceleme sırası beklerken geçen süreç içerisinde tutuklama şart ve nedenleri ortadan kalkabilir bu olumsuzluğu önlemek için 108. maddenin temyiz aşamasında da uygulanması gerekmektedir²⁵⁸.

---

255 **Ceza Muhakemesinde İstinaf El Kitabı**, s.62.

256 Yargıtay 1. CD'nin 01.05.2006 tarih 2005/3139 E. ve 2006/79 K. sayılı ilamı.

257. Günay, **a.g.e.**, s.47.

258 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.120.

D. TUTUKLULUK HALİNİN DEVAMININ İTİRAZ YOLUYLA DENETİMİ

Anayasa m.19/8' uyarınca "*Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.*". Bu itibarla, tutuklama kararlarına a itiraz hakkı Anayasa güvencesindedir. İtiraz hakkı tutuklama, tahliye isteminin reddi veya kabulüne karşı kullanılabilir.

Sulh ceza mahkemesi tutuklama talebinin reddine ilişkin kararına karşı Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir. İtiraz merci tutuklama kararı verirse itiraz üzerine merciin verdiği bu tutuklama kararına bu sefer de şüphelinin itiraz etmesi mümkündür (m.274/4).

1. İtiraz Etme Yetkisi

Tutuklamaya ilişkin hâkim veya mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanık, katılan veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır (m.260/1).

Müdafii ve müdahil vekilinin de vekilliğini üstlendikleri kişilerin açık arzusuna aykırı olmamak koşuluyla tutuklamaya veya tutuklama talebinin reddine ilişkin kararlara itiraz edebilmesi mümkündür (m.261/1).

Şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi ve eşi, şüpheli veya sanığa açık olan kanun yollarına karşı kendiliğinden başvurabilirler. Şüphelinin veya sanığın başvurusuna ilişkin hükümler, bunlar tarafından yapılacak başvuru ve onu izleyen işlemler için de geçerlidir (m.262/1).

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının tutuklu şüpheliyi re'sen tahliye etme yetkisi bulunduğundan, tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlara itiraz etmekte hukuki menfaati olmadığı gibi bu usulü kullanmaya da ihtiyacı yoktur. Zira kamu davasına katılma, kamu davasının açılmasından sonra yani iddianamenin

kabulü ve soruşturma evresinin sonlanıp kovuşturma evresinin başlamasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvuruda bulunmak suretiyle gerçekleştiğinden mağdur veya suçtan zarar görenlerin CMK m.238/1 uyarınca soruşturma aşamasında katılan sıfatına sahip değildir. Dolayısıyla bu kişilerin henüz soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmama kararına karşı katılan sıfatıyla itirazda bulunma hakları söz konusu olmayacaktır.

2. İtiraz Usulü

Tutuklama kararına karşı yapılacak itiraz, bu kararın şüpheli ve müdafine tefhim edilmesini izleyen günden itibaren yedi gün içinde kararı veren makama verilecek yazılı bir dilekçe ile olabileceği gibi tutuklama kararı verildiği sırada zabıt kâtibine sözlü beyanda bulunmak suretiyle de yapılabilir (m.268/1).Zabıt kâtibine beyanda bulunulması halinde bu beyan bir tutanakla tespit edilir(m.263/2) . Söz konusu bu tutanakta yer alan imza hâkim tarafından da onaylanarak bir sureti şüpheliye veya müdafine verilir (268/1).

Sulh ceza hâkiminin kararına karşı yapılan itiraz kararı veren sulh ceza hâkimi inceler. Sulh ceza hâkimi itirazı yerinde görmezse, söz konusu itirazı en çok üç gün içerisinde yetkili merci olan asliye ceza mahkemesine gönderir. Asliye ceza mahkemesi öncelikle yazılı cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa iletir. İtiraz yerinde görülürse, itirazın kabulüne karar verilerek sulh ceza hâkimi tarafından verilen tutuklama kararı kaldırılır, aksi halde itirazın reddine karar verilir.

Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının itirazı yerinde görülürse, itirazın kabulüne karar verilir. CMK m.271/4 uyarınca, ilk defa itiraz merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilmesi mümkündür.

İtiraz incelemesinin süresine ilişkin azami sınır için öngörülmemiş bunun yerine, itirazın mümkün olan en kısa sürede karara bağlanması kabul edilmiştir (m.271/3). İtiraza ilişkin incelemeler dosya üzerinden duruşma yapılamadan veya gerekli görülürse taraflar dinleyerek de karar verebilir (m.271/1).

Öğretide itiraz incelemesinin, duruşmalı yapılması gerektiğini ileri süren ve bu yönde kanun değişikliğinin gerekli olduğunu savunanlar bulunmaktadır²⁵⁹. AİHM kararlarında da tutuklama kararının duruşmalı yapılması gerektiğini zira tutuklanan kişi ile iddia makamı arasındaki silahların eşitliği prensibinin korunmasının gerektiğini belirtmektedir²⁶⁰.

Kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen yargılamayı yürüten mahkeme tarafından karar verilir (m.101/1). Mahkeme tarafından verilen tutuklama veya tutukluluk halinin devamına ilişkin kararlara karşı itiraz etmek mümkündür (m.101/5).

Kovuşturma evresinde davaya bakmakla yetkili mahkeme sulh ceza mahkemesi ise ve sulh ceza mahkemesi tarafından verilen bir tutuklama kararı söz konusu ise bu karara karşı itiraz merci aynı yargı çevresinde bulunan asliye ceza mahkemesidir. Asliye ceza mahkemesi tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz merci aynı yargı çevresinde bulunan ağır ceza mahkemesidir. Ağır ceza mahkemesi tarafından verilen kararlara karşı itiraz merci ise, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması halinde numara olarak kendisini izleyen daire, son numaralı daire için ise bir numaralı daire, o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi bulunması halinde ise en yakın ağır ceza mahkemesidir (m.268/3).

Taraflardan birinin itiraz yoluna başvurması re'sen tutuklama kararının infazının ertelenmesi sonucunu doğurmaz. İtiraz konusu kararın geri bırakılması ancak itirazı inceleyen merciinin kararı ile mümkündür (m.269). İtiraz merciin, itiraz üzerine verdiği kararlar kesin olup kural olarak bu kararlara karşı olağan kanun yolunun bulunmamaktadır²⁶¹. Söz konusu kuralın istisnası ise, ilk defa itiraz merci tarafından verilen tutuklama kararlarının itiraz denetimine tabi oluşudur (m.271/4). Bu durumda şüpheli tarafından ilk defa itiraz merciince verilen tutuklama kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurabilecektir.

259 Tosun, Muhakeme, s.864; Centel, a.g.e., s.99; Uçdu, s.114.

260 Kühne/Esser, s.171.

261 Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.130..

V. ÖZEL TUTUKLAMA HALLERİ

A. TANIĞIN, BİLİRKİŞİNİN VE ZİLYEDİN TUTUKLANMASI

Tanık olarak mahkemeye çağrılanların tanıklıktan imtina etmeleri halinde tutuklanmasına ilişkin olarak CMK m.60/1 uyarınca ; *"Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her halde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde derhal serbest bırakılır."*

Benzer şekilde bilirkişi olarak tayin edilen kişilerin bu vazifeden imtina etmeleri halinde CMK m.71/ maddesi uyarınca tanıklıktan çekinenlere uygulanan müeyyide söz konusu olacaktır;

"Usulünce çağrıldığı halde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60. maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır."

Eşyayı vermeyen (zilyet) hakkında CMK m.124/1'de, 123. maddede uyarınca gene 60/1 maddede öngörülen disiplin hapsi söz konusu olacaktır.. Ancak, şüpheli veya sanık ya da tanıklıktan çekinebilecekler hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Mahkeme tarafından kendilerine başvuru ancak işbirliğinden imtina eden tanık, bilirkişi veya zilyet hakkında 60. maddede öngörülen *"hapis"* özgürlüğü bağlayıcı nitelikli bir *"tedbir"* den ibarettir²⁶². En fazla üç ay sürebilecek olan söz konusu tedbir bu kişilerin mahkeme tarafından kendilerine atfolunanyükümlülüğe uygun davranmaları halinde derhal serbest bırakılacaktır.

262 Gerçekten de maddenin amacı tanığı cezalandırmak değil, onu yemine zorlamaktır. Aynı yönde görüş için bkz. Sağ, **Tutuklamanın Şekli Koşulları**, s.705-706.

B. DURUŞMA DÜZENİNİ BOZANIN HAPSİ

Savunma hakkının kullanılmasını engellemek koşuluyla duruşmayı yöneten hakimler, duruşmanın düzenini bozan kişilerin, salondan çıkarılmasını emredebilirler (CMK m. 203/2). Düzeni bozan kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterirse yakalanır ve hâkim veya mahkeme tarafından derhâl dört güne kadar disiplin hapsine konulabilir. Ancak söz konusu disiplin tedbiri çocuklar ve avukat hakkında uygulanmaz (CMK m. 203/3).

Duruşmanın düzenini gözetmek ve muhafaza etmekle yükümlü, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından (CMK m. 203/1). Duruşma sırasında bir suç işlendiği tespit edilirse, hakim bu hususta düzenleyeceği tutanağı yetkili makama gönderir hatta gerek görürse failin tutuklanmasına da karar verebilir (CMK m. 205).

Mahkeme, davranışları nedeniyle duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşılan sanığın duruşmada hazır bulunmasının, dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu görmezse, oturumu yokluğunda sürdürür ve bitirir. Bununla birlikte, sanığın müdafî yoksa mahkeme barodan bir müdafî görevlendirilmesini ister. Daha sonra oturuma yeniden alınmasına karar verilen sanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır. (CMK m. 204).

Aynı konu, Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nda da (AMKYUK) AMKYUK'nun "Sanığın Astı Olanların Duruşmada Bulunmaması": başlıklı 141'nci maddesinde de düzenlenmiştir. Buna göre "*Duruşmada asker kişilerden, sanığın astı olanlar dinleyici olarak bulunamazlar. Sanıklar birden çok ise en büyüğünün rütbe ve kıdemi esas alınır. Suçtan zarar gören asker kişi, rütbesi ne olursa olsun, duruşmada hazır bulunabilir. Ancak, askeri mahkeme disiplin sebeplerinden dolayı bu kimseyi de duruşma salonundan çıkarabilir.*" Ceza yargılamasında yeknesaklığın bulunmaması öğretilerinde eleştirilmektedir.

C. ASKERÎ CEZA YARGILAMASINDA TUTUKLAMA

Askerî ceza yargılamasında da CMK'da yer alan tutuklama nedenlerinin yanı sıra "*askerî disiplinin korunması*" amacı da bir tutuklama nedeni olarak düzenlenmiştir. (AMKYUK m.71/1). Söz konusu tutuklama nedeni sadece askerî disiplini bozan itaatsizlik, fesat, amire taarruz gibi suçlarda ve failin asker kişi olması halinde uygulanmalıdır. Zira her askerî suç, askerî disiplini bozacağı gerekçesiyle her suçun yargılanması sırasında tutuklamaya başvurulmasının yolunu açılmış olur²⁶³.

Buna karşın Anayasa Mahkemesi 26.06.1963 tarihli ve 197/166 sayılı kararıyla askerlik kurumunun kendisine özgü yapısı sebebiyle söz konusu düzenlemenin Anayasa'ya uygun olduğuna oyçokluğu ile karar vermiştir²⁶⁴.

Faili asker kişi olan, fiilin askerî bir hizmet veya görevin ihlali olduğu ve bu fiillin aynen veya kısmen başka bir kanunda suç olarak öngörülmemiş olduğu suçlar için "Sırf Askeri Suç" terimi kullanılmaktadır²⁶⁵. Bu suçlara örnek olarak askerlikten firar, kendini askerliğe yaramayacak hale getirmek, itaatsizlikte bulunmak gösterilebilir. İşte bu tip sırf askerî suçlar söz konusu olduğunda CMK' dan farklı olarak askerî ceza yargılaması tutuklama yasağını kabul etmemektedir.

Böylece sırf askerî suçlar bakımından kanunda öngörülen cezanın üst sınırı bir yıldan az olsa bile tutuklama yapılabilmektedir (AMKYUK m.71/2). Sırf askerî suçların Askerî Ceza Kanunu'nda sayma usulü ile hangi suçlar olduğu belirtilmemiş olması ve bu konunun yargı içtihatlarına bırakılmış olmasının suiistimallere açık olduğu ve kişi özgürlüğü ve güvenliğine ciddi müdahale teşkil edebileceği ileri sürülmüştür²⁶⁶.

Tutuklama istemli sorguda müdafî bulundurma mecburiyetine ilişkin CMK m.101/3 düzenlemesinin muadili bir hükmün AMKYUK'da bulunmamasına rağmen ceza muhakemesi hukukunda kıyas serbest olduğu için askerî ceza yargılamasındaki

263 Kalyoncu, **a.g.e.**, s.117-118;263 Çelik, Cemil, "Askerî Yargıda Tutuklama Sebepleri", **AAD**, Y:30, S:114, Mayıs 2002, s.101-102. Sağ, **Tutuklamanın Maddi Şartları**, s.69.

264 Sağ, **Tutuklamanın Maddi Şartları**, s.69.

265 Bkz. Erman, **a.g.e.**, s.152 vd.

266 .Uçdu, **a.g.e.**, s.230.

bu boşluk CMK'nın ilgili maddeleri ile kıyasen doldurulabileceği ve müdafî zorunluluğunun askeri yargıda da söz konusu olacağı öğretilmektedir²⁶⁷.

D. İADE TUTUKLAMASI

Anayasa'nın 19/2 maddesi uyarınca, hakkında iade (geri verme) kararı bulunan kişinin yakalanmasının veya tutuklanmasının mümkün olduğu düzenlenmiştir. TCK madde 11 uyarınca Türk vatandaşları yabancı bir ülkede işledikleri bir suç nedeniyle yabancı ülkeye iade edilmez. Yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkumiyet kararı verilmiş olan bir yabancı talep üzerine kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla geri verilebilir (TCK m.18).

Türkiye'nin henüz Roma Statüsünü imzalamamış ve Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmamıştır, gelecekte imzalaması halinde halen 116 ülkenin taraf olduğu bu mahkemenin bakmakta olduğu soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçları nedeniyle Türkiye'de bulunan vatandaş da yabancı bir devlete teslim edilebilecektir.

Mevcut hukuk düzenimizde bir yabancıyı yurt dışında işlediği bir suçtan ötürü iadesi için gerekçe gösterilen fiilin Türk kanunlarına göre de suç oluşturması gerekir. Fiil, düşünce suçu veya siyasi ya da askeri suç niteliği taşıyorsa, yurt dışında işlenmiş olmakla birlikte, Türk devletinin güvenliğine karşı, Türk devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse, Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç ise veya gerek talep eden devlet hukukuna göre, gerek Türk hukukuna göre dava ve ceza zamanaşımına uğramamış ise bu durumlarda geri verme talebi kabul edilmeyecektir (TCK madde 18/2). Bununla birlikte iadeyi talep eden devlette iadesi söz konusu olan kişiye işkence ve insanlık dışı muamele yapılabileceğine dair kuvvetli şüphe nedenleri mevcutsa talep gene kabul edilmeyecektir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.5/1-f'de ve Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin (SİDAS) 16. maddesinde İade tutuklaması konusunda

---

267 A.g.e., s.237 vd.

düzenlemeler yer almaktadır. Gerek Anayasa, gerek TCK ve gerekse SİDAS'ta düzenlenen iade tutuklaması müessesinde CMK'da düzenlenen tutuklamaya ilişkin şart ve nedenler iade aranmadığından öğretide özel tutuklama halleri başlığı altında incelenmektedir²⁶⁸.

Sanık veya şüphelinin iadesine ilişkin bürokratik işlemler sürerken sanık veya mahkûmu kaçmasını önlemek için acele hallerde iadeyi isteyen devlet daha iade talepnameini Türk yetkilere ulaştırmada kişinin tutuklanmasını isteyebilir. Tutuklamayı müteakiben a 18 gün içerisinde talepname ve buna bağlı belgeler iadeyi talep eden ülkeden gelmezse tutuklama kendiliğinden sona erer. Her halükarda tutuklamanın süresi 40 günü geçmeyecektir. Bununla beraber geçici olarak serbest bırakma her zaman mümkündür; ancak talep edilen taraf, istenen şahsın kaçmasına mâni olmak için lüzumlu addettiği tedbirleri alacaktır.

TCK 18/6 maddesi si uyarınca geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi hâlinde, ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre tutuklama kararı verilebilir veya diğer koruma tedbirlerine başvurulabilir.

Nitekim TCK' nın 18/7. maddesine göre; Geri verme hâlinde, kişi ancak geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.

AİHM, 18.12.1986 tarihli Bozano/ Fransa kararında, İtalya' da işlediği suçlar nedeniyle ülkesinde mahkum edilmiş olan ve Fransa'da kaçarken yakalanan İtalyan vatandaşı başvurusunun İtalya iadesi talep edilmiş ancak Fransız mahkemesi, İtalya' da yapılan yargılamanın Fransız kamu düzenine aykırı olduğun ileri sürerek iade talebinin reddedilmiştir. İtalya'ya iade edilmesi mümkün olmayan İtalyan başvurusunun daha sonra Fransız yetkililer tarafından İsviçre' ye sınır dışı edilmesi ve İsviçre' nin de başvurusuyu İtalya' ya iade etmesi AİHM tarafından muvazaalı bir dolaylı iade işlemi olarak görülmüş ve Sözleşme' nin 5/1-f maddesine aykırı bulmuştur²⁶⁹.

268 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, a.g.e., s.806-807.

269 Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Oğuz Sancakdar, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 286

E. KAÇAKLARIN TUTUKLANMASI

Kaçakların tiçin gıyabi tutuklama yasağının geçerli değildir. Gerçekten de CMK m.247/5'e uyarınca "*Kaçak hakkında 100'üncü ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilir.*" Kaçakların gıyapta tutuklanmasına cevaz verilmesinin sebebi, suçluların iadesi kurumunun işletilebilmesidir²⁷⁰.

Sanığı tutuklanmaktan kurtaran teminat belgesi. CMK madde 244 kapsamına giren gaipler ile ve²⁷¹ CMK m.246 ve m.248/7 hükümleri uyarınca kaçak olan sanık hakkında verilebilecektir. Ancak teminat belgesinin sadece verildiği suç bakımından tutuklamayı engellediği gözden kaçırılmamalıdır²⁷².

---

270 Şahin, Ceza Muhakemesi, **a.g.e.**, s.226.

271 Öztürk/Erdem, **a.g.e.**, s.524-525.

272 Akbulut, **a.g.e.**, s.84.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TUTUKLUNUN TABİ OLACAĞI HUKUKİ REJİM-TUTUKLULUĞUN SONA ERMESİ VE HAKSIZLIKLARIN TELAFİSİ

I. TUTUKLUNUN TABİ OLACAĞI HUKUKİ REJİM

A. GENEL OLARAK

Hakkında henüz kesin bir hüküm bulunmayan ve masum olma ihtimali bulunan tutuklu gündelik yaşamdan koparılıp katı disiplin kurallarının hâkim olduğu tutukevinde yaşamaya zorlanmaktadır²⁷³. Tutuklu ve hükümlülerin özgürlüğünün kısıtlanmasına ilişkin uygulamalarında birbirinden farklı olması gerekmektedir.

Tutuklananların tâbi olduğu rejim 5275 sayılı CvGTİK m.111, 112, 113, 114, 115 ve 116'da düzenlenmiştir. Bu maddelerle tutuklamanın infaz edildiği kurumlar, tutukevine kabul, tutukluların barındırılması, tutukluların hakları ve yükümlülükleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Ayrıca CvGTİK'nın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirtmek amacıyla Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük de kabul edilmiştir²⁷⁴.

B. DOSYAYI İNCELEME HAKKI

1. Tutuklu Sanık Açısından Dosyayı İnceleme Hakkı

Müdafinin dosya inceleme yetkisi CMK'da düzenlenmiştir. Şüpheli veya sanığın dosya inceleme yetkisine sahip olup olmadığı konusunda ise bir açıklık bulunmamaktadır. Bir görüşe göre²⁷⁵, dosya inceleme yetkisi sadece müdafiyeye

273 Centel, **a.g.e.**, s.102.

274 20.03.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilip 06.04.2006 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

275 Nurullah Kunter ve Yenisey Feridun, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, İstanbul, 2000, s. 395

tanınmıştır. Bunun gerekçesi ise şüpheli veya sanık tarafından dosya içeriğinin, önemli bazı belge ve delillerin yok edilmesi ihtimalidir. Sanığın avukat olması durumunda bile dosyayı incelemesi mümkün değildir.

Diğer bir görüşe göre²⁷⁶ ise, bu konuda kanunda açıklık bulunmaması sanığın kendi dosyasını incelemesinin yasak olduğu anlamına gelmez. Müdafî bulunmayan şüphelinin veya sanığın dosyayı inceleyebilmesinin engellenmesi, CMK' da zorunlu müdafîlik sistemi kabul edilmediğinden, savunma hakkını kısıtlayacaktır. Kendisine CMK' nın 150. Md' sinin 2 ve 3. fıkralarına göre zorunlu olarak müdafî atanmayan şüpheli veya sanıkların dosyayı inceleme hakkı bulunmalıdır.

2. Tutuklu Sanığın Müdafîi Açısından Dosyayı İnceleme Hakkı

Müdafînin savunma görevini yerine getirebilmesi için sanık hakkındaki suçlamayı, lehte ve aleyhte tüm delilleri bilmesi gerekmektedir²⁷⁷. Müdafî'nin soruşturmanın başından sonuna kadar tüm delilleri inceleme hakkı vardır.

Eğer iddianame kabul edildiyse bu hak kesinlik kazanır. Müdafînin dosyayı incelemesi için vekâletname almasına gerek yoktur. Ancak avukatların ilgili olmadıkları herhangi bir dosyayı incelemeleri için inceleme iznini vermeden önce şüpheliye sormak gerekmektedir.²⁷⁸

C. TUTUKLU İLE MÜDAFİ GÖRÜŞMESİ

Tutuklu savunması için istediği müdafîyi seçip, görevlendirebilir. Bu hususta tutukluyu hiçbir kurum görevlisi yönlendiremez (CvGTİK m.114/4).

Tutuklu sanığın müdafî ile görüşmesi, savunma hakkının gerektiği gibi kullanabilmesi açısından önemlidir. Kural olarak tutuklu sanık müdafîyle serbestçe görüşebilir, mektuplaşabilir (CMUK m.144). Görüşmeleri engellenemez ve

276 Mehmet Emin Alşahin, *Müdafîin Dosya İnceleme Yetkisi*, *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 40, İstanbul, 2006, s. 1054;

277 Hakkı Y. Doğan, *Uygulamada ve Teoride Hazırlık Soruşturmasında Savunma*, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 114

278 Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, *a.g.e.*, s. 483

denetlenemez. Tutuklu ve müdafinin görüşmesi için vekâletname aranmaz ve tutuklu ve hükümlülerin müdafileriyle görüşmeleri kurum görevlisinin duyamayacağı şekilde görüş alanı içinde yaptırılır (CMK m.154, CvGTİK m.114/5)²⁷⁹. Müdafinin savunmayı hazırlayabilmesi için tutuklu ile özgürce ve yüz yüze görüşmesi gerekmektedir. Ceza infaz kurumlarına giren avukatların belgelerin savunmayla ilgili olduğunu beyan etmeleri durumunda dosyaların incelenmesi kanuna aykırıdır. Tutuklunun resmi makamlara veya savunma için avukatına gönderdiği belgeler denetlenemez²⁸⁰.

Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'in 24. Maddesi uyarınca, müdafinin her bir şüpheli ve sanık için ayrı ayrı vekâletnamesi olsa bile aynı anda birden fazla hükümlü veya tutukluyla bir arada görüşme yapamaz.

Özel bir infaz sistemine tabi olmalarına rağmen terör suçlularının da müdafileriyle haberleşmelerine müdahale edilemeyeceği AİHM tarafından belirtilmiştir.

D. Tutukluların Hükümlüden Ayrı Yerde Barındırılması

CvGTİK m.112 uyarınca, "*Sanığın tutukevine kabul edilebilmesi için hâkim veya mahkeme tarafından verilmiş bir tutuklama kararının bulunması zorunludur.*"

Tutuklanan kişiler, iç ve dış güvenlik görevlisi bulunan, firara karşı teknik, mekanik, elektronik veya fiziki engelleri olan, CvGTİK m.34'te sayılan haller dışında oda ve koridor kapıları sürekli olarak kapalı tutulan ve yasal zorunluluklar ayırık olmak üzere, dışarıyla irtibat ve haberleşme olanağı bulunmayan normal güvenlik esasına dayalı tutukevlerinde veya maddi olanak bulunmadığı hallerde diğer kapalı ceza infaz kurumlarının bu amaca ayrılmış bölümlerinde tutulurlar (CvGTİK m.111/1).

279 Bkz. Tosun, **Hürriyeti Kısıtlanmış Kişiler**, s.687; Yücel, **Hükümlü ve Tutukluların Tretmanı**, s.952.

280 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s. 285

CMUK m.116/1 uyarınca, tutuklanan kimselerin mümkün olduğu kadar hükümlülerden ayrı bir yere konacağı veya ayrı bir odada bulundurulacağı düzenlenmişti. Madde metninde kesin bir ifade yerine "*mümkün olduğu kadar*" tümcesinin kullanılmış olması bir bakıma tutuklu ve hükümlülerin bir arada muhafaza edilmelerine maddi imkansızlıkların söz konusu olduğu durumlarda imkân tanındığı ileri sürülerek öğretilerde eleştirilmiştir.²⁸¹

Kadın, çocuk ve gençlik tutukevleri müstakil olarak kurulabilir. Tutuklular, tutukevlerinde veya maddi olanak bulunmadığı hallerde kapalı ceza infaz kurumlarının tutuklulara ayrılan bölümlerinde, büyükler, kadınlar, gençler, çocuklar olmak üzere ve suç türleri de gözetilerek ayrı yerlerde barındırılırlar (CvGTİK m.111/3).

CvGTİK m.113'te "Tutuklular, maddi olanaklar elverdiğince suç türlerine ve taşıdıkları güvenlik riskine göre ayrı odalarda barındırılırlar. Aralarında husumet bulunanlar ile iştirak halinde suç işlemiş olanlar aynı odalarda barındırılmazlar ve birbirleri ile temas etmelerini engelleyecek tedbirler alınır" denilmektedir.

Mahkemelerce tutuklanmış olup yargılamaları devam eden çocuklar çocuk ceza infaz kurumlarında barındırılmaktadır. Hüküm giyen çocuklar ise Çocuk Eğitim (ıslah) evlerine gönderilmektedir. Yetişkin tutuklulardan ve gelebilecek zararlara karşı güvenliklerinin sağlanabilmesi için çocuk tutukluların da yetişkin tutuklulardan mutlak surette ayrı yerlerde muhafaza edilmeleri gerekir. Ancak günümüzde maalesef maddi imkânsızlıklar nedeniyle her tutukevinde bu kurala riayet edilememektedir²⁸².

Maalesef sadece çocuk tutuklulara hizmet veren özel binaların kapasitesi yetersiz olduğundan çocuk tutuklular yetişkinlere özgü tutukevlerinin veya cezaevlerinin çocuklara özgülenen ve "*sübyan koğuşu*" denilen kısımlarında

281 Centel, a.g.e., s.103; Taner, Tahir, "CMUK'un Tadiline Dair Mütalaa" İÜHFİM 1948 C: XIV s.61.

282 Bkz. Tosun, Muhakeme, s.845.

barındırılmaktadırlar. Bu ayrı koşullar çocuk tutukluların yetişkin hükümlü ve tutuklularla olan sakıncalı iletişimlerini önlemekte yetersiz kalabilmektedir.²⁸³

D. TUTUKLUNUN TUTUKEVİNDEKİ GÜNDELİK YAŞAMI

1. Tutuklunun Giyimi

Tutuklu sanık temiz ve muntazam olma şartıyla kendi giysilerini giymekte özgürdür²⁸⁴. CGTİHK m.64 uyarınca karışıklığa mahal vermemek adına tutuklu giysilerinin iç ve dış güvenlik görevlilerinin giymekte olduğu üniformalara benzer şekilde ve renkte olmaması gerekmektedir. Eğer sanık kendi giysilerini giymek istemiyorsa veya giyebileceği elbise yoksa ona tutukevi idaresi tarafından iklime ve sağlığa uygun giysiler sağlanmalıdır.

2. Tutuklunun Çalışması

Tutuklu çalışmaya zorlanamaz. Ancak tutukludan çalışması istenebilir²⁸⁵. İnfaz hukukumuzda tutukluların çalışma zorunluluğu düzenlenmemiştir dolayısıyla çalışmak istemeyen tutukluya bu yüzden yaptırım uygulanamaz.

Çalışmak isteyen tutuklulara idare tarafından barındıkları odalarda çalışma izni verilebilir. Tutukluların barındıkları odada çalışma imkanı yoksa kendi işyerlerinde çalışmalarına izin verilebilir. CGHTİK m.164/1 uyarınca çalışmak isteyen tutuklulara çalışmakta olan hükümlülere ait rejim uygulanacaktır²⁸⁶.

Kurum düzenin bozmamak kaydıyla tutuklular hobi ve özel meşgalelerinin tutukevinde de devam ettirebilmedirler (CvGTİK m.116, CvGTİK m.72). Örneğin bir yazar romanını yazabilmeli veya bir ressam resim yapabilmelidir.

283 Esin Onur, "Çocuk Mahkemeleri Yasasının Değerlendirilmesi", **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu**, Ankara 1983, s.20-21.

284 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s.278.

285 Avcı, "Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama", **Hukuki Perspektifler Dergisi**, s. 81

286 Öztürk ve Erdem, **a.g.e.**, s. 529

3. Tutuklunun Beslenmesi ve Tedavisi

CvGTİK m. 116 uyarınca tutukluların beslenmesinde hükümlülerin tabi olduğu hükümler uygulanacaktır. CvGTİK m. 72 uyarınca tutuklu ve hükümlülerin beslenmesi hususunda Adalet ve Sağlık Bakanlıklarının işbirliği sağlanmakta, sağlıklı, dengeli, tutuklu ve hükümlülerin bireysel sağlık sorunları, dini ve sosyal durumları gözetilerek yeme ve içmeleri düzenlenmektedir.

CvGTİK m. 78. uyarınca tutuklunun acil veya olağan tıbbi muayene ve müdahaleler kurum hekimince yapılır. Tutuklunun bulaşıcı bir hastalığa yakalanması halinde rızası aranmaksızın tecridi ve tedavisi edilebilecektir. CvGTİK m. 82/3'e göre, Bulaşıcı olmayan hastalıklarda ve ülkemizde ceza ve tutukevlerinde sıkça rastlanan açlık grevi ve ölüm orucu terimleri ile ifade edilen eylemlerin tutuklular tarafından yapılması halinde ise ancak yaşamsal tehlike arz eden durumlarda müdahale mümkün olmalıdır.

Unutulmamalıdır ki Anayasa m.17/2 uyarınca tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz. Ayrıca Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 24'ncü maddesi uyarınca tıbbi müdahaleler hastanın rızasının bulunmasına bağlıdır.

Tutukluların beslenmeyi reddetme eylemlerinin sonuçları kurum hekimi tarafından kendilerine izah edilmeli ve yaşamsal tehlike veya sağlık için ağır tehlike ortaya çıkıncaya kadar eylemciler zor kullanılarak beslenmemelidir.

Açlık grevi veya ölüm orucu yapanlar telkin yolu ile vazgeçirilemezlerse, bilinçlerinin bozulduğu hekim tarafından belirlendiği anda veya hayati tehlikenin baş göstermesi halinde rızaları aranmaksızın hatta güç kullanılmak suretiyle beslenmeleri ve tedavilerine başlanmalıdır. Tutukluların sağlıklarını ve hatta yaşamlarını

kaybetmelerini önlemek adına tedavi amaçlı zorlayıcı tedbirler onur kırıcı nitelikte olmamak koşuluyla uygulanır²⁸⁷.

Kaynak A1.CMK ve Ceza İnfaz Kanunu'nun 101 ve 178. maddeleri uyarınca tutuklu ve hükümlülere sağlıklarını korumayla ilgili tedbirlere uyma yükümlülüğü getirmekte olup açlık grevi halinde zorla beslemeyi cevaz vermektedir²⁸⁸.

E. TUTUKLUNUN DIŞ DÜNYA İLE İLİŞKİSİ

1. Tutuklunun Yazılı İletişimi

Haberleşme özgürlüğü gerek Anayasa m.22 ve gerekse AİHS m.8'de düzenlenmiştir. Ayrıca belli bazı istisnai haller haricinde haberleşme özgürlüğünün ihlali TCK'da da yaptırım ile düzenlenmiştir. Tutuklu kendisine gönderilen mektup, faks ve telgrafları alma ve ücreti kendisi tarafından karşılanmak şartıyla gönderme hakkına da sahiptir (CvGTİK m.68/1, Tüzük m.91/1).

Bununla birlikte istisnai durumlarda tutuklunun yapacağı haberleşmelerin kısıtlanabilir. Kurumun disiplin ve güvenliğini tehlikeye düşüren, görevlileri hedef gösteren, örgüt mensuplarının haberleşmelerine neden olan, kişi ve kuruluşları paniğe yöneltecek yanıltıcı bilgi, tehdit ve hakaret içeren gönderiler tutukluya verilmez ve onun tarafından yazılanlar da gönderilmez (CvGTİK m.68/3, Tüzük m.91/3)²⁸⁹.

Gönderilmeyen yazışmaların akıbeti hakkında kanun ve Tüzük'te açık bir hüküm bulunmamaktadır. Tutuklunun yazışmalarına yönelik olarak yapılan müdahalelere karşı, 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu (İHK) uyarınca itiraz edilebilir Gönderiler, kurum tarafından denetlenmeden bunların belirtilen unsurları

287 Centel ve Zafer, *a.g.e.*, s. 281

288 Roxin, *a.g.e.*, s. 194

289. Ünal, Şeref, "Cezaların İnfazı Sürecinde Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya İle Olan İlişkileri", *İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu*, Ankara, 2001, s.259.

taşıyıp taşımadığı anlaşılabilir. O halde, tutukluların yazılı iletişim araçları ile yaptığı tüm haberleşmeleri incelenecektir²⁹⁰.

Centel/Zafer'e göre, tutukluların yazılı gönderilerini denetlemesi tutukevinin disiplinin sağlanmasının gerekli kılmasına bağlı tutulmalıdır. Tutuklunun sadece kurum idaresini ve kurum çalışanlarının güvenliğini tehlikeye sokacak yazışmaları kısıtlanmalı örneğin tutuklunun nişanlısına veya eşine yazdığı müstehcen olan mektuplar kısıtlanmamalıdır.

Tutuklunun kendisine gelen ve kendisi tarafından gönderilen mektup, faks ve telgraflar; mektup okuma komisyonu bulunan kurumlarda bu komisyon, olmayanlarda kurumun en üst amirince denetlenir (CvGTİK m.68/2, Tüzük m.91/2). Yabancı tutukluların kendi dillerinde mektuplaşma hakları kısıtlanmamalı ve mektupların denetlenmesi için gerekli tercüme masrafları da devlet tarafından karşılanmalıdır²⁹¹.

Yapılan denetleme sonucunda haberleşme içeriklerinin m.68/3'te yer alan unsurları ihtiva ettiği anlaşılması halinde bu haberleşme, soruşturma aşamasındaki tutuklu şüpheli bakımından Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasındaki tutuklu sanık bakımından yargılamayı yürüten mahkeme tarafından kısıtlanabilir (CvGTİK m.114/3).

Bununla birlikte tutuklunun müdafii ile yapacağı haberleşmeleri savunma hakkı çerçevesinde kalacağından bu haberleşmelere engel olunamaz ve kısıtlanamaz (CvGTİK m.114/5).

Tutukluların haberleşmesinin denetimi TCK m.132'de belirtilen "haberleşmenin gizliliğini ihlal" suçu, hukuka uygunluk sebebinin varlığı nedeniyle tekemmül etmeyecektir²⁹².

290 Bkz. Centel/Zafer, **a.g.e.**, s.283.

291 Centel, **a.g.e.**, s.108.

292 Durmuş Tezcan, / Mustafa Ruhan Erdem, / R.Murat Önok, , **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 5.Bası, Ankara, 2007, s.461.

Öğretide azınlıkta olan bir görüşe göre tutuklunun avukatı ile görüşme ve yazışmalarının hiçbir sınırlamaya tâbi olmaksızın denetim dışı bırakılmasının avukatın bu hakkını kötüye kullanması olasılığı karşısında sanığın kayrılmasına neden olabileceğinden eleştiriye açık bir durumdur²⁹³.

2. Tutuklunun Gazete, Dergi, Kitap Edinmesi ve Kütüphaneden Yararlanması

Tutuklular, mahkemelerce yasaklanmamış olmak kaydıyla süreli ve süresiz yayınlardan bedelini ödeyerek yararlanma hakkına sahiptir (CvGTİK m.62/1, Tüzük m.87/1). Kurum güvenliğini tehlikeye düşüren veya müstehcen haber, yazı, fotoğraf ve yorumları kapsayan yayınlar hükümlüye verilmez (CvGTİK m.62/3, Tüzük m.87/3). Ayrıca eğitimine devam eden tutukluların ders kitapları denetime tâbi tutulamaz (CvGTİK m.62/2, Tüzük m.87/2). Yine tutuklunun kütüphaneden faydalanma imkânı da mevcuttur. (CvGTİK m.61/1, Tüzük m.86/1).

3. Tutuklunun Radyo, Televizyon, Teyp Edinmesi ve İnternette Yararlanması

Tutuklu, infaz kurumlarında merkezî yayın sistemi bulunması halinde; bu sisteme bağlı olarak radyo ve televizyon yayınlarını izleme hakkına sahiptir (CvGTİK m.67/1, Tüzük m.90/1).

Merkezî yayın sistemi bulunmayan kurumlarda, yararlı olmayan yayınların izlenmesini ve dinlenmesini engelleyecek önlemler alınmak suretiyle bağımsız anten kullanılarak televizyon ve radyo izlenmesine izin verilir (CvGTİK m.67/2, Tüzük m.90/2).

---

293 Sevük Yokuş, a.g.e., s.370; Öztürk, CMUK Reformu, s.591-592.

4. Tutuklunun Hediye Kabul Etmesi

Tutuklu, dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum gününde dışarıdan gönderilen hediyeyi kurum güvenliğini tehlikeye sokmamak kaydıyla kabul etmeye serbesttir(CvGTİK m.69)

Tüzüğün 92. maddesi "Dışarıdan gönderilen hediyeleri kabul etme hakkı" kanuna göre daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Kanundan farklı olarak Tüzük'te, tutuklunun "mensup olduğu dinin" bayram günlerinde hediye kabul edebileceği belirtilmiştir.

Tutuklu, hediye olarak sadece kitap veya giyim eşyası kabul edebilir. Hediye, güvenlik kontrolünden geçirilir. Kurumlarda bu amaçla "Hediye Kayıt Defteri" tutulur. Bu defterde; hediye nin nitelikleri ile teslim e dair tutuklu ve görevli memurun imzası bulunur (Tüzük m.92/1).

Kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından tutuklulara dağıtılmak üzere dışarıdan toplu olarak getirilen veya gönderilen hediyelerin dağıtımında Cumhuriyet Başsavcılığı'nın izni aranır (Tüzük m.92/2). Bir kişiden aynı tarih için bir kez hediye kabul edilebilir (Tüzük m.92/3).

Kurumda annesiyle birlikte olan çocuklara, girmesi yasak olan eşyaların oyuncakları hariç olmak üzere, durumlarına uygun gıda maddesi, ihtiyaca uygun eşya ile kuruma diğer oyuncaklar hediye olarak gönderilebilir veya verilebilir (Tüzük m.92/4).

Hediye edilecek eşyanın tahmini değeri tutukluların haftalık olarak yanlarında bulundurabilecekleri ve Bakanlıkça genelge ile belirlenen miktardan fazla olamaz(Tüzük m.92/5).

Açık kurumlar ile çocuk eğitim evlerinde barındırılan tutuklulara gönderilecek hediyelerin cins ve miktarı kurum müdürü tarafından belirlenir (Tüzük m.92/6).

5. Tutuklunun Ziyaretçi Kabul Etmesi

Tutuklu belgelendirmek koşulu ile eşi, üçüncü dereceye kadar kan veya kayın hısımları ile vasisi veya kayyımı tarafından haftada bir kez veya ayrıca kuruma kabullerinde, zorunlu haller dışında bir daha değiştirilmemek üzere ad ve adreslerini bildirdiği en fazla üç kişi tarafından yarım saatten az ve bir saatten fazla olmamak üzere çalışma saatleri içinde ziyaret edilebilir (CvGTİK m.83/1).

Ayrıca ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların ziyaret edilmelerine dair usul ve esasları göstermek amacıyla Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik uyarınca tutuklunun bilimsel araştırma yapan kişiler veya görsel veya yazılı basın mensupları tarafından da ziyareti mümkündür. Mesela, toplumca tanınan bir tutuklunun basın mensubu kişiler tarafından ziyaret edilmesi ve bu kişilerle röportaj yapılması Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması şartıyla mümkündür (Yönetmelik m.26/1).

Soruşturma veya davanın sıhhatli bir şekilde devam ettirilmesi için gerektirdiğinde, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise hâkim tarafından ziyaretçi kabulü yasaklanabilir veya bazı kısıtlamalar getirilebilir (CvGTİK m.114/2).

Ziyaretçilerin infaz kurumuna girerken duyarlı kapıdan geçmeleri zorunludur. Bu kişilerin üstleri detektörle aranır ve eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirilir, ayrıca şüphe halinde elle de arama yapılır. Bu cihazların bulunmadığı yerlerde arama ve kontrol elle yapılır. Ancak, milletvekilleri, mülkî amirler, hâkim, Cumhuriyet savcıları ve bu sınıftan sayılanlar, avukatlar, noterler, ceza infaz kurumları ve tutukevleri kontrolörleri, izleme kurulu başkan ve üyeleri uluslararası sözleşmelerle yetkileri tanınmış kişi ve kuruluşların temsilcileri, ceza infaz kurumu ve tutukevi koruma birlik komutanı ile kurum müdürünün üstleri ağır cezayı gerektiren suçüstü halleri dışında elle aranamaz. Duyarlı kapı cihazının ikazının sürmesi halinde bu kişiler ancak, elle aramayı kabul ettikleri takdirde kuruma girebilirler. Ziyaret yerleri de ziyaret öncesi ve bitiminde aranır (CvGTİK m.86, Tüzük m.129).

Kurumun düzen ve güvenliğini, tutukluların sağlığını bozabilecek nitelikteki eşya ve maddeler ile her türlü iletişim araçları, para, kıymetli evrak ve eşya verilemez (CvGTİK m.86/2). Konusu suç teşkil etmemekle birlikte kuruma sokulması yasak olan her türlü eşya, çıkışta sahibine verilmek üzere idare tarafından muhafaza altına alınır (CvGTİK m.86/5).

Kurumlarda kapalı ziyaretler, fiziksel temas ve eşya alışverişini engelleyecek şekilde kurum idaresince uygun görülen yerlerde yapılır. Açık ziyaretler, odalar dışında, fiziksel temasa olanak verecek şekilde ve bu amaç için ayrılan bölümde veya kurum idaresince uygun görülen yerlerde yapılır. Hasta tutuklular, cezaevi tabibinin uygun görmesi ve kurum en üst amirinin izni ile kurum revirinde ziyaret edilebilir. Hastanede yatarak tedavi gören tutuklular, tedaviyi yapan hekimin uygun görmesi ve Cumhuriyet Başsavcılığı'nın izni ile iç güvenlik görevlileri nezaretinde ziyaret edilebilir (Tüzük m.130).

F. TUTUKLU HAKKINDA DİSİPLİN TEDBİRİ VE KISITLAYICI ÖNLEME BAŞVURMA

Tehlikeli halde bulunan, delil karartma tehlikesi olan, soruşturmanın amacını veya tutukevinin güvenliğini tehlikeye düşüren veya suçun tekrarına olanak verecek davranışlarda bulunan tutuklular hakkında kısıtlayıcı önlemlere başvurulabilir (CvGTİK m.115/1).

Bu önlemler şunlardır:

- a) Tutuklunun tek başına, sıkı bir rejim altında muhafaza edilmesi ve kaldığı odanın kamera ile izlenmesi,
- b) Belirli süre ile dışarıyla ilişkisinin, ziyaretçi kabulünün ve telefon görüşmelerinin kısıtlanması,
- c) Gerekiyorsa kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyici biçimde hazırlanmış özel bir odada barındırılması ve kaldığı odanın kamera ile izlenmesi,

- d) Saldırganlık göstermesi halinde belirli süreyle kelepçelenmesi ve hareketlerinin engellenmesi,
- e) Yüksek güvenlikli bir kuruma nakledilmesi.

Bu tedbirlere başvurulurken tutuklunun savunma hakkının kısıtlanmamasına özen gösterilmelidir²⁹⁴.

Bu tedbirlere, soruşturma aşamasındaki tutuklu şüpheli bakımından Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasındaki tutuklu sanık bakımından ise mahkemesince karar verilir (CvGTİK 115/1).

---

294 Ömer Poyrazoğlu, "Türk İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklular Hakkında Disiplin Tedbir ve Cezaları", **AD**, S:2, Mart-Nisan 1982, s.327.

II. TUTUKLAMANIN SONA ERMESİ VE HAKSIZLIKLARIN TELAFİSİ

A. TUTUKLAMANIN SONA ERMESİ HALLERİ

1. Yargılama Devam Ederken Tutuklamayı Gerektiren Nedenlerin Ortadan Kalkması

Soruşturma veya kovuşturma aşamasının her aşamasında şüpheli veya sanığın tutukluluk hali nedenleri ortadan kalkabilir. Yargılamanın her aşamasında hâkim veya mahkeme, öğretilde tutuklama kararının geri alınması da denilen bir karar ile tutuklamaya olanak veren şart ve nedenler ortadan kalktığı için tutukluluğa son verilebilir.

Geri alma, kararın ilk verildiğinde doğru olduğu ancak devamına gerek kalmadığını ifade ederken tutuklama kararına itiraz ise tutuklama kararının ilk verildiğinde hatalı ve haksız olduğu iddia edilir. İtirazdan farklı olarak tutuklamanın geri alınması kararı, tutuklama kararını veren makama değil, itiraz hükümleri çerçevesinde yetkili olan başka bir makama yapılır.²⁹⁵

Tutuklama kararını vermeye yetkili olan makam, tutuklama kararını geri almaya da yetkilidir. Temyiz incelemesinde ise Yargıtay ilgili ceza dairesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu, istinaf incelemesinde ise Bölge adliye mahkemesi tarafından da tutukluluk halinin sona erdirilmesi mümkündür (m.104/3).

Tutuklama kararının tutuklama için hala yeterli nedenin olup olmaması üzerine odaklanmalıdır²⁹⁶. Hâkim veya mahkeme bu incelemeyi yaparken Cumhuriyet savcısının mütalaasını isteyebileceği duruşmasız da karar verebilir²⁹⁷. Soruşturma evresinde tutuklama kararının geri alınmasının yanı sıra Cumhuriyet savcısı da takipsizlik kararı verilebilecektir (CMK m.103/2)²⁹⁸.

295 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *a.g.e.*, s.804.

296 Centel, *a.g.e.*, s.160.

297 Gölçüklü, *Şahıs Hürriyeti*, s.140.

298. Feyzioğlu, *Tutuklama*, s.118.

Cumhuriyet savcısının bu yetkisi 1963 yılında Kozan Asliye Ceza Mahkemesi tarafından Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa mahkemesi önüne çıkarılmıştır. Mahkemesi, 20.12.1963 tarih ve 1963/355 Esas sayılı kararında "...*CMUK 126'ncı madde (yeni CMK 103/2'nin karşılığı) mahkemece uygulanacak bir hüküm değildir... Bu hüküm ancak davadan önce Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan hazırlık tahkikatı sırasında uygulanabilir. Bu bakımdan davada uygulayamayacağı bir hüküm iptalini istemiş olan mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkisi bulunmadığından...*" talebi esasa girmeksizin usulden reddetmiştir²⁹⁹.

Öğretide azınlıkta kalan bir görüşe göre, Anayasa Mahkemesinin kararına ilişkin olarak, söz konusu düzenleme Anayasa'nın kuvvetler ayrılığı ilkesini düzenleyen hükmüne aykırıdır zira yürütme erki içinde yer alan Adalet Bakanlığı'na bağlı ve idarenin bir ajanı sıfatını taşıyan cumhuriyet savcısının kendiliğinden bir hakim kararını kaldırması ve bu kaldırma kararına karşı hiç bir kanun yolunun bulunmayışı suiistimallere açıktır ve yürütmenin yargıya müdahalesi anlamına gelmektedir. Bu cihetle, Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminden ve kovuşturma evresinde ise mahkemeden tutukluluğun kaldırılmasını talep etmesi gerektiğini savunulmuştur³⁰⁰.

Öğretideki baskın görüş ise Cumhuriyet savcısının soruşturma evresinde re'sen tutukluları salıverme yetkisini düzenleyen CMK m.103/2 (CMUK m.126) maddesinin kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olmadığı, çünkü kanun koyucun bilinçli olarak sadece kişi hürriyetini sınırlandıran yetkileri sıkı şartlara bağladığı³⁰¹ ayrıca soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı dosyayı ve dolayısıyla tutuklama nedenlerini en iyi değerlendirebilecek kişi olduğu vurgulanmaktadır. Cumhuriyet savcısının re'sen kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermeye yetkisi kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlamamaktadır³⁰².

299 Bkz. Mete Özüarı, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 126 ncı Maddesi Anayasaya Aykırıdır.", **AD**, Y:55, S:1, Ocak 1964, s.789 vd.

300 Yener Ünver ve Hakan Hakeri, **Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku**, 1. Baskı, TBB Yayını, Ankara, 2006, s. 129

301 Gölcüklü, **Şahıs Hürriyeti**, s.140;

302 Centel, **a.g.e.**, s.161:Feyzioğlu, **Tutuklama**,s.118

Diğer taraftan Cumhuriyet savcısının şüpheliyi re'sen bırakma kararına karşı bir kanun yolunun öngörülmemiş olması gerçekten bir eksiklikdir³⁰³.Kaynak Al.CMK madde 120/3'te Alman savcıya aynı yetkiyi bahşetmiştir.

2. Yargılamayı Ve Dolayısıyla Tutukluluğu Sonlandıran Haller

Doğal bir neden olan şüpheli veya sanığın ölümü de tutukluluk halini kendiliğinden sonlandıran bir nedendir³⁰⁴.

Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma sonucunda kamu davası açmaya yönelik yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde şüpheli serbest kalır (m.103/2).

CMK m.223' uyarınca sanık hakkında beraat³⁰⁵, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi ve düşme kararlarının verilmesi halinde de tutukluluk hali kendiliğinden sona ermektedir ve ayrıca bir karar verilmesine gerek yoktur³⁰⁶. Bu kararların kesinleşmesi gerekmeksizin sanık serbest bırakılır³⁰⁷.

Tutuklama kararına sanık veya şüphelinin itiraz etmesi ve itiraz makamının tutuklunun tahliyesine karar vermesi de tutuklamayı sona erdiren durumlardandır³⁰⁸.

Sanık aynı anda birden fazla suçtan ötürü tutukluysa beraat kararı diğer suçlardan kaynaklanan tutukluluk halini etkilemeyecektir.

Soruşturmanın veya kovuşturma şartı bağlı tutulmuş ancak şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması sonucu yargılama başlamadan sonlanmış olacağından tutukluluk hali de kendiliğinden sona erecektir³⁰⁹. Görevsizlik kararı verilerek dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesi halinde ise tutukluluk halini

³⁰³ Ali Kemal Yılmaz, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Adli Kontrol", **Risk altındaki global Dünya Toplumu ve Ceza Hukuku**, Bahçeşehir Üniversitesi, Ocak 2011, s.677

³⁰⁴ Malkoç ve Yüksektepe, s.288.

³⁰⁵ Yarg. 9. CD. 17.12.2004 tarih 2004/8391 E. ve 2004/7277 K. sayılı ilamı. (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

³⁰⁶ Malkoç ve Yüksektepe, s.288; **a.g.e.**, s. 161,162.

³⁰⁷ Centel, **a.g.e.**, s.161.

³⁰⁸ Malkoç ve Yüksektepe, s.288.

³⁰⁹ Feyzioğlu, **Tutuklama**, s.141.

kendiliğinden sona ermez. Bu durumda dosya görevli olan mahkemeye de ivedilikle gönderilir ³¹⁰.

Ceza mahkûmiyetinin ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde de tutuklu yargılanan sanık serbest bırakılır ³¹¹.

Sanık hakkında ceza mahkûmiyetine ilişkin hükmün kesinleşmesiyle tutukluluk hali yerini mahkûmiyete bırakır, bu durumda kişi tutukevinden cezaevine veya tutuklular koğuşundan hükümlüler koğuşuna nakledilecektir ³¹².

3. Azami Tutukluluk Süresinin Dolması

Geçici bir koruma tedbiri olan tutukluluk durumunun azami süresinin dolması halinde mevcut tutukluluk hali kendiliğinden son bulacaktır.

4. Tutuklama Kararının Kaldırılmasında Usul

Temel hak ve hürriyetlerin haksız yere daha fazla kısıtlanmaması ve masumiyet karinesi uyarınca tutukluluk halini sonlandıran karar kesinleşmesi beklenmeden tutuklunun salıverilmesi gerekmektedir. Tutukluluğun sona erdirilmesine ilişkin karar duruşma esansında sanık huzurdayken verilirse tutuklunun artık tutukevine götürülmemesi ve buradaki eşyalarını daha sonra alabilmesine izin verilmesi gerekir. Uygulamada ise tutukluluk halinin son verilmesine karar yazılı olarak düzenlenmekte ve ancak bu yazılı kararın tutukevi idaresine ulaştırılmasından sonra şüpheli veya sanık tahliyesi edilmektedir.

Tutukluluğun sonlandırılmasına ilişkin karar kesinleşmesi beklenmeden tutuklunun salıverilmesi gerekmektedir. Karar gece geç bir saatte verilmişse tutuklunun talebi doğrultusunda derhal salıverilmelidir. Tutuklu geç saatte bırakılmasının aleyhine olacağını belirtir ve sabaha kadar kalmak isterse kurum müdürü tarafından gece yarısı tahliye yerine sabaha kadar barındırılmalıdır ³¹³.

310 Erem, *Şerh*, s.260; Çağlayan, *Tevkif II*, s.398-399.

311 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, *a.g.e.*, s.805.

312 Gölcüklü, *Şahıs Hürriyeti*, s.141.

313 Centel, *a.g.e.*, s.163.

Salıverilen şüpheli veya sanık, daha sonra kendisine ulaşılabilmesi için yetkili yargı merciine veya tutukevinin müdürüne adresini ve varsa telefon numarasını bildirmekle yükümlüdür. Salıverilen şüpheli veya sanığa tebligat adresini değiştirmesi halinde yeni adresini yazılı olarak yetkililere bildirmesi ihtar olunur. Adres değişikliğe ilişkin bildirimlerin yazılı yapılmaması halinde eski tutuklunun sorumluluğunu sona erdirmeyecektir³¹⁴. Söz konusu ihtarların yapıldığını tevsik eden tutanak ve ilerde eski tutuklunun yeni adres bildirimlerinin aslı veya örneği yargı merciine gönderilir(CMK m. 106).

B. TUTUKLULUKTA GEÇEN SÜRENİN CEZA MAHKÛMİYETİNDENMAHSUBU

Yargılamanın sonunda sanık hakkında hürriyeti kısıtlayıcı bir cezaya hükmedilmesi halinde sanığın aldığı cezadan soruşturma veya kovuşturma evrelerinin herhangi bir aşamasında tutuklu kaldığı sürelerin tamamı toplanıp indirilerek (mahsup edilerek) infaz edilir³¹⁵. Şöyle ki, mahsup edilecek süreye yabancı ülkede geçirilen tutukluluk süresi de dâhil olmak üzere³¹⁶ tutuklu kalan sürenin yanı sıra yakalanma, gözaltına alınma, ve hatta tedavi için hastanede geçirilen sürelerin tamamı da eklenerek mahkûmiyetinden mahsup edilir (TCK m.16). Mahsup işlemi ancak kesinleşen ceza mahkûmiyetleri için uygulanır.

TCK m. 63 uyarınca, "*Hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsi hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün haller nedeniyle geçirilmiş süreler, hükmolunan hapis cezasından indirilir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, bir gün yüz Türk Lirası sayılmak üzere, bu cezadan indirim yapılır.*"

314 Koparan, a.g.e., s.168.

315 İcel, Kayıhan, "Mevkufen Geçen Müddetin Ceza Mahkumiyetlerinden Mahsubu", İÜHFİM, C:XXIX, S:1-2, İstanbul 1963, s.570-571

316 Bahri Öztürk/Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, 8. Bası, Ankara, 2005, s.325.

Sanığın adli para cezasına çarptırılması ve bu kararın kesinleşmesi halinde³¹⁷ hürriyetin kısıtlandığı tüm süreler için mahsup işlemi, bir gün yüz (100) TL olarak hesaplanmak suretiyle gerçekleştirilir³¹⁸.

Daha önce başka bir suçtan tutuklu yargılanıp beraat eden veya tutuklu kaldığı süreden daha kısa bir süre hürriyeti bağlayıcı ceza alan bir kişi daha sonra başka bir suçtan dolayı mahkûm olursa, ilk suçun yargılama sürecinde haksız yere (veya fazladan) tutuklu kaldığı süre mahkûm olduğu ikinci suçun ceza süresinden mahsup edilip edilmemesi hususunda bir ayrıma gidilmektedir.

Şöyle ki, Yargıtay'ın yerleşik içtihatları uyarınca mahkûm olunan ikinci suçtan haksız yere devam eden tutukluk süresi ancak ilk yargılamanın hükmünün kesinleşmesinden önce işlenmiş ise mahsup yapılabilecektir³¹⁹. Başka deyişle ilk yargılama neticesinde haksız yere belirli bir müddet tutuklu kalan kişinin daha sonra haksız yere tutuklu kaldığı süre kadar veya daha az bir süre hapis cezası gerektiren suçları “zaten mahsup edilecek” düşüncesiyle kasıtlı olarak işlemesine yargı sistemimiz cevaz vermemiş, bu saikle suç işlenmesinin önüne geçilmek istenmiştir.

Derdest bir dava kapsamında devam eden tutukluluk süresi, infaz edilmekte olan kesinleşmiş diğer bir cezadan mahsup edilebilir. Şu kadar ki, derdest dava mahkûmiyetle sonuçlanırsa mükerrer mahsubun önlenmesi için keyfiyetin derdest davaya bakan mahkemeye bildirilmedi³²⁰.

Gene mükerrer mahsubu önemek adına mahsup işlemi içtima sonucu oluşan toplam ceza üzerinden yapılmalıdır³²¹. Mahkeme mahsup işlemine hükmünde yer vermemiş olsa bile, cezanın infazı sırasında yetkili infaz savcısı mahsup işlemleri re'sen göz önünde bulundur³²². Bu sebeple, mahkeme tarafından hüküm verilirken tutuklulukta geçen sürelerin mahkûmiyet hükmünden indirilmesine yer verilmemesi

317 Yarg. 4.CD. 28.02.1990 tarih 1990/579 E. ve 1990/1094 K. Yarg. 4.CD. 02.11.1989 tarih 1989/6021 E. ve 1989/6679 K.. (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

318 Yarg. 2.CD 04.10.2006 tarih 2006/7195 E. ve 2006/15939 K. sayılı ilamı. (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

319 YİBK 6.3.1940 tarih 1940/5 E. ve 1940/68 K. bkz. Centel, a.g.e., s.219-220.

320 Centel, a.g.e., s.221

321 Yarg. 1.CD. 16.11.1976 tarih 1976/3457 E. ve 1976/3631 K. sayılı ilamı için bkz. Günay, ŞartlaTahliye, s.20.

322 Öztürk/Erdem, **Ceza Hukuku**, s.327;

bu kararın bozulmasına yol açmaz³²³. Yargıtay'ın yerleşik içtihadı mahsup istemlerinin reddine ilişkin kararlara karşı başvurulacak kanun yolunun temyiz değil, CMK m.268 uyarınca itiraz olduğu yönündedir³²⁴.

Tahliye edilen Şüpheli veya sanık aleyhinde yeni delillerin ortaya çıkması veya şüpheli veya sanığın kaçma veya delilleri karartma yönünde yeni girişimlerinin tespit edilmesi halinde değişen koşullar gerekçe gösterilerek tekrar tutuklama kararı verilebilecektir³²⁵. Hakkında adli kontrol koruma tedbirine hükmedilerek ile salıverilen şüpheli veya sanığın daha sonra, adli kontrol yükümlülüklerine kasten uymaması halinde de yeniden tutuklanmasına karar verilebilecektir (CMK m. 112).

C. TAZMİNAT ÖDENMESİ

1. Genel Olarak

İlk kez 1961 Anayasası 30'ncu maddesi ile haksız yere yakalanan veya tutuklanan kimselere tazminat ödenmesi düzenlenmiştir. Buna göre; hukuka aykırı yakalanan veya tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenmesi öngörülmüştür.

Anayasa'da öngörülen düzenleme doğrultusunda 15.05.1964 tarihinde "Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkındaki" 466 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

466 sayılı Kanunu 199 ve 2001 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri AİHS'nin 5'nci maddesi uyarınca ile tadil edilmiş ve nihayet 01.06.2005 tarihli 5320 sayılı CMK'nın Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun'un 18'nci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

5320 sayılı Kanun'un 6. Maddesi uyarınca MK'nın yürürlüğe girmeden önce yapılan işlemler ve bu işlemlerden kaynaklanan zararların tazmini hakkında mülga 466 sayılı Kanun uygulanmaya devam edecektir.

323 Günay, **Şartla Tahliye**, s.23.

324 Yarg.1.CD. 09.12.1996 tarih, 1996/3725 E. ve 1996/3927 K. Sayılı ilamı (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası)

325 Gölcüklü, **Şahıs Hürriyeti**, s.156; Centel, **a.g.e.**, s.163.

2. Tazminat Ödenecek Haller

466 sayılı Kanun uyarınca sadece haksız yakalama ve tutuklama tedbirlerine ilişkin zararlar devletçe tazmin edilebilmekteydi. CMK bu konuda bir adım daha ileri gitmiş ve yakalama ve tutuklamamanın yanı sıra kişi hürriyetine önemli kısıtlamalar getiren diğer koruma tedbirlerini yani arama ve el koymayı da tazminat kapsamına dâhil etmiştir.

Tazminata ilişkin esasların özellikle “özgürlüklerin kısıtlandığı” hallere odaklı şekilde düzenlenmesi özellikle özel yaşama verilen önem ve manevi zararın karşılanması gerekliliği göz önünde tutulduğunda, tazminata ilişkin hükümlerin tüm koruma tedbirlerinin uygulanmasından doğan zararlar için de geçerli olması gerektiği savunularak eleştirilmiştir³²⁶

CMK m.141/1'uyarınca haksız tutuklama nedeni ile devletten tazminat istenebilecek haller;

- soruşturma veya kovuşturması evrelerinde kanunlarda belirtilen şartlar dışında tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,
- kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,
- kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,
- kanuna uygun olarak tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığı veya beraatlarına karar verilen,
- mahkûm olup da tutuklulukta geçirilen süreleri hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeni ile zorunlu olarak bu ceza ile cezalandırılanlar,

---

326 Ünver Yener/Hakeri Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara s. 491

- tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine yazılı veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hallerde sözlü açıklanmayan ve tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen

Kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını devletten isteyebilirler³²⁷. Yasal hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanma ve kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii önüne çıkarılmama ve bu süre içerisinde hüküm verilmesi hallerinde tazminata hak kazanılması hususu ilk kez CMK CMK 141'inci maddede düzenlenmiştir³²⁸.

a. Tazminat İsteminin Şekli Şartları

İlgililer, haksız yere tutuklandıklarını tevsik eden Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin kendilerine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir. (CMK 142/1)

Tazminat talebini göremeye yetkili mahkeme, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesidir. Eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır(CMK 142/2)³²⁹.

Tazminat dilekçesinde, haksız yere hürriyeti kısıtlanan kişinin açık kimlik ve adresini, zararı doğuran tutuklamaya ilişkin tüm bilgileri kaydetmesi ve bunların belgelerini eklemesi gereklidir (CMK 142/3). Söz konusu dilekçedeki bilgilerin eksik olması halinde mahkeme, eksikliğin bir ay içinde giderilmesini, aksi hâlde istemin reddedileceğini ilgiliye duyurur. Süresinde eksikler tamamlanmazsa mahkemece, itiraz yolu açık olmak üzere talebi reddedecektir. (CMK 142/4)

---

327 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s.327-328.

328 Erol, **a.g.e.**, s.275-276.

Mahkeme, gereğince yapılan tazminat taleplerini belgelerin bir örneği ile Devlet Hazinesinin kendi yargı çevresindeki temsilcisine tebliğ ederek, varsa beyan ve itirazlarını on beş gün içinde yazılı olarak bildirmesini ister (CMK 142/5)

Haksız tutuklanan kişilerin uğradıkları zararın telafisi tazminat hukukunun genel prensiplerine göre verilecek tazminat miktarının saptanmasında mahkeme gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapacaktır (CMK 142/6)

Mahkeme, kararını duruşmalı olarak verir. talepte bulunan ve Hazine temsilcisi, açıklamalı çağrı kâğıdı tebliğine rağmen duruşmaya gelmeseler de mahkeme yargılamayı sürdürür ve yokluklarında karar verilebilir (CMK 142/7)

Karara karşı, gerek talepte bulunan, gerekse Cumhuriyet savcısı veya Hazine temsilcisi, istinaf yoluna başvurabilir; inceleme öncelikle ve ivedilikle yapılacaktır. (CMK 142/8)³³⁰.

b. Kanun Yolu

Haksız tutuklamalara ilişkin Kanun yolu istinaftır. İstinafa başvurma süresi kararın tebliğinden itibaren yedi gündür. İstinafa gidebilecek olanlar savcı, hazine temsilcisi ve tazminat isteminde bulunan kişidir³³¹. 466 sayılı Kanun'un yürürlüğü döneminde hazine temsilcisinin kanun yoluna başvurma yetkisi açık olarak düzenlenmemiştir, CMK ile bu yetki hazine temsilcisine de verilmiştir.

c. Tazminatın Geri Alınması

Daha önce haksız tutuklanma nedeniyle tazminat alanların, hakkında verilen beraat kararı veya kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin karar, sonradan kaldırarak hakkında kamu davası açılması ve mahkûm olmaları halinde mahkum edilenlere ödenmiş tazminatların mahkûmiyet süresine ilişkin kısmı, Cumhuriyet savcısının yazılı istemi ile aynı mahkemeden alınacak karar ile kamu alacaklarının tahsiline

³³⁰ Centel ve Zafer, a.g.e., s.330.

³³¹ Feyzioğlu, *Tutuklamadan Doğan Zararların Giderilmesi*, s.137.

ilişkin mevzuat hükümleri uyarınca geri alınabilmektedir³³². Bu karara itiraz mümkündür (CMK m.143/1).

Devlet ödediği tazminattan dolayı, tutuklama ile ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek sureti ile görevini kötüye kullanan kamu görevlilerine, ödediği tazminatı rücu etmektedir (CMK m.143/2). Benzer şekilde, yalan tanıklık veya iftira nedeniyle gözaltına alınma ve tutuklanma halinde devletin iftiraya uğrayan kişiye ödemek durumunda kaldığı tazminatı daha sonra iftira eden veya yalan tanıklıkta bulunan kişiye de rücu etmektedir³³³.

d. Tazminat İstenemeyecek Haller

466 sayılı Kanun'da açık bir şekilde düzenlenmemiş olan Tazminat istenemeyecek haller, CMK ile ayrıntılı bir şekilde hüküm altına almıştır³³⁴. Böylece uygulamanın benimsemiş olduğu yöntem yasalaştırmıştır³³⁵.

Bu çerçevede, CMK m.144 uyarınca tazminata hak kazanamayacak olanlar aşağıda sıralanmıştır;

- Tutukluluk süresi başka bir hükümlülüğünden indirilenler,
- Tazminata hak kazanmadığı halde sonradan yürürlüğe giren ve lehte düzenlemeler getiren kanun gereği durumları tazminat istemeye uygun hale dönüşenler,
- Genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler,
- Kusur yeteneğinin bulunmaması nedeni ile hakkında ceza verilmesine yer olmadığına karar verilenler ve

---

332 Yırtımcı, **a.g.e.**, s.36.

333 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s.331.

334 Baytar, **a.g.e.**, s.360-361.

335 Centel ve Zafer, **a.g.e.**, s.331.

- Adli makamlar huzurunda gerçek dışı beyanla suç iŐlediđini veya suça katıldığını bildirerek gözaltına alınmasına veya tutuklanmasına neden olanlar tazminat isteyemezler³³⁶.

---

336 Erol, **a.g.e.**, s.279.

SONUÇ

5271 sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu Türk Ceza Muhakemesi Hukukuna birçok olumlu yenilik getirmiş çağdaş ve özgürlükçü bir yasal düzenleme olup esasında kanunun özüne yönelik eleştirilebilecek çok sayıda zafiyeti bulunmamaktadır. Karşılaştırmalı hukukta tespit edileceği üzere bir çok Avrupa ülkesinde dahi hala tutukluluk süresine üst sınır getirilmemiştir. Ayrıca her ne kadar uygulamada kanun hükmü basit bir formaliteye dönüşmüş olsa da tutukluluk halinin otuz günde bir re'sen incelenmesi müessesesi de gene birçok Avrupa ülkesinden daha özgürlükçü bir düzenleme olup tutuklu hakları açısından oldukça önemli bir uygulamadır.

Gene karşılaştırmalı hukukta birçok ülkede kaynak Alman Ceza Kanunu'nda dahil olmak üzere yeniden suç işleme şüphesi tutuklama nedenleri arasından çıkarılması ve tüm tutuklama nedenlerinin sadece yargılama konusu suçun aydınlatılması ile sınırlanmış olması da dikkate değer bir noktadır. Bu çerçevede kamu düzeninin bozulma tehlikesinin de birçok Avrupa ülkesinin aksine tutuklama nedeni olarak düzenlenmemiş olması bir diğer olumlu gelişmedir.

Türkiye'de tutuklama müessesine yöneltelen eleştiriler kanun metnin içeriğinden ziyade maddi imkânsızlıklar ve iş yükü nedeniyle uygulamada şüpheli ve sanıklar aleyhine sonuçların sıklıkla rastlanmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle de gerek Anayasa gerekse CMK ile düzenlenmiş bir husus olmasına rağmen tutuklama kararlarının sürekli tekrarlanan matbu bir ifade kullanılmak suretiyle gerekçelendiril(me)mesi maalesef hem kanuna hem Anayasaya hem de AİHS 'ne aykırılık teşkil etmektedir.

Öncelikle 5271 sayılı Kanunun getirdiği yenilikleri sıralamak gerekirse hiç şüphesiz tutuklama müessesini de yakından ilgilendiren adli kontrol uygulaması ilk göze çarpan yeniliklerdendir. Her ne kadar uygulamada yaygınlaşmasa da esasında tutuklamadan beklenen faydayı, kişi hürriyetini temelden kısıtlamadan sağlayabilecek bu müessese sayesinde tutuklama gerçekten istisnai bir uygulama haline gelebilir. Unutulmamalıdır ki özünde tutuklama ceza muhakemesi hukukunun ruhuna ve genel bütünlüğüne aykırı adeta masumiyet karinesinin istisnası şeklinde tezahür eder. Tutuklama pratik faydaları nedeniyle tabiri caizse mecburiyetten uygulanan bir yargılama aracından ibarettir. Bu noktada adli kontrol ile tutuklamaya başvurulurken hedeflenen amaçların temin edilmesi halinde bu mecburi kötülüğe de başvurmak gerekmeyecektir. Maalesef CMK 'nun kabulü ile tutuklama oranlarında herhangi bir değişiklik olmadığı gibi rakamsal olarak da tutuklu sayısı da artmıştır.

Tutuklama duruşmalarında zorunlu müdafilik sisteminin benimsenmesi de bir diğer olumlu yeniliktir. Böylece savunma hakkı tutuklama gibi ağır sonuçları olan bir müessesede daha etkin bir biçimde kullanılabilir, iddia makamının karşısında müdafinin hukuk yardımı sayesinde silahların eşitliği prensibi ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır.

Gıyabi tutuklamanın kaldırılmış olması da gene bu kanunun en olumlu yeniliklerinden biridir. Maalesef bu uygulamada da gene maddi imkansızlıklar gerekçe gösterilerek sevk için tutuklanan kişiler 24 saat içerisinde yakalama emrini veren yetkili hakim huzuruna çıkarılmak üzere yolculuğa çıkarılmak yerine kanuna aykırı bir şekilde tutukevine gönderilmektedirler.

Olumlu yeniliklerinin uygulamada gereğince yerine getirilememesinin yanı sıra CMK'da tutuklamaya ilişkin kişi temel hak ve özgürlükleri açısından eleştirilebilecek hususlar da yok değildir.

Tutuklama yasağının CMK m.100/4, 25.05.2005 tarih ve 5353 sayılı Kanun'un 11. maddesiyle değiştirilerek iki yıl olan üst sınır yerine bir yıl hapis

cezasını gerektiren suçlar bakımından kabul edilmesi ve böylece tutuklama yasağının uygulama alanının daraltılması oldukça menfi bir düzenlemedir.

Adli Kontrol müessesesinin de uygulanabilme şartının şüpheli veya sanığa isnat edilen hürriyeti bağlayıcı suçun üst sınırının 3 yıldan az olması koşuluna bağlanması da gene CMK'nın olumsuz bir yönüdür. Oysa isnat edilen suç ne olursa olsun hâkimin şüpheliyi tutuksuz yargılamaya karar verme takdir yetkisi varken adli kontrole hükmederek salıvermeye yetkisinin olmaması üç yıldan daha fazla ceza gerektiren suçlarda hâkimleri adli kontrolün yeterli olabileceği durumlarda tutuklama kararı alaya mahkûm etmiştir.

Öçülülük ilkesiyle çelişen hükümlerde maalesef CMK kapsamında bulunmaktadır. İsnat edilen suçun üst sınırı göz ardı edilerek özel yetkili mahkemelerde yargılanan kişiler için on yıllık tutukluluk süresi üst sınırı uygulaması, ve katalog suçlar arasına hırsızlığın dahi katılması bunlara örnek olarak gösterilebilecektir.

Her ne kadar zorunlu olmasa da tutukluluk kararlara itirazların duruşmasını olarak karara bağlanmasına olanak verilmiş olması da gene CMK'nın tutuklama müessesesi açısından eksileri arasında yer almaktadır.

CMK'nın tutuklama ile ilgili bir diğer eksisi ise yıllarla ifade edilen temyiz yargılaması süresince tutukluluğun hangi merci tarafından denetleneceği hususunda açık hüküm bulundurmamasıdır.

Tüm bu izahatlar ışığında CMK'nın her şeye rağmen emsal yabancı kanunlar ile karşılaştırıldığında gayet özgürlükçü hükümler ihtiva ettiği ancak maalesef uygulamada karşılaşılan zafiyetler bu özgürlükçü yapıyı şüpheli ve sanıklara yansıtamadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Unutulmamalıdır ki insan hayatı ve özgürlüğünün değerini objektif yöntemlerle tespit etmek mümkün olamayacağından

esasinda hiçbir zaman haksız tutuklamaların yaratığı maddi ve manevi ve kişi sağlığa yönelik zararlar asla tazmin edilemeyecektir.

KAYNAKÇA

- Akbulut İlhan, "**Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Tutuklama**", YD, C: 20, S: 1-2, Ocak- Nisan 1994, s.80-92.
- Akıllıoğlu, Tekin, **İnsan Hakları I- Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:17, Ankara, 1995.
- Akkaya, Çetin, **Açıklamalı-İçtihatlı Cezaların Belirlenmesi, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı ve İnfaz Hukuku**, Ankara, 2006.
- Aksan, Murat, "Yeni CMK'da Dava Evrakını İnceleme Yetkisi", **HPD**, S.3, Nisan 2005, s.121-124.
- Albayrak, Mustafa, "İstinaf Kanun Yolunda Bölge Adliye Mahkemesinin Keşif Yapması ve Tanık Dinlemesi Üzerine Düşünceler (Ceza)", **TBBD**, Y:20, S:70, Mayıs-Haziran 2007, s.302-316.
- Alşahin, Mehmet Emin, "Müdafinin Dosya İnceleme Yetkisi", **LHD**, Y:4, S:40, Nisan 2006, s.1053-1066.
- Atar, Fahreddin, **İslam ve Adliye Teşkilâtı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, tarihsiz.
- Avcı, Mustafa, "Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimizde Koruma Tedbirlerinde Tutuklama", **KHukA**, Haziran 1998, Y:1, s.27-43.
- Avcı, Mustafa, "Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama", **HPD**, S.3, Nisan 2005, s.74-85.
- Aydın, Murat, "Soruşturma Aşamasında Çocukların Tutuklanmasına ve Karar Vermede Görevli Mahkeme", **THD**, Y:1, S:1, Eylül 2006, s.57-62.
- Bardak, **Cengiz, Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri**, Ankara, 1996.

Bayraktar, Köksal, "Türk Ceza Yargılama Hukukunda Bölge Adliye Mahkemelerinin İşlevi", **İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı 7-8 Mart 2003**, TBB, Ankara, 2003, s. 177 vd. (İstinaf)

Bayraktar, Köksal, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış", **LHD**, Y:3, C: 3, S: 32, Ağustos 2005, s.2863-2869. (Koruma Tedbiri)

Bıyıklı, Hasan, "Tutukluluk Süresinin Ceza Mahkumiyetlerinden İndirilmesi", **YD**, C.9, S.1-2, Ocak-Nisan 1983, s. 272-289.

Bilmen, Ömer Nasuhi, **Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fıkkiye**, C.III, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1950.

Buharalı, Ahmet, "Tevkifte Süre", **AD**, Y:57, S: 3, Mart 1966, s.239-248.

Centel, Nur, "Ceza Muhakemeleri Kanunu 2000 Tasarısına Eleştirel Bir Yaklaşım", **Prof. Dr. Mahmut Birsal'e Armağan**, DEÜ Yayını, İzmir 2001 (CMK 2000 Tasarısı)

Centel, Nur, "Karşılaştırmalı Hukukta Tutuklamanın İşlevini Gören Diğer Kurumlar ve Türk Hukuku", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000/2**, Ankara, 2000, s.285 vd. (Hukuk Kurultayı)

Centel, Nur, "Koruma Tedbirlerinde Gelişmeler", **Hukuk Araştırmaları Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi**, C: 8, S: 1-3, 1994, s.69-99. (Koruma Tedbiri)

Centel, Nur, "Yeni Ceza Muhakemesi Yasası'nda Adli Kontrol-Tutuklama-Yakalama ve Haksızlıkların Tazminatla Giderilmesi", **Doç. Dr. Mehmet Somer'e Armağan**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul, 2006. (Armağan)

Centel, Nur, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama**, İstanbul, 1992.

Centel, Nur/Zafer, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Bası, İstanbul 2005.

Cihan, Erol/Yenisey, Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 1997.

Coşkun, Neslihan, "Adli Kontrol", **HPD S.3**, Nisan 2005, s.85-89.

Çağlar, Selda, "Ceza Yargılamasında Bir Kanun Yolu Olarak İstinaf", **LHD**, Y:4, S:41, Mayıs 2006, s.1375-1393.

Çağlayan, M. Muhtar, "Tevkif (Tutma) Üzerinde İnceleme I", **AD**, Y:67, S:1-2, Ocak-Şubat- Mart- Nisan 1976 (Tevkif I)

Çağlayan, M. Muhtar, "Tevkif (Tutma) Üzerinde İnceleme II", **AD**, Y:69, S:1-2, Ocak-Şubat-Mart-Nisan, 1978, s.396-407. (Tevkif II)

Çağlayan, Muhtar, "Tevkif Kararına Vukubulan İtiraza İlişkin Yargıtay Altıncı Ceza Dairesinin Bir Kararı Üzerinde Düşünceler", **AD**, Y.61, S.8, Ağustos 1970, s.493 (İtiraz)

Çelik, Cemil, "Askerî Yargıda Tutuklama Sebepleri", **AAD**, Y:30, S:114, Mayıs 2002, s.97-106.

Çınar, Ali Rıza, **Ceza Yargılamasında Temyiz Yolu**, Ankara, 2006.

Çolak, Haluk, "Fransız Hukukunda Adli Kontrol", **AD**, Y:93, S:10, Ocak 2002, s.7-10.

Çolak, Haluk/Taşkın, Mustafa, **Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Ankara, 2005.

Demirağ, Fahrettin, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Ankara, 2007.

Demirbaş, Timur, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak Haksız Yakalama ve Tutuklama", **İzBD**, S:3, Temmuz 1996, s.15-39. (Haksız Yakalama ve Tutuklama)

Demirbaş, Timur, "Kişi Güvenliği", **İÜHF** C:XLIII, S:1-4, İstanbul 1979, s.149-172. (Kişi Güvenliği)

Demirbaş, Timur, **İnfaz Hukuku**, 2. Bası, Ankara, 2008.

Demirbaş, Timur, **Sanığın Hazırlık Soruşturmasında İfadesinin Alınması**, İzmir, 1996.

Dinç, Güney, **Sorularla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2006.

Doğru, Osman, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, C.1, İstanbul, 2004.

Donay, Süheyl, **Açıklamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 2005.

Donay, Süheyl, **İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku**, İstanbul, 1982. (Sanık Hakları)

Demren Dönmez, Burcu, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu**, Ankara, 2007.

Dönmezer, Sulhi, "Ceza Adalet Sistemimiz Üzerine Düşünceler", **Yargı Reformu Özel Sayısı**, Y:2, S:10, Temmuz-Ağustos 1996, s.553-560. (Ceza Adaleti)

Dönmezer, Sulhi, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", **Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan**, İstanbul 1998, s.67 vd. (Suçsuzluk Karinesi)

Dönmezer, Sulhi/Erman, **Sahir, Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku-Genel Kısım**, C.3, 12. Bası, İstanbul, 1997.

- Er, Deniz Erol, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Hukukumuzda Sanık Hakları**, Ankara, 2002.
- Erdem, Mustafa Ruhan, "AİHM Kararları Işığında Tutuklu Sanık Bakımından Hazırlık Soruşturması Dosyasını İnceleme Hakkı", **DEÜHFD**, C.6, S.1, 2004, s.67-111.
- Erdem, Mustafa Ruhan, **Ceza Muhakemesinde, Organize Suçlulukla Mücadelede Gizli Soruşturma Tedbirleri**, Ankara, 2001.
- Erem, Faruk, "İnsan Hakları ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Değişikliği", **YD**, C:19, S:1-2, Ocak-Nisan 1993, s.35-55.
- Erem, Faruk, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi**, Ankara, 1996.
- Erem, Faruk, **Ceza Usulü Hukuku**, 14. Bası, Ankara, 1973
- Eriş, Uğur, "Karşılaştırmalı Hukukta Tutuklamanın İşlevini Gören Diğer Kurumlar ve Türk Hukuku", **Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000/2**, 12-16 Ocak 2000/2, s.306 vd.
- Erman, Sahir, **Askerî Ceza Hukuku**, 6. Bası, İstanbul, 1974.
- Esatoğlu, Fevzi H., "Hüküm İle Birlikte Tutuklama", **İBD** C: 57, S: 10-11-12, Ekim-Kasım-Aralık 1983, s.437-439.
- Eser, Albin (Çev: Nur Centel), "Alman ve Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın Hukuki Durumu", **YD**, C:16, S:3, Temmuz 1990, s.313-338.
- Feyzioğlu, Metin, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", **AÜHFD** 1999, C: 48, S:1-4 (Suçsuzluk Karinesi)

Feyzioğlu, Metin, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", **TBBD**, Y:19, S:62, Ocak-Şubat 2006, s.27-61. (Ceza Muhakemesi)

Feyzioğlu, Metin, "Açlık Grevi", **AÜHFD**, C:43, S:1-4, 1993, s.157-168.
(AçlıkGrevi)

Feyzioğlu, Metin, "Hükümlü ve Tutuklularda Beslenme ve Tedaviyi Engelleme, Zorla Besleme ve Zorla Tedavi", www.turkhukuk sitesi.com/makale_408.htm, (Erişim:17.08.2011).

Feyzioğlu, Metin, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezalarda ve Tutuklama Koruma Tedbirinde Hürriyetin Sınırlanmasının Kapsamı, Sınırı ve Usulü Üzerine Bir Deneme", Yeni Türkiye Yargı Reformu Özel Sayısı, Yıl:2, S:10, Temmuz-Ağustos 1996, s. 696-706.

Feyzioğlu, Metin, **Tutuklama**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992. (Tutuklama)

Gemalmaz, Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 5. Bası, İstanbul, 2005.

Gemalmaz, Semih, **Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Latin Amerika'da İnsan Hakları**, İstanbul, 1991.

Genç, Mehmet, **İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Bildirisi**, Bursa, 1997.

Genel, Erdoğan, "Makul Sürede Yargılama Hakkının Önemi ve Uygulama", **AAD**, Y:34, S:123, Ocak 2006, s.13-28.

Gölcüklü, A. Feyyaz/Gözübüyük, A. Şeref, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, 3. Bası, Ankara, 2002.

Gölcüklü, Feyyaz, "Yargılama Makamları Önünde Makul Süre" **İHMD**, C:3, S:2, Nisan 1995, s.10-13. (Makul Süre)

Gölcüklü, Feyyaz, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği", **AÜSBFD**, No:3-4, C:49, Haziran-Aralık 1994, s.199-218. (Kişi Özgürlüğü)

Gölcüklü, Feyyaz, **Ceza Davasında Şahıs Hürriyeti** (Muvakkat Yakalama-Tevkif), Ankara 1958. (Şahıs Hürriyeti)

Gözübüyük, Abdullah Pulat, "Tutuklamanın Sebepleri Şartları" **AD Y:80**, S:3, Mayıs- Haziran 1989, s.51-57. (Tutuklama Sebepleri)

Gözübüyük, Abdullah Pulat, **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi C:I**, İstanbul, 1994.(Şerh)

Gropp, Walter, "Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi", (Çev: Osman İsfen), **Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, Ankara, 2004, s.319-333.

Gültaş, Veysel, **Geçmişten Günümüze İnsan Hakları**, Ankara, 2004.

Günel, H.Yılmaz, "Bir Örnek Olay Nedeni İle Sanığın Dosyasını Tetkik Özgürlüğü", **AÜSBFD**, C:XXIX, No:1-2, Mart-Haziran 1974, s.83-89.

Günay, Erhan, **Uygulamada Tutukluluğun Ceza Mahkûmiyetinden Mahsubu Şartla Tahliye ile Müddetname Tanzimi**, Ankara, 2001. (Şartla Tahliye)

Günay, Erhan, **Uygulamalı İçtihatlı Notlu Türk İnfaz Hukuku**, Ankara, 1996 (İnfaz Hukuku)

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler Örnek Kararlar**, 5. Bası, İstanbul, 1998.

Gürelli, Nevzat, "İtiraz", **İÜHFM**, C:XXXVIII, S:1-4, İstanbul, 1973, s.115-130.

Hacıoğlu, Burhan Caner, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme", **AÜEHFD**, C:IX, S:1-2, Y:2005, s.167-192. (Adli Kontrol)

Hacıoğlu, Burhan Caner, "Türk Ceza Adalet Sisteminin İşleyişindeki Etkinlik Konulu Araştırma Raporu Üzerinde Bir Değerlendirme", **AÜEHFD**, C:1, S:1, 1997, s.69-85. (Adalet Sistemi)

Hakyemez, Yusuf Şevki, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Ölçülülük İlkesi", **Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı**, C:II, İstanbul, 2001, s.1287-1337.

İçel, Kayıhan, "Mevkufen Geçen Müddetin Ceza Mahkumiyetlerinden Mahsubu", **İÜHFM**, C:XXIX, S:1-2, İstanbul 1963, s.560-579.

İnceoğlu, Sibel, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı**, 2. Bası, İstanbul, 2005.

İnci, Zekiye Özen, **Bir Koruma Tedbiri olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama**, (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008

Kalyoncu, Mehmet Celal, "Mahkemelerden Verilen İnzibati Nitelikteki Tutuklama Kararları", **AD**, Y:1988, S:4, Temmuz-Ağustos 1988, s.113-118.

Kantar, Baha, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, 4.Bası, Ankara, 1957.

Kapani, Münici, **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**, 3. Bası, Ankara 1996.

Karadayı, İsmet K., "Ceza Yargılama Usulü Yasası İçinde 'Tutuklama' Sorunu", **İBD**, C.56, S.1-2-3, Ocak-Şubat-Mart 1982, s.7-10.

Karagülmez, Ali, "Tutuklama Nedenleri ve Tutuklama İsteminin Reddi Kararına İtiraz Konusunda 5271 Sayılı CMK'nın İncelenmesi", **TBBD**, Y:18, S:58, Mayıs-Haziran 2005, s.120-136.

Koca, Mahmut, "Müdafinin Hazırlık Dosyasını İnceleme Hakkı", **AÜEHFD**, C:1, S:1, 1997, s.163-169.

Koca, Mahmut, "Tutuklamada Oranlılık İlkesi Çerçevesinde 2002 CMUK Tasarısının 'Adli Kontrol' Tedbirinin Değerlendirilmesi", **DEÜHFD** C.5, S.2, İzmir, 2003, s.109-143.

Koçyıldırım, Gökten, "CMK'da Tutuklama", **Hukuk Gündemi**, S:32, Ankara, Ağustos 2005, s.72-76.

Koparan, Mehmet Reşat, "Bir Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama", **TBBD**, Y:19, S:65, Temmuz-Ağustos 2006, s.154-172.

Köksal, Ayhan, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Tutuklama ve 1961 Anayasası", **İÜHFM** C:XXX, S: 1-2, İstanbul 1964, s.99-114.

Köprülü, Timuçin, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Suçlu ve Sanıkların Geri Verilmesi", **HPD**, S:4, Ağustos, 2005, s.221-229.

Köylüoğlu, Muhittin, "CMUK'daki Değişiklik ve Tutuklama", **İBD**, C.70, S:1-2-3, Ocak-Şubat-Mart 1996, s.10-21.

Kunter, Nurullah, "Tutuklu İşlerde İlksoruşturma Mecburi Olsun mu?", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi** 1979, C:1, S:2, s.35-39.

Kunter, Nurullah/ Yenisey, Feridun/ Nuhoğlu, Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, 2006.

Kühne, Hans Heiner (Çev: V. Özer Özbek) "Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbirleri", **İzBD**, S:2, Nisan 1993 (Koruma Tedbirleri)

Kühne, Hans- Heiner/ Esser, R., "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Tutuklama Konusundaki Yargısı- 2000 ve 2001 Yıllarındaki Gelişim Üzerine Bir İnceleme", (Çev: Oğuz Şimşek), **Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**, Ankara, 2004, s.153-181.

Mahmutoğlu, Fatih Selami, "İnsan Hakları Açısından Tutuklama ve Türk Hukuku", **Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan**, İstanbul, 1998, s.155 vd.

Malkoç, İsmail, **Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu**, 1. Cilt, Ankara, 2005.

Malkoç, İsmail/Yüksektepe, Mert, **Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu**, Ankara, 2005.

Odman, Tevfik, "Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası ile Düzenlenen Avukat Bulundurma Hakkının Askerî Yargıda Uygulanabilirlik Sorunu", **AAD**, Y:22, S:90, Mayıs 1994, s.73-90.

Oğurlu, Yücel, "Karşılaştırmalı İdare Hukukunda Ölçülülük İlkesi, Ankara, 2002.

Onur, E, Çocuk Mahkemeleri Yasasının Değerlendirilmesi" **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu**, Ankara 1983, s.20 vd.

Önok, R.Murat, "İnsan Hakları ve Türk Ceza Hukuku Açısından, İnfaz Kurumları ve Tutukevlerindeki Açlık Grevlerine Müdahale Etme Yükümlülüğü ve Bunun İhlalinden Doğan Sorumluluk", **İKÜHFD**, C:4, S:1-2, Aralık 2005, s.135-191.

Özbek, Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, 2006. (Ceza Muhakemesi)

Özbek, Veli Özer, **CMK İzmir Şerhi**, Ankara, 2005. (CMK)

Özbek, Veli Özer, **İnfaz Hukuku**, Ankara, 2007. (İnfaz)

Özbek, Veli Özer, **TCK İzmir Şerhi**, Ankara, 2005. (TCK)

Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 8. Bası, Ankara, 2004.

Özen, Mustafa, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Üzerine Düşünceler", **TBBD**, Y:19, S:68, Ocak-Şubat 2007, s.393-407.

Özkaya, İhsan, "Türk İnfaz Hukukunun Başlıca Özellikleri", **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 2001, s.124-143.

Özşahin, Enver, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 126'ncı Maddesi Üzerine Bir İnceleme", **AD**, Y.56, S.9, Eylül 1965, s.1067-1069.

Öztürk, Bahri, "CMUK Reformu ve Uygulama", **Yargı Reformu Özel Sayısı**, Y:2, S:10, Temmuz-Ağustos 1996, s.586-612. (CMUK Reformu)

Öztürk, Bahri, "Tutuklama Sebepleri I", **MBD** Ocak 1988, Y:7, S:24 (Tutuklama Sebepleri I)

Öztürk, Bahri, "Tutuklama Sebepleri", **MBD** Nisan/1988, Y:7, S:25, s.3-13.

Öztürk, Bahri, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti** (Hazırlık Soruşturması), Ankara, 1991.

Öztürk, Bahri, **Suç Muhakemesi Hukukunda Gaiplik ve Gaiplerin Muhakemesi**, İstanbul, 1984.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Bası, Ankara, 2007.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, 8. Bası, Ankara, 2005.

- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, 9. Bası, Ankara, 2006.
- Özüarı, Mete, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 126'ncı Maddesi Anayasaya Aykırıdır.", **AD**, Y:55, S:1, Ocak 1964, s.786-791.
- Poyrazoğlu, Ömer, "Türk İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklular Hakkında Disiplin Tedbir ve Cezaları", **AD**, S:2, Mart-Nisan 1982, s.312-330.
- Ranft, Otfried, **Strafprozessrecht**, 3.Auflage, 2005.
- Roxin, Claus, **Strafverfahrensrecht**, 25. Auflage, München, 1998.
- Rüping, Heinrich, **Das Strafverfahren**, 2.Auflage, München, 1983.
- Sağ, Musa, "3842 Sayılı Yasa Işığında Tutuklamanın Maddi Koşulları", **İBD**, C:72, S:1, 1991, s.60-71 (Tutuklamanın Maddi Koşulları)
- Sağ, Musa, "Tutuklamanın Şekli Koşulları ve Özel Tutuklama Durumları", **İBD**, S:3, Eylül 1998, s.695-707. (Tutuklamanın Şekli Koşulları)
- Sağlam, M. Yılmaz, İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar, **Galatasaray Semineri Notları**, (İstanbul, 4-7 Eylül 2002), Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s.33-42.
- Savaş, Vural, "Demokratik Devletlerin Teröristlere Karşı Aldığı Yasal Tedbirler ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Yapılan Son Değişikliklerin Bu Açıdan Değerlendirilmesi", **YD**, C:19, S:1-2, Ocak-Nisan 1993, s.30-34.
- Savaş, Vural/Mollamahmutoğlu, Sadık, **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, 1.Cilt, Ankara, 1999.
- Savcı, Bahri, "Türk Devletinde, Tarihi Akış İçinde İnsan Hakları", **AÜSBFD** C.XVIII, No.2, Haziran 1963, s.83 vd.

Selâhaddin, Muhammed, **Özgürlük Arayışı ve İslam**, Pınar Yayınları, 2. Bası, tarihsiz.

Soyaslan, Doğan, "Adil Yargılanma Hakkı ve Türk Ceza Yargılaması", **Adil Yargılanma Hakkı**, IGUL Global Hukuk Eğitimi Programları Direktörlüğü Yayını, Yayın No:4, İstanbul, 2004, s.291-304. (Adil Yargılanma)

Soyaslan, Doğan, "Türk Hukuk Düzeni ve Açlık Grevi Yapan Kişilere Müdahale Sorunu", **YD**, C:16, S:3, Temmuz 1990,s .269-280. (Açlık Grevi)

Soyaslan, Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 2.Bası, Ankara, 2006. (2006)

Sözüer, Adem/Dursun, Selman, "TCK, CMK ve Kabahatler Kanunu'ndaki Son Değişiklikler Ne Getiriyor?", **HPD**, S:9, Aralık 2006, s.203-218.

Şahin, Cumhuriyet, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, Ankara, 2007.

Şahin, Cumhuriyet, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, Ankara, 2005.

Şentuna, Mustafa Tarık, **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Tutuklama ve Adli Kontrol**, Ankara, 2007.

Taner, Tahir, **Ceza Muhakemeleri Usulü**, İstanbul, 1945.

Taşkın, Ahmet, **Türkiye'de ve Dünyada Açlık Grevleri**, Ankara, Ocak 2005.

Tekinalp, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, 7.Bası, İstanbul, 2002.

Tezcan, Durmuş, "3842 Sayılı Yasa Açısından Yakalama ve Tutuklama", **SÜHFD**, C:4, S:1-2, 1994, s.27-38.

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R.Murat, **Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku**, 5.Bası, Ankara, 2007.

- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Sancakdar, Oğuz, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu**, 2. Bası, Ankara, 2004.
- Toroslu, Nevzat, "Ceza Muhakemesinde Yapılan Son Değişiklikler", **İnsan Hakları Yılığ**, C:14, 1992, s.13-24.
- Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, 2006.
- Öztekin Tosun, "Hazırlık Soruşturmasında Tutukluluk", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, C.1, S.1, 1978, s.32-36.
- Öztekin Tosun, "Hürriyeti Kısıtlanmış Kişilerin İyileştirilmesi İçin Uyulması Gerekli En Az Kuralların Bütünü", **İÜHFMD**, C:XL, S:1-4, İstanbul, 1974, s.663-687.
- Öztekin Tosun, Türk Suç Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 1984. (Muhakeme) Tunç, Mehmet, "Adli Denetim, Tutuklamayı Önleyici ve Giderici Tedbirler", **AD**, Y:92, S:6, Ocak 2001, s.136-153.
- Turhan, Faruk, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararlarına Göre Makul Tutukluluk Süresi ve Türk Hukuku", **SÜHFD**, C:9, S:3-4, 2001, s.77-110.
- Turhan, Faruk, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, 2006.
- Türk, Hikmet Sami, "Yeni Ceza İnfaz Politikası, F Tipi Cezaevleri ve Açlık Grevleri", **AD**, Y:93, S:12, Temmuz 2002
- Türkbağ, Ahmet Ulvi, "Böyle Yazıldı Böyle Uygulanasın: Hâkimin Takdir Yetkisinin Teori ve Pratiği", **HPD** Aralık 2006, S:9, s.16 vd.
- Uçdu, İker, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.

Ulu, Şükrü Erdoğan, "Türk Kanunlarına Göre Sanığı Tutmağa (Tevkife) Yetkili Merciler, Tutmanın Mecburi Olduğu Haller Üzerinde Bir İnceleme", **AD**, Y:39, S:11, Kasım 1948, s.1240 vd.

Umur, Ziya, Roma Hukuku, İstanbul, 1982.

Uyar, Talih, "Disiplin Mahkemelerinin Tutuklama (Tevkif) Yetkisi Var mıdır?", **AD**, Y:61, S:8, Ağustos 1970, s.546 vd.

Ünal, Şeref, "Cezaların İnfazı Sürecinde Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya İle Olan İlişkileri", **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 2001, s.253-261.

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, **Sorularla Ceza Muhakemesi Hukuku**, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2006.

Verin, J. (Çev: Hasan Bıyıklı) "Suçbilim Açısından Tutuklama", **YD**, C:1, S:1 Ocak 1975, s.141-160.

Yahşi, Cahit, "Tutuklamaya İlişkin Yeni Düzenleme ve Uygulamanın Düşündürdükleri", **ABD**, Y.50, S.4, Temmuz 1993, s. 581-597.

Yarsuvat Duygun, **Olağanüstü Yargılamaların Olağanlaşmış Hali Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri**, (<http://www.yarsuvat-law.com.tr/articles/>) (Erişim 20.06.2011)

Yaşar, Osman, **Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu C.1**, Ankara, 2007.

Yavuz, Nihat, "Son Tahkikat Safhasında Tahliye İsteğinin Reddine İtiraz Edilebilir mi?", **AD**, Y.65, S.6, Haziran 1974, s.484-489.

Yenisey, Feridun, "Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği, Normal alışma Suresi ve Gecikme", **Yargı Reformu Özel Sayısı**, Y:2, S:10, Temmuz-Ağustos 1996, s.574-580. (Ceza Adalet Sistemi)

Yenisey, Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf ve Tekrar Kabulü Sorunu**, İstanbul, 1979. (İstinaf)

Yenisey, Feridun, **Hazırlık Soruşturması ve Polis, İstanbul**, 1987. (Hazırlık Soruşturması)

Yıldız, Ali Kemal, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Adli Kontrol" **Risk Altındaki Global Dünya Toplumu ve Ceza Hukuku**, Bahçeşehir Üniversitesi, Ocak 2011, s.631-697

Yılmaz, Zekeriya, "Adli Kontrol", **ABD**, Y:64, 2006/1, s.33-62.

Yokuş Sevük, Handan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Tutuklu ve Hükümlülerin Dış Dünya ile İletişimi", **AÜEH** (Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yılına Armağan), C:VII, S:3-4, Y:2003, Erzincan, Aralık 2003,s.335-384.

Yurtcan, Erdener, "Türk Ceza Yargılama Hukukunda Bölge Adliye Mahkemelerinin İşlevi", **İstinaf Mahkemeleri Uluslararası Toplantı** (7-8 Mart, 2003), TBB, Ankara, 2003, s.190 vd. (İstinaf)

Yurtcan, Erdener, "Yakalanan veya Tutuklanan Kişilerin Hâkim Önüne ıkarılmaları Konusunda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Yapılan Değişiklikler", **İÜHFM**, C:XL S:1-4, İstanbul, 1974, s.207-217. (Hakim Önüne ıkarılma)

Yurtcan, Erdener, "Yargıtay 3842 Sayılı Yasayı Yanlış Anlıyor!", **İBD**, C:70, S:1-2-3, Ocak-şubat-Mart 1996, s.5-9.

Yurtcan, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, İstanbul, 2007

Yüce, Turan Tufan, "Türk Ceza Usulünde Tahliye İsteğinin Reddi Kararına İtiraz Edilebilir mi?", **ABD S.5**, 1967, s.515-518. (İtiraz)

Yüce, Turhan Tufan, "Alman-Türk Ceza Muhakemeleri Usulünde Tevkif ve Tevkif Sebepleri", **AD**, Ocak-Şubat 1961, Y:52, S:1-2, s.444-455. (Tevkif Sebepleri)

Yüce, Turhan Tufan, "Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi", **EÜHFD Y:1** (1980) S:1, s.69-96. (Zorlayıcı Önlem)

Yücel, Mustafa Tören, "Ceza Yargılaması: Makul Süre-Verimlilik ve Etkinlik", **YD**, C:20, S:1-2, Ocak-Nisan 1994, s.67-79. (Makul Süre).

Yücel, Mustafa Tören, "Hükümlü ve Tutukluların Tretmanı Hakkındaki Standart Minimum Kurallar", **AD**, Y:65, S:11-12, Kasım-Aralık, s.931-952. (Hükümlü ve Tutukluların Tretmanı)

Zafer, Hamide, "Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevine Giren Suçlarda Muhakeme Usulü", **Doç. Dr. Mehmet Somer'e Armağan**, İstanbul, 2006, s.1077-1091.

İnternet Siteleri:

<http://www.feyzioglu.av.tr/> (Erişim: 08.06.2011).

<http://www.yarsuvat-law.com.tr/articles/>(Erişim: 20.09.2011).

<http://www.cte.adalet.gov.tr/> (Erişim: 07.04.2011).

<http://www.hukuki.net/forum/showthread.php?p=120677>
(Erişim:17.06.2011)

<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/dkaynak/189.doc> (Erişim: 23.08.2011).

<http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/aihm/tcyahalisedemirel.html>
(Erişim:05.08.2011).

<http://ihami.anadolu.edu.tr/> (Erişim:08.06.2011)

<http://www.uscourts.gov/library/turkish.pdf> (Erişim:10.08.2011)

<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/yagcivesargin.doc>
(Erişim:03.09.2011).

<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/mansur.doc> (Erişim:03.08.2011).

<http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/erdemli.htm> (Erişim:13.05.2011).

<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/konsviysoz.htm> (Erişim:05.07.2011).

ÖZGEÇMİŞ

15 Mart 1981 tarihinde Erzincan'da doğmuştur. Lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde 2000 senesinde tamamlamıştır. 2007 senesinde T.C. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Halen T.C. Galatasaray Üniversitesi Kamu Hukuku Yüksek Lisans bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.